

Ympäristöluvut

Asia

Hallintopakko vesilain mukaisen luvan hakemisen velvoittamiseksi koskien kalatien rakentamista Mäkelänkosken vesivoimalaitoksen yhteyteen, Lapua

Hakija

Varsinais-Suomen ELY-keskus Kalatalouspalvelut-yksikkö
2296962-1

Vastapuoli

Koskienergia Oy
1014042-9

Sisällysluettelo

1	Viranomaisen toimivalta	3
2	Merkintä 1	3
3	Hallintopakkohakemus.....	3
3.1	Asian taustaa	3
3.2	Vaatimukset	5
3.3	Hakemuksen liitteet.....	6
3.4	Hakemuksen täydennykset	6
4	Hallintopakkohakemuksen käsittely	17
4.1	Vastapuolen vastine.....	17
4.2	Hakemuksesta tiedottaminen	29
4.3	Lausunnot.....	30
4.4	Muistutukset ja mielipiteet.....	32
4.5	Vastapuolen selitys lausunnoista ja muistutuksista	42
4.6	Selityksen täydennys, oikeudenkäyntikuluvaatimuksen peruminen	53
5	Merkintä 2	53
6	Aluehallintoviraston ratkaisu.....	54
6.1	Asiaratkaisu	54
7	Perustelut.....	54
7.1	Hakemuksen hyväksyminen muutettuna	54
7.2	Hakijan toimivalta	55
7.3	Sovelletut oikeusohjeet.....	55
7.4	Lupamääräyksen noudattaminen ja luvan pysyvyysuoja	57
7.5	Yhteenvedo.....	63
7.6	Uhkasakon määrääminen	64
8	Ilmoitusvelvollisuus ja rekisteröinti	64
9	Sovelletut säännökset	64
10	Käsittelymaksu	64
11	Tiedottaminen	65
11.1	Päätös saantitodistuksella.....	65
11.2	Päätös sähköisesti	65
12	Muutoksenhaku	65
13	Liite.....	65
	Asian käsittelijät	66
	VALITUSOSOITUS	67

1 Viranomaisen toimivalta

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto on vesilain (587/2011) 1 luvun 7 §:n 1 momentin nojalla toimivaltainen lupaviranomainen käsittelemään vesilain 14 luvun 4 §:ssä tarkoitetun hakemuksen.

2 Merkintä 1

Hallintopakkohakemus koskien kalatien rakentamista Mäkelänkosken vesivoimalaitoksen yhteyteen on tullut aluehallintovirastossa vireille 4.10.2022 samalla hakemuksella kuin samaan jokeen alajuoksulle sijoittuva hallintopakkohakemus koskien kalatien rakentamista Hourunkosken vesivoimalaitoksen yhteyteen. Koskienergia Oy on molempien vesivoimalaitosten luvanhaltija.

Aluehallintovirasto on katsonut, että kyseessä on kaksi erillistä hallintopakkohakemusta, jotka kuitenkin voidaan käsitellä samanaikaisesti. Aluehallintovirasto on pyytänyt hakijaa 18.1.2023 lähettämänsä täydennyspyynnön yhteydessä esittämään vaatimukset, perustelut sekä vaikutukset koskikohtaisesti sekä hakemuksessa että sen täydennyksessä.

Hakija on 3.4.2023 aluehallintovirastoon toimittamassaan täydennyksessä jakanut alkuperäisen Mäkelän- ja Hourunkosken voimalaitosten kalateitä koskeneen hallintopakkohakemuksen kahteen erilliseen hallintopakkohakemukseen.

Kalatien rakentamista Hourunkosken vesivoimalaitoksen yhteyteen koskevan hallintopakkohakemuksen käsittelyn diaarinumero aluehallintovirastossa on LSSAVI/23518/2022.

3 Hallintopakkohakemus

3.1 Asian taustaa

Lapuanjoessa sijaitseva Mäkelänkosken vesivoimalaitos sai perustamisluvan Vaasan läänin lääninhallituksen 16.11.1940 antamalla päätöksellä nro F.1246. Lupapäätöksessä vesilaitoksen omistaja veloitetaan, jos tarpeelliseksi katsotaan, rakentamaan asianomaisten viranomaisten hyväksymien piirustusten mukaan kalatie kalojen johtamista varten padon ohi.

Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (ELY-keskus) kalatalouspalvelut-yksikkö toimii alueellisena kalatalousviranomaisena ja yleisen kalatalousedun valvojana muun muassa Mäkelänkosken voimala-alueella.

Lapuanjoen kalatalousalue teki ELY-keskukselle 4.10.2021 aloitteen kalatien rakentamisen edistämiseksi Mäkelänkoskella. ELY-keskus lähetti 22.10.2021 Mäkelänkosken voimalaitoksen luvanhaltijalle, Koskienergia Oy:lle kirjeen (VARELY/4915/2021), jossa se vaati luvanhaltijaa ryhtymään toimenpiteisiin kalatievelvoitteen täyttämiseksi. Lisäksi ELY-keskus pyysi luvanhaltijaa toimittamaan 30.11.2021 mennessä selvityksen siitä, mihin toimenpiteisiin se aikoo ryhtyä.

ELY-keskus perusteli kirjeessään (22.10.2021) vaatimustaan muun muassa seuraavasti:

Tarve kalaston elinolosuhteiden ja kalastusmahdollisuuksien parantamiseen Lapuanjoella on viime vuosina noussut esille EU:n vesienhoidon, kalastuslain uudistuksen, valtakunnallisen kalatiestrategian sekä joen kalastosta saatujen tutkimustulosten myötä. Vesienhoidon tavoitteena olevan hyvän ekologisen tilan saavuttaminen Lapuanjoen pääuomassa edellyttää muun muassa vaelluskalojen liikkumisen mahdollistamista ja varsinkin taimenen elinmahdollisuuksien parantamista. Kalastuslain tarkoituksena on parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon perustuen järjestää kalavarojen ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä käyttö ja hoito siten, että turvataan kalavarojen kestävä ja monipuolinen tuotto, kalakantojen luontainen elinkierto sekä kalavarojen ja muun vesiluonnon monimuotoisuus ja suojele. Kansallisen kalatiestrategian tavoitteena on parantaa rakennetuissa joissa kalojen kulkumahdollisuuksia ja edistää potentiaalisten lisääntymisalueiden käyttöönottoa esimerkiksi kalateiden, uomien vesittämisen ja perattujen koskien kunnostamisen avulla. Lapuanjoen keski- ja yläosan kalataloutta hallinnoiva Lapuanjoen kalatalousalue katsoo osaltaan tarpeelliseksi saada kalojen vaellusreitit avatuksi.

Lapuanjoki on kalastuslain 64 §:ssä määritelty vaelluskalavesistö eli vesi-alue, jota vaelluskalat käyttävät keskeisenä vaellus- tai lisääntymisalueena. Kuortaneenjärven ja Lapuan kaupunkikeskustan välillä virtaavan Lapuanjoen keskiosan kalasto on monimuotoinen ja koostuu sähkökoekalastusten tulosten perusteella ahvenesta, harjuksesta, hauesta, kivisimpusta, mateesta, salakasta, särjestä ja taimenesta. Kaikki edellä mainitut lajit – vaelluskalaksi luokiteltava erittäin uhanalainen taimen mukaan lukien – lisääntyvät luontaisesti jokiosuudella, joka tarjoaa runsaasti erilaisia elinympäristöjä eri kalalajeille ja elinkierron vaiheille. Myöskään vedenlaatu ei ole este vaateliaimpienkaan kalojen lisääntymiselle. Jokiosuudella on varsin runsaasti, noin 24 ha lohikalojen poikastuotantoalueiksi eriasteisesti soveltuvia virta-alueita, joten se tarjoaa huomattavan potentiaalisen varsinkin taimen- mutta myös harjuskannan vahvistumiselle. Valtaosa Lapuanjoen pääuoman vedenlaadultaan lohikalojen poikastuotantoalueiksi soveltuvista virta-alueista sijaitsee tällä jokiosuudella. Jokiosuuden merkitystä kalojen elinympäristönä korostaa entisestään sen yläosalle laskeva Lakajoki, jossa syntyneitä taimenia hyvin todennäköisesti vaeltaa Lapuanjokeen

syönnökselle. Niin ikään jokiosuudelle laskevassa Tiistenjoessa on esiintynyt taimenta, mutta kannan nykytilaa ei varmuudella tunneta. Lapuanjoen keskiosalla harjoitetaan vapaa-ajankalastusta, joka kohdistuu sekä tavanomaisiin että lohikaloihin, ja kalastusmahdollisuuksien parantamiseksi jokiosuudelle tehdään lohikalajien istutuksia. Vastaavia luontaiset lohikalakanat käsittäviä virkistyskalastuskohteita ei Etelä-Pohjanmaalla juuri esiinny.

Varsinkin taimenkannan elinolosuhteita Lapuanjoen keskiosalla vaikeuttavat huomattavasti Mäkelänkosken ja Hourunkosken vesivoimalaitokset, jotka katkaisevat lajille tyypilliset vaellukset, heikentävät virta-alueiden soveltuvuutta poikastuotantoalueina ja aiheuttavat todennäköisesti kuolleisuutta turbiinien läpi kulkeutuvilla yksilöillä. Taimenkannan vahvistaminen Lapuanjoen keskiosalla on edellä mainittuun viitaten tärkeää riippumatta siitä, että Lapuanjokisuussa sijaitseva Stadsforsin voimalaitos toistaiseksi estää kalojen vaelluksen merestä jokeen. Mäkelän- ja Hourunkosken lähi-alueella sijaitsevalle Lapuanjoen pohja- ja säännöstelypadolle eli Poutun padolle jo aletaan rakentaa kalatietä. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto myönsi hankkeelle luvan 25.1.2021. Kalatie mahdollistaa Lapuanjoen keskiosalta joen alaosalle mahdollisesti vaeltaneiden taimenten – ja muiden kalojen – palaamisen kaikilla virtaamilla ja parantaa siten osaltaan varsinkin taimenen elinmahdollisuuksia.

Kalatalousviranomaisen on saanut kalatalousalueen aloitteen edistää kalateiden rakentamista Mäkelänkoskella ja Hourunkoskella. Kalatalousviranomaisen katsoo kaikki edellä mainittu huomioon ottaen, että kalatien rakentaminen Mäkelänkoskeen ja Hourunkoskeen on katsottava tarpeen vaatimaksi voimalaitoksen luvassa olevien kalatalousvelvoitteen mukaisesti.

Koskienergia Oy vastasi ELY-keskuksen kirjeeseen 30.11.2021. Kirje on ELY-keskuksen näkemyksen mukaan tulkittava niin, ettei luvanhaltijan mukaan näyttöä kalatien tarpeellisuudelle ole.

3.2 Vaatimukset

Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalouspalvelut-yksikkö vesilain 14 luvun 1 §:n 1 momentin mukaisena valtion valvontaviranomaisena kalataloutta koskevissa asioissa on 4.10.2022 Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastossa vireille panemassaan ja myöhemmin täydentämässään hallintopakkohakemuksessa vaatinut, että Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto velvoittaa Lapuanjoen Mäkelänkosken voimalaitoksen luvanhaltijan:

1) tekemään lupaviranomaiselle hakemuksen kalatien rakentamiseksi Mäkelänkosken vesivoimalaitoksen yhteyteen 6 kuukauden kuluessa em. päätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta.

2) toteuttamaan Mäkelänkosken kalatien suunnitelman mukainen rakentaminen kahden vuoden kuluessa siitä, kun aluehallintovirasto on myöntänyt kalatien rakentamiselle luvan.

Hakemuksen yksityiskohtaiset perustelut on esitetty *Hakemuksen täydennykset* kohdassa (3.4.)

3.3 Hakemuksen liitteet

Aluehallintovirastoon 4.10.2022 toimitetun hakemuksen liitteenä on toimitettu seuraavat asiakirjat:

- Vaasan läänin lääninhallituksen 16.11.1940 antama päätös nro F.1246 koskien vesivoimalaitoksen ja padon rakentamista Lapuanjoessa sijaitsevaan Mäkelänkoskeen
- Vaasan läänin maaherran 19.10.1923 antama päätös koskien Hourunkosken vesivoimalaitoksen ja padon rakentamista Lapuanjoessa sijaitsevaan Hourunkoskeen
- Länsi-Suomen vesioikeuden 15.2.1991 antama päätös nro 8/1991/2 koskien Hourunkosken voimalaitoksen koneistojen ja koneasemarakennuksen uusimista, voimalaitoksen alakanavan syventämistä sekä Lapuanjoen vedenjuoksun säännöstelyä
- Vesiylioikeuden 30.12.1991 antama päätös nro 257/1991 koskien Hourunkosken voimalaitoksen koneistojen ja koneasemarakennuksen uusimista ym.
- Lapuanjoen kalatalousalueen 13.9.2021 pidetyn hallituksen kokouksen 4/2021 pöytäkirjan ote, sis. aloitteen kalateiden rakentamiseksi
- Varsinais-Suomen ELY-keskuksen 22.10.2021 päivätty kirje Koskienergia Oy:lle
- Koskienergia Oy:n 30.11.2021 päivätty kirje Varsinais-Suomen ELY-keskukselle.

3.4 Hakemuksen täydennykset

Aluehallintovirasto on pyytänyt hakijaa 18.1.2023 täydentämään hallintopakkohakemusta muun muassa tiedoilla Lapuanjoen ekologisesta tilasta, vedenlaadusta, kalastosta, vaadittujen kalateiden minimivirtaamasta, Lapuanjoen vesistön vaellusesteistä ja olemassa olevista sekä suunnitelluista kalateistä, vaelluskalojen esiintymisestä Lapuanjoessa sekä vesistön kalataloustarkkailuista, Lapuanjoen vesistön koekalastuksista, vesienhoidon tavoitteista, Lapuanjoen vesivoimalaitosten lupapäätöksistä sekä Lapuanjoen käyttö- ja hoitosuunnitelmalla.

Lisäksi hakijaa on pyydetty 27.4.2023 täydentämään hallintopakkohakemusta tiedoilla Lapuanjoen keskiosan vesialueiden omistajista.

Hakija on täydentänyt hakemustaan 3.4.2023, 4.4.2023, 16.5.2023 ja 22.5.2023 seuraavilla asiakirjoilla:

- 31.3.2024 päivätty hallintopakkohakemus, jossa Mäkelänkosken ja Hourunkosken vesivoimalaitosta koskevat hallintopakkohakemukset on eriytetty.
- 4.4.2024 päivätty hallintopakkohakemuksen täydennys koskien sekä Mäkelänkosken että Hourunkosken vesivoimalaitosten hallintopakkohakemuksia.
- Istutusrekisterin raportti Lapuanjoen vesistöalueen taimen- ja harjuistutuksista 1.1.2000 - 31.12.2022 (excel-tilaus)
- Koekalastusrekisterin raportti Lapuanjoen vesistön sähkökoekalastuksista 2006-2022 (excel-tilaus)
- Lapuanjoen kalataloudellinen yhteistarkkailu vuonna 2016–2017 (KVVY Tutkimus Oy, 2020)
- Lapuanjoen yhteistarkkailu, Lapuanjoen kalataloudellinen yhteistarkkailu vuonna 2012 (Pöyry Finland Oy, 2012)
- Lapuanjoen kalataloudellinen yhteistarkkailu, kalastustiedustelu ja koekalastukset 2007 (Pöyry Environment Oy, 2008)
- Kokonaisselvitys Kuortaneenjärven alapuolisen Lapuanjoen ekologisen tilan parantamismahdollisuuksista – hankeselvitysten tulokset ja suositukset vesienhoidolle (Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, 2015)
- Lapuanjoen Hourunkosken virtaus- ja habitaattimallinnus (Fortum ja T:mi Olli van der Meer 2014)
- Lakaluoman myllypadon kalatie, toteutussuunnitelma (Ympäristötekniikan insinööritoimisto Jami Aho, 2014)
- Stadsforsin voimalaitoksen kalatien yleissuunnitelma (Maveplan 2014)
- Vesienhoidon toimenpideohjelma 2022–2027 Etelä-Pohjanmaa, Pohjanmaa ja Keski-Pohjanmaa (Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, raportteja 41/2022)
- Länsi-Suomen vesioikeuden 3.6.1983 antama Stadsforsenin vesivoimalaitosta koskeva päätös nro 17/1983 C
- Lapuanjoen vesistön kalatiet (Vesistötyöt tietojärjestelmä, SYKE)
- Lapuanjoen vesistön vaellusesteet (Vesistötyöt -tietojärjestelmä, SYKE) sekä yksilöity luettelo vaellusesteistä (excel-tilaus)
- Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston 9.11.2022 antama Stadsforsenin voimalaitoksen lupaehtojen muuttamista ja lisäkooneen rakentamista koskeva päätös nro 88/2012/2
- Kokemäenjoen-Saaristomeren-Selkämeren vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelma vuosille 2022–2027, Osa 1: Vesienhoitoaluekohtaiset tiedot (Etelä-Pohjanmaan, Pirkanmaan, Varsinais-Suomen, Hämeen ja Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, raportteja 15/2022)

- Vesialueiden omistajatiedot Lapuanjoen Stadforsin voimalaitokselta Mäkelän- ja Hourunkosken voimalaitoksista seuraavaan täydelliseen vaellusesteeseen saakka.
- Vesialueiden kiinteistörekisteriotteet
- Vesialueet kartoilla esitettynä
- Sähköpostitse 22.5.2023 saapunut täydennys liittyen Lapuanjoen keskiosan Sarvikkaankosken patoihin ja niitä koskeviin päätöksiin. Liitteenä toimitettu seuraavat päätökset:
 - Vaasan läänin kuvernöörin 7.8.1878 antama päätös
 - Vaasan läänin kuvernöörin 11.4.1902 antama päätös koskien Sarvikkaankoskea ja Palomäenkoskea
 - Vaasan läänin kuvernöörin 9.6.1904 antama päätös koskien Sarvikkaankoskea

Hakemukseen 3.4.2024 ja 4.4.2024 toimitetuissa täydennyksissä on todettu seuraavaa:

3.4.1 Lapuanjoen ekologinen tila, veden laatu ja kalasto

Lapuan ja Kuortaneen välinen Lapuanjoen keskiosa on kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan Mäkelänkosken kalatien keskeisin vaikutusalue. Alueen vedenlaatu mahdollistaa vaatelaiden lohikalojenkin esiintymisen. Jokiosuuden ekologinen tila on vesienhoidon kolmannella suunnittelukaudella (2022-2027) luokiteltu tyydyttäväksi. Ekologisen tilan osatekijöistä jokiosuuden veden laatu on luokiteltu välttäväksi ja kalasto tyydyttäväksi. Nämä Lapuanjoen keskiosaa koskevat luokittelut ovat kalastoa lukuun ottamatta pysyneet muuttumattomina vesienhoidon vuonna 2010 alkaneelta ensimmäiseltä suunnittelukaudelta asti. Kalastomuuttuja laski kolmannella, vuonna 2022 alkaneella suunnittelukaudella erinomaisesta tyydyttävään. Hakemuksen mukaan tähän on ilmeisesti syynä yksinomaan ajantasaisen tiedon puuttuminen. Uusin kalastoluokitus perustunee ainoastaan yhdellä koskella (Lankilankoski) vuonna 2016 tehdyn, aiempi luokitus taas kymmenellä koskella vuonna 2013 tehtyjen sähkökoekalastusten tuloksiin.

Vuonna 2013 tehdyissä koekalastuksissa saatiin saaliiksi taimenia, harjuksia, kivisimppuja, särkiä, ahvenia ja haukia (Koekalastusrekisterin raportti Lapuanjoen vesistön sähkökoekalastusten saaliista vuosina 2006–2022). Mäkelänkosken ja Hourunkosken voimalaitosten alapuolisella Lankilankoskella on koekalastusrekisterin tietojen perusteella tehty sähkökoekalastuksia vuoden 2016 lisäksi vuosina 2009, 2013 ja 2022, eikä yhtenäkin vuotena koskelta ole saatu saaliiksi kalastoluokitusta ratkaisevasti nostavia lohikalvoja. Pelkästään Lankilankoskella tehdyt sähkökoekalastukset eivät siten anna kattavaa kuvaa Lapuanjoen keskiosan kalastosta. Hakemuksen mukaan Lapuanjoen keskiosa on edelleen taimenen ja harjuksen elinaluetta.

Kalatien rakentamistarvetta arvioitaessa keskeistä on kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan se, että Lapuanjoen keskiosa toimii – vesienhoidossa välttävänä luokitellusta vedenlaadusta huolimatta – elinympäristönä paitsi tavanomaisille myös vaelluskaloille ja Mäkelänkosken voimalaitos katkaisee kalojen vaellukset elinkierron eri vaiheiden elinympäristöjen välillä. Se on täydellinen noususte kaikille kaloille ja siitä aiheutuu haittaa myös alasvaelluksen estymisen tai vähintäänkin vaikeutumisen myötä. Mäkelänkosken tyyppiset vesivoimalaitokset aiheuttavat tunnetusti vaurioita ja kuolleisuutta niiden läpi alavirtaan kulkeutuville kaloille. Ylösvaellusväylän puuttuminen estää varsinkin sukukypsien kutukalojen palaamisen jokiosuuden ja vesistöalueen yläosilla sijaitseville poikastuotantoalueille. Turvallisen alasvaellusväylän puuttuminen puolestaan heikentää alasvaellusta alavirrassa sijaitseville elinalueille.

Nykytiedon valossa voidaan arvioida, että tarve kalatielle on ollut koko voimalaitoksen olemassaolon ajan, mutta tiedonpuute ja valvontaviranomaisen resurssien vähyyks ovat käytännössä hidastaneet epäkohdan korjaamista. Tarvetta Mäkelänkosken kalatielle voimistaa kuitenkin nyt entisestään Lapuanjoen kalatalousalueen Varsinais-Suomen ELY-keskukselle tekemä aloite kalateiden rakentamiseksi Lapuanjoen keskiosalle sekä Poutun kalatien valmistuminen vuonna 2022. Poutun kalatien ansiosta kaloilla on kaikilla virtaamilla vapaa vaellusyhteys Lapuanjoen vesistön alaosalta Lapuanjoen keskiosalle. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston 25.1.2021 antaman Poutun padon kalatietä koskevan vesilupapäätöksen nro 16/2021 perusteluiden mukaan kalatie on tarpeen erityisesti Lapuanjoen keskiosalla luontaisesti lisääntyvän taimenen sekä harjuksen elinolojen parantamiseksi. Lisäksi ko. kalatie on vesienhoidon toimenpideohjelman mukainen sekä tukee valtakunnallisen kalatiestrategian tavoitteiden toteutumista. Nämä perustelut koskevat kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan myös Mäkelänkosken kalatietä.

Sähkökoekalastuksissa saaliiksi saadut taimenet ja harjukset viittaavat lohikalojen poikastuotantoalueiden sijaitsevan Lapuanjoen keskiosalla lähinnä Mäkelänkosken voimalaitoksen yläpuolisella osuudella. Mäkelänkosken yläpuolisella osuudella on eriasteisesti lohikalojen poikastuotantoon soveltuvia virta-alueita kaikkiaan noin 11,7 ha (Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2015). Vuonna 2013 tehdyissä sähkökoekalastuksissa taimenia saatiin saaliiksi Mäkelänkosken voimalaitoksen yläpuolisilta virta-alueilta kaikkiaan yhdeksän kappaletta, kun taas Mäkelänkosken ja Hourunkosken voimalaitosten väliseltä osuudelta saatiin saaliiksi ainoastaan yksi ja Hourunkosken alapuoliselta osuudelta ei saatu yhtään taimenta. Istutusrekisterin tietojen perusteella Lapuanjoen keskiosalle ei ollut tehty istutuksia, joista pienimmät vuonna 2013 saaliiksi saadut taimenet olisivat voineet olla peräisin (istutusrekisterin raportti Lapuanjoen vesistöalueen taimen- ja harjusistutuksista 1.1.2000–31.12.2022). Saaliiksi saatujen

taimenter pituudet vaihtelivat välillä 9–47 cm (Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2015). Näytealan läheisyydessä tapahtuvaan taimenen luontaiseen lisääntymiseen viittaavia, kokonsa perusteella 0-vuotiaita yksilöitä esiintyi ainoastaan ylimmällä pyyntipaikalla ”Karakylä-Lakaluoma 1”. Pyyntipaikalta ”Tiistenjoki 2, Ämmäläntien silta” saatu taimen oli kokonsa perusteella luultavasti 1-vuotias. Harjuksia saatiin saaliiksi viisi Mäkelänkosken yläpuoliselta ja neljä Mäkelänkosken ja Hourunkosken väliseltä osuudelta. Saaliiksi saatujen harjusten pituudet vaihtelivat välillä 12–22 cm, joten kummallakin pyyntipaikalla esiintyi kokonsa perusteella ilmeisesti 1- ja 2-vuotiaita yksilöitä. Kuten taimenenkin osalta, ei istutusrekisterin tietojen perusteella jokiosuudelle ollut tehty istutuksia, joista sähkökalastuksissa saaliiksi saadut harjukset olisivat voineet olla peräisin.

Syynä lohikalojen poikastuotannon heikkouteen Mäkelänkosken alapuolella on mahdollisesti paitsi sopivien poikastuotantoalueiden vähäisyys myös voimallituksen vaikutus joen hydromorfologiseen tilaan. Taimenen kutualustaksi soveltuvia soraikkoja on Lapuanjoen keskiosalla Mäkelänkosken ja Kuortaneenjärven välisellä jokiosuudella arviolta 709 m², Mäkelänkosken ja Hourunkosken välissä 171 m² ja Hourunkosken alapuolella 245 m² (Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2015). Soraikkojen vähäisyyteen Mäkelänkosken alapuolisella osuudella saattaa osaltaan vaikuttaa pohjaa pitkin uomassa kulkeutuvan soran pysähtyminen voimallituksen yläpuolisella syvällä osuudella. Kutusoraikkojen vähäisyyden lisäksi taimenen poikastuotantoa Mäkelänkosken alapuolisella osuudella haittaa ilmeisesti jossain määrin ainakin mädinhaudontaan liittyvät ongelmat. Lapuanjoessa vuosina 2012–2013 tehtyjen mädinhaudontakokeiden tulosten perusteella taimenen mädin selviytyminen Mäkelänkosken ja Hourunkosken vesivoimallitosten välisellä osuudella Tiistenjoella on jopa heikompaa kuin heikommassa vedenlaadussa Lapuanjoen alaosalla Jepualla (Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2015). Mädin kehitystä voimallitosten alapuolella saattavat haitata esimerkiksi voimallitosten juoksuksista osittain riippuvat virtaamanvaihtelut ja hyyde. Hyyde on Lapuanjoen keskiosalla aiheuttanut ongelmia lähinnä osuuden alaosan virta-alueilla.

Mäkelänkoskeen rakennettava kalatie mahdollistaa kalojen vaellukset eri elinvaiheiden elinympäristöjen välillä. Ylös- ja alasvaellussyhteyden puuttuminen Lapuanjoen keskiosalla saattaa heikentää kalojen elinmahdollisuuksia ja kalakantojen tuottoa Lapuanjoen keskiosan lisäksi laajemminkin Lapuanjoen vesistöalueella. Lapuanjoen kalataloudellisen yhteistarkkailun puitteissa tehtyjen kalastustiedustelujen tulosten perusteella taimenta saadaan saaliiksi Lapuanjoen vesistöalueen sekä ala-, keski- että yläosilta, joten valtaosan Lapuanjoen vesistöalueesta voidaan katsoa toimivan taimenen elinympäristönä. Mäkelänkosken voimallituksen alapuolisella vesistön

osalla on tällä hetkellä merkitystä lähinnä alavirtaan vaeltavien kalojen syönnös- ja pyyntialueena. Taimenen luontaista poikastuotantoa tapahtuu koekalastusrekisterin tietojen perusteella Lapuanjoen keskiosan ja siihen laskevan Lakajoen lisäksi melko laajalti Kuortaneenjärven yläpuolisissa virtavesissä: Lapuanjoen pääuoman yläosalla ja siihen laskevassa Uitonluomassa, Kätkänjoessa ja siihen laskevassa Salonjoessa sekä Töysänjokeen laskevassa Hakojoessa. Näiden lisäksi taimen saattaa jossain määrin lisääntyä varsinkin Töysänjoessa.

Vaelluskalojen elinkierto edellyttää nykytiedon valossa vaellusväylän paitsi ylä- myös alavirtaan. Jotta kalatievelvoite kompensoisi tehokkaasti nousuesteen haittoja vaelluskaloille, tulee siihen sisältyä sekä ylös- että alasvaellusväylä. Kalatien suunnittelussa tulee siten ottaa huomioon vaellusreitoin toimivuus kumpaankin suuntaan, ja kalatiehen tulee tarvittaessa sisältyä padon yläpuolinen ohjainrakenne, joka estää alasvaeltavien kalojen kulkeutumisen voimalan läpi.

Mäkelänkosken voimalaitoksesta aiheutuu vaellusreitoin katkeamisen lisäksi haittaa myös vaelluskalojen poikastuotantoalueille. Sen yläpuolelta on vedenpinnan noston myötä hävinnyt lohikalojen poikastuotantoalueina toimineita koskialueita ja säännöstelypadon alapuolinen koskialue on usein kivi- ja kivillaan. Kalatievelvoitteeseen tulee siten sisältyä myös säännöstelypadon alapuolisen, vaellusväylän osana toimivan, koskialueen riittävä jatkuva vesitys, jolla mahdollistetaan varsinkin lohikalojen poikastuotanto.

Vaellusyhteys meren ja Lapuanjoen vesistön keski- ja yläosilla olevien poikastuotantoalueiden välillä ei ole ehdoton edellytys taimenen olemassaolon kannalta Lapuanjoen vesistössä, vaikkakin se osaltaan kasvattaisi Lapuanjoen keskiosan vaellusyhteyden avaamisen merkitystä. Taimenen vaelluksia Lapuanjoen vesistöalueella ei tiettävästi ole tutkittu, mutta taimen on tunnetusti laji, jonka elinkierrossa ja vaelluksissa on suurta yksilökohtaista kantojen sisäistäkin vaihtelua. Osa taimenista pysyy synnyin alueellaan koko elämänsä ajan, kun taas osa saattaa vaeltaa laajalti vesistön eri osien välillä, osa jopa mereen saakka. Vaeltavien taimenyksilöiden jälkeläisistä osa saattaa valita vaeltamattoman elintavan ja päinvastoin. Syönnösvaellukset suuntautuvat yleensä alavirtaan ja kutuvaellukset ylävirrassa sijaitseville poikastuotantoalueille, mutta päinvastaistakin vaellusta esiintyy joissakin vesistöissä. Ei tiettävästi ole kirjallisia tietoja siitä, onko Kuortaneenjärvestä laskeutunut tai laskeutuuko edelleen taimenia kutemaan Lapuanjoen keskiosalle. Storbergin (1982, arvio taimenten elinmahdollisuuksista Lapuanjoessa, Vaasan vesipiirin vesitoimisto, moniste) mukaan ainakin siian on todettu laskeutuvan Kuortaneenjärvestä Haapakoskelle eli Hourunkoskelle saakka. Vastaavaa käyttäytymistä saattaa esiintyä myös taimenella.

Kalatie on tarpeen paitsi kalaston elinolosuhteiden myös kalastusmahdollisuuksien ja istutusten tuoton kannalta. Lapuanjoen vesistöalueen taimeista osa on peräisin luontaisesta lisääntymisestä, osa puolestaan vesistöalueen eri osiin tehdyistä istutuksista. Kalatien voidaan katsoa olevan tärkeä myös istutuksista peräisin olevien kalojen ja niiden kalastuksen kautta tapahtuvan hyödyntämisen kannalta. Luonnossa syntyneiden yksilöiden lisäksi myös istukkaat voivat paremmin tuottaa lisäarvoa luontaisen poikas-tuotannon kautta, mikäli niillä olisi vapaa vaellusyhteys vesistön eri osissa.

3.4.2 Kalatiehen johdettava minimivirtaama

Varsinais-Suomen ELY-keskuksen kalatalousviranomaisen vaatii Mäkelänkosken voimalaitokselle määrättäväksi säännöstelypadon yhteyteen rakennettavaan kalatiehen jatkuvan minimivirtaaman $1 \text{ m}^3/\text{s}$ tai tulovirtaaman, mikäli se on pienempi kuin $1 \text{ m}^3/\text{s}$. Minimivirtaama on tarpeen, jotta säännöstelypadon alapuolinen koskialue saadaan palautettua vesieliöiden, varsinkin jokiosuudella luontaisesti lisääntyvien lohikalojen elinympäristöksi. Virtaama $1 \text{ m}^3/\text{s}$ perustuu Lapuanjoen Hourunkoskella tehdyn ympäristövirtaamaselvityksen tuloksiin (Fortum ja T:mi Olli van der Meer 2014). Kuortaneenjärven alapuolisen Lapuanjoen ekologisen tilan parantamismahdollisuuksia koskevassa kokonaisselvityksessä (Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2015) tuloksia on tulkittu siten, että $1,0 \text{ m}^3/\text{s}$ olisi taimenen elinolosuhteiden kannalta sopiva minimivirtaaman taso kaikki ikäryhmät huomioon ottaen. Hourunkosken luonnonuoma vastaa sekä virtaamaltaan että rakenteeltaan varsin hyvin läheisen Mäkelänkosken luonnonuomaa, joten ympäristövirtaamaselvityksen tulokset voidaan yleistää koskemaan myös Mäkelänkoskea. Vähintään $1 \text{ m}^3/\text{s}$ juoksutus kalatien kautta luonnonuomaan on tarpeen paitsi kalatien alapuolisen koskialueen riittävän vesityksen kannalta, luultavasti myös nousukalojen houkuttelemiseksi luonnon uomaan ja edelleen kalatiehen sekä alas vaeltavien kalojen houkuttelemiseksi säännöstelypadolta kalatiehen.

3.4.3 Kalatiesuunnitelman hyväksyminen ja tarkkailu

Kalatalousviranomaisen ei hae muutosta voimassa olevaan Mäkelänkosken voimalaitoksen lupaan suunnitelman hyväksymisen tai kalataloustarkkailun osalta. Kalatalousviranomaisen katsoo kuitenkin, että luvanhaltijan hakemukseen kalatien rakentamiseksi tulee sisältyä esitys kalatien toimivuuden tarkkailemiseksi sekä ylös- että alasvaelluksen osalta.

3.4.4 Geneettisesti alkuperäiset taimenkannat Lapuanjoella

Kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan Lapuanjoen vesistöissä on jäljellä alueen alkuperäisten kantojen perimää vähintäänkin jossain määrin sisältäviä taimenkantoja ainakin vesistöalueen latvoilla Kätjänjoessa ja siihen laskevassa Salonjoessa sekä Hakojoessa. Myös Töysänjoessa

esiintyyneen harvakseltaan taimenia, jotka ovat geneettisesti yhteydessä siihen laskevan Hakojoen taimenkantaan. Lapuanjoen keskiosalla ja siihen laskevassa Lakajoessa sekä Lapuanjoen yläosalla ja siihen laskevassa Uitonluomassa lisääntyvien taimenten alkuperäisyyttä ei tiettävästi tunneta. Niiden alueella on tehty taimenistutuksia, jotka ovat luultavasti sekoittaneet kantoja, mutta alueen taimenissa saattaa silti edelleen esiintyä myös alkuperäisten kantojen perimää.

3.4.5 Lapuanjoen muut vaellusesteet ja niitä koskevat mahdolliset kalatalousvelvoitteet

Hakija on toimittanut SYKE:n Vesistötyöt -tietojärjestelmän mukaiset tiedot Lapuanjoen vesistössä olevista kalojen osittaisista ja totaalisista vaellusesteistä.

Alavudella sijaitsevan Vähäjärven alapuolisessa Lapuanjoen pääuomassa kalojen vaelluksia vähintäänkin vaikeuttavia esteitä ovat Stadsforsin voimalaitoksen pato, Hourunkosken voimalaitoksen pato, Mäkelänkosken voimalaitoksen pato, Lakaluoman myllypato, Kuortaneenjärven (Talinkalman) säännöstelypato, Sarvikkaan Alamylynkosken ja Ylämylynkosken padot sekä Karsinakosken voimalaitoksen pato. Näistä totaalisia nousuesteitä ovat Stadsforsin, Hourunkosken, Mäkelänkosken ja Karsinakosken padot. Muut vaikeuttavat kalojen nousua lähinnä alivirtaamien aikana.

Stadsforsin voimalaitospadon omistaa Nykarleby Kraftverk, jonka puolestaan omistaa Uudenkaarlepyyn kaupunki. Voimalaitosta koskevat Länsi-Suomen vesioikeuden päätös 2.6.1983 nro 17/1983 C sekä Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston päätös 9.11.2012 nro 88/2012/2. Voimalaitokselle alun perin määrätty kalatievelvoite on vuoden 1983 lupapäivityksen yhteydessä muutettu velvoitteeksi, jonka mukaan voimalaitoksen on vuosittain istutettava 400 000 kpl vähintään 9,0 cm pituisia siikoja, 5 000 kpl vähintään 18,0 cm pituisia meritaimenia sekä ylisiirrettävä 4 000 kpl (kolmen vuoden keskiarvolla) nahkiaisia padon yläpuolelle. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston päätös koski toisen turbiinin asentamista, eikä se muuttanut voimalaitoksen kalataloudellisia velvoitteita.

Hourunkosken voimalaitospadon omistaa Koskienergia Oy. Voimalaitosta koskevat Länsi-Suomen vesioikeuden päätös 15.2.1991 nro 8/1991/2 sekä vesiylioikeuden päätös 30.12.1991 nro 257/1991. Länsi-Suomen vesioikeuden päätöksessä luvan saaja on velvoitettu tarpeen vaatiessa rakentamaan Vaasan kalastuspiirin ja Vaasan vesi- ja ympäristöpiirin hyväksymän suunnitelman mukainen kalatie. Vesiylioikeuden päätös ei koskenut voimalaitoksen kalataloudellisia velvoitteita.

Lakaluoman myllypadon omistaa Lakaluoman Mylly Oy. Myllypatoa koskee Vaasan läänin maaherran päätös 19.10.1928 nro 3237. Sen mukaan

luvanhaltija on tarpeen vaatiessa velvollinen rakentamaan asianosaisen viranomaisen hyväksymä kalatie ja kunnossapitämään sitä.

Kuortaneenjärven säännöstelypadon omistaa Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus. Patoa koskevat Vaasan läänin maaherran päätös 9.1.1935 nro 94/9.1.1935 sekä Länsi-Suomen vesioikeuden päätös 15.11.1990 nro 72/1990/2. Padolla ei ole kalataloudellisia velvoitteita.

Sarvikkaan Alamylynkosken ja Ylämylynkosken padot omistaa Elenia Verkko Oyj. Patoja koskevista mahdollisista luvista ei ole tarkkaa tietoa. Hakija on selvittänyt mahdollisten lupien olemassaoloa tuloksetta patojen omistajalta ja Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta. Ylämylynkoskella olevan opastaulun mukaan Erkki Viinikka ja Juha Ojala hakivat 21.8.1899 päivätyn toimituskirjan mukaan lupaa rakentaa saha ja myllylaitos Palomäen koskeen (eli Ylämylynkoskeen). Sarvikkaan padon mahdollisista kalataloudellisista velvoitteista ei ole tietoa.

Karsinakosken voimalaitospadon omistaa Oy Pro Ictus Ab. Patoa koskee Vaasan läänin maaherran päätös 17.10.1931 nro 2914. Sen mukaan padon tulva-aukkoa on tarpeen mukaan pidettävä auki kalojen nousu- ja laskuaukana.

3.4.6 Lapuanjoen olemassa olevat ja suunnitellut kalatiet

Hakija on toimittanut SYKE:n Vesistötyöt -tietojärjestelmän mukaiset tiedot Lapuanjoen vesistössä olemassa olevista sekä suunnitelluista kalateistä.

Lapuanjoen vesistössä on rakennettu kalatie Poutun padolle ja Jääskänjärven säännöstelypadolle. Näiden lisäksi on vuonna 2023 korvattu Pahajossa Ikkalankosken totaalisenä nousuesteenä toiminut lankkupato pohjapadolla, joka mahdollistaa kalojen vaellukset ainakin alivirtaamaa suuremmilla virtaamilla.

Lapuanjoen EAKR-hankkeiden yhteydessä on laadittu kalateiden yleissuunnitelmat Stadsforsin voimalaitospadolle ja Lakaluoman myllypadolle. Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta (ELY-keskus) saadun tiedon (Mika Tolonen, kirjallinen tiedonanto 30.3.2023) mukaan Vähä-Allasjärven säännöstelypadolle, Saukkojärven säännöstelypadolle ja Kätjänjärven säännöstelypadolle on tehty kalatiesuunnitelmat. Näiden lisäksi myös Kuorasjärven säännöstelypadolle ja Kylmälänkosken padolle on tarkoitus laatia kalatiesuunnitelma. Kalankulun parantamista Kuortaneenjärven säännöstelypadolla edistetään Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen toimesta mahdollisen Kuortaneenjärven säännöstelyn kehittämishankkeen yhteydessä.

Alavuden kaupunki on hakemassa lupaa kalojen vaellusreitien avaamiselle Ranta-Töysänkosken padolle (Jukka Kotola, kirjallinen tiedonanto 15.3.2023). Lisäksi Alavuden kaupunki suunnittelee kalojen vaellusmahdollisuuksien parantamista Pahajoessa Martinkosken padolla, Ruotsinkosken vaneripadolla ja Koskisen myllypadolla (Timo Rintala, kirjallinen tiedoksi-anto 23.3.2023).

Varsinais-Suomen ELY-keskuksen kalatalousviranomaisen edistää osaltaan kalojen vaellusyhteyksien avaamista Lapuanjoen vesistössä yhteistyössä Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen kanssa. Tarkastelussa ovat tällä hetkellä erityisesti Lakaluoman myllypato, Sarvikkaankosken padot, Karsinakosken voimalapato sekä Vähäjärven säännöstelypato. Olemassa olevien ja suunniteltujen kalatiekohteiden lisäksi kalojen vaellusmahdollisuuksia pyritään mahdollisuuksien mukaan parantamaan ainakin kaikilla merkittävillä vaellusesteillä.

Stadsforsin voimalaitokselle on tehty kalatien yleissuunnitelma vuonna 2014. Hakemuksen mukaan kalatien rakentaminen vaatisi käytännössä voimalaitoksen kalataloudellisten velvoitteiden tarkistamisen vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisesti. Hakemuksen mukaan yleissuunnitelman mukaisen kalatien toimivuus on jossain määrin epävarmaa sen sisäänkäynnin sijaitessa eri puolella uomaa kuin voimalaitoksen turbiinit, joista tulevien juoksutusten voidaan odottaa houkuttelevan merestä nousevia kaloja. Hakemuksen mukaan kalatiellä ei myöskään yksin voitane turvata alasvaelluksen onnistumista padon ohitse.

3.4.7 Lapuanjoen kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelma ja sen tavoitteet

Varsinais-Suomen ELY-keskus on hyväksynyt Lapuanjoen kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelman 4.11.2022 (VARELY/1347/2022). Käyttö- ja hoitosuunnitelmassa vuosille 2022–2031 on tavoitteeksi asetettu Lapuanjoen pääuoman osalta, että jokiuoma on kaloille kaikissa tilanteissa nousu- ja laskukelpoinen merestä Alavudenjärveen saakka ja luontainen elinkierto toimii muun muassa merivaelteisella taimenella, lohella, siialla, ankeriaalla ja nahkiaisella.

3.4.8 Vesienhoidon tavoitteet Lapuanjoella

Kokemäenjoen-Saaristomeren-Selkämeren vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmassa vuosille 2022–2027 ei ole esitetty vesistökohtaisia tilatavoitteita. Vesienhoidon tilatavoitteet Lapuanjoen osalta on esitetty Etelä-Pohjanmaan, Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan kattavassa vesienhoidon toimenpideohjelmassa vuosille 2022–2027.

Lapuanjoen pääuoman millään osalla ei ole saavutettu vesienhoidon tavoitteita. Lapuanjoen alin osa (jokisuu–Alahärmä) on vesienhoidon

kolmannella, vuonna 2022 alkaneella suunnittelukaudella luokiteltu välttävään sekä keski- (Lapua–Kuortane) ja yläosa (Kuortaneen yläpuoli) tyydyttävään ekologiseen tilaan. Lapuanjoen voimakkaasti muutettu alaosa (Alahärmä–Lapua) on luokiteltu tyydyttävään ekologiseen potentiaaliin.

Vesienhoidossa vesimuodostumille tavoitteeksi on asetettu hyvä ekologinen tila ja voimakkaasti muutetuille vesimuodostumille hyvä ekologinen potentiaali. Hyvän ekologisen tilan saavuttamiseksi on Lapuanjoen alimmalla osalla tavoitteena, että pidemmän jakson pH-minimi on yli 5,5, fosforikuormituksen vähentäminen 40–60 %:lla sekä vesieliöstön liikkuvuuden järjestäminen. Lapuanjoen alaosalla hyvän ekologisen potentiaalinsa saavuttamiseksi tavoitteena on ravinne- ja kiintoainepitoisuuksien vähentäminen 50–60 %:lla, jokiuoman ja rantavyöhykkeen monimuotoisuuden lisääminen, vesieliöstön liikkuvuuden järjestäminen sekä vesienhoidon tavoitteiden yhdistäminen tulvasuojelun ja voimatalouden tavoitteisiin. Lapuanjoen keski- ja yläosalla hyvän ekologisen tilan saavuttamiseksi on tavoitteena ravinne-, kiintoaine- ja humuskuormituksen vähentäminen 30–50 %:lla, jokiuomien ja rantavyöhykkeen monimuotoisuuden lisääminen ja säilyttäminen sekä erityisesti Lapuanjoen keskiosalla vesieliöstön liikkuvuuden järjestäminen.

3.4.9 Vesienhoidon toimenpideohjelman mukaiset toimenpiteet Lapuanjoen vaellusesteiden poistamiseksi

Etelä-Pohjanmaan, Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan vesienhoidon toimenpideohjelmassa vuosille 2022–2027 on Lapuanjoen vesistöalueelle esitetty useita toimenpiteitä kalankulun helpottamiseksi. Toimenpideohjelman mukaan vuosina 2016–2021 on suunniteltu kalatietä Lapuanjoen alimmalla osalla sijaitsevaan Uudenkaarlepyyn voimalaitoksen patoon ja lisäksi kalateiden suunnittelutarvetta on arvioitu Lapuanjoen keskiosalla Mäkelänkosken ja Hourunkosken padoilla. Toimenpideohjelman mukaan Mäkelänkosken ja Hourunkosken kalateiden suunnittelu tapahtuu lähivuosina. Kaikkien em. kalateiden osalta tavoitteena on niiden toteutuminen vuosina 2022–2027.

Lapuanjoen keskiosalla sijaitsevan Lakaluoman myllypadon kalatien suunnitelma on valmis ja se on tarkoitus toteuttaa kaudella 2022–2027. Myös Lapualla sijaitsevan Poutun padon kalatien toteutus tapahtuu kaudella 2022–2027. Lisäksi Kuortaneenjärven Talinkalman säännöstelypadon yhteydessä olevan vaellusesteen poistaminen mahdollisesti toteutuu vuosina 2022–2027. Nurmonjoella Hipin padon vaellusesteen poiston suunnittelu ja toteutus tapahtuu mahdollisesti kaudella 2022–2027. Kätjänjoessa olevan Ranta-Töysän padon kalatien suunnitelmaa on päivitetty kaudella 2016–2021 ja kalatie on tarkoitus toteuttaa kaudella 2022–2027. Kätjänjärven alapuolisille Kätjänjoessa sijaitseville kolmelle kalankulun totaaliesteelle on

ehdotettu suunnitelman tekemistä kalan kulun helpottamiseksi. Kauhavanjoen alaosalla on tarkoitus tehdä suunnitelmat kalankulkua helpottavista toimenpiteistä Jylhänkosken säännöstelypadon ja Kalliokosken padon yhteyteen. Alavudella sijaitsevien Kuorasjärven, Jääskänjärven ja Iso-Allasjärven vaellusesteiden osalta tavoitteena on tehdä selvitykset ja suunnitelmat kalankulkua helpottavista toimenpiteistä. Myös Lapuan Tiisijärvelle on tarkoitus tehdä selvitys ja suunnitelma kalankulkua helpottavasta toimenpiteestä. Kauhajärven padolle ehdotetaan selvityksen tekemistä kalan kulkua helpottavasta toimenpiteestä.

Toimenpideohjelman valmistumisen jälkeen on valmistunut kalatie Poutun säännöstelypadolle vuonna 2022 ja Jääskänjärven säännöstelypadolle vuonna 2023.

4 Hallintopakkohakemuksen käsittely

4.1 Vastapuolen vastine

Koskienergia Oy on toimittanut 9.6.2023 vastineensa hallintopakkohakemukseen.

4.1.1 Vaatimukset

Vastineessaan Koskienergia Oy on vaatinut, että aluehallintovirasto

- 1) hylkää Varsinais-Suomen ELY-keskuksen molempia voimalaitoksia koskevat hallintopakkohakemukset.
- 2) toissijaisesti palauttaa asian ELY-keskuksen uudelleen valmisteltavaksi sekä luvan haltijan kanssa käytävien keskustelujen järjestämiseksi hakemuksessa olevien merkittävien puutteiden vuoksi.
- 3) keskeyttää hakemusasian käsittelyn ennen aikaisena siihen saakka, kunnes vaelluskalayhteyden ja hallintopakkoasian käsittelyn kannalta olennaisten Stadsforsin voimalaitoksen ja muiden vaelluskalaesteiden lupiehtojen tarkistamisasiat ja kalatiesuunnitelmien toteutuminen on lainvoimaisesti varmistunut.
- 4) toteaa, että jos lainvastaisia ja perusteettomia hallintopakkohakemuksia ei vastapuolen vaatimusten mukaisesti hylätä, kahden kalatien rakentamista koskevien lupahakemusten laatimiselle sekä vesilain mukaisten suunnitelmien, arvioiden ja selvitysten tekemiselle annetaan vähintään lupaviranomaisen asettama kahden (2) vuoden määräaika.

Kummankin kalatien rakentamiselle tulee antaa lisäksi vähintään neljän (4) vuoden määräaika lupapäätöksen lainvoimaan tulosta. Rakentamista koskevaan määräaikaan otettaneen kantaa mahdollisessa lupapäätöksessä, jos asia vastapuolen näkemyksen vastaisesti etenee siihen vaiheeseen.

Määräaikoja asetettaessa ja hallintopakkohakemuksen perusteettomuutta arvioitaessa tulee huomioida, että Mäkelänkosken voimalaitoksen lupamääräys, jonka kalatalousviranomaisen katsoo voimayhtiötä velvoittavaksi, on annettu vuonna 1940. Hourunkosken voimalaitosta koskeva viimeisin päätös, joka sisältää vastaavanlaisen ehdollisen lupamääräyksen, on annettu 1991. Ajan kulumisen lupamääräysten antamisesta tulee ottaa huomioon hallintopakkohakemuksen lainvastaisuutta ja hankkeen tarpeellisuutta arvioitaessa sekä lisäksi kohtuullisia suunnittelu- ja rakentamismääräaikoja asetettaessa.

4.1.2 Vaatimusten perustelut

Vesivoiman merkitys Suomen ilmasto- ja energiapolitiikassa sekä taloudelliset ja työllistämisaikutukset

Suomen kansalliset ilmastotavoitteet sekä yhteiskunnan sähköistyminen puoltavat vesivoiman lisäämistä - ei sen systemaattista alasajoa ja toiminnan vaikeuttamista. Vesivoiman merkitys säättövoiman tuottajana ja huoltovarmuuden takaajana on merkittävä. Kalatalousviranomaisen Lapuanjoella suorittamat toimenpiteet eivät tue edellä mainittuja kansallisia tavoitteita. Edellä mainittu tulee huomioida taustatietona, kun harkitaan hallintopakkohakemuksen laillisuutta ja oikeudenmukaisuutta sekä mahdollisten uusien kalatalousvelvoitteiden asettamista voimayhtiölle.

ELY-keskuksen hallintopakkohakemuksesta ja siihen myöhemmin tehdyistä täydennyksestä ei ilmene, millä tavoin kalatalousviranomaisen on tarpeellisuusarvioinnin yhteydessä huomionnut yhtiön ja yhteiskunnan kannalta merkittävät taloudelliset intressit ja työllistämisaikutukset sekä ilmastoon ja yhteiskunnan sähköistymiseen liittyvät tavoitteet, kun se on edellyttänyt yhtiötä toteuttamaan lupamääräyksissä mainitut ehdolliset kalatievelvoitteet. Tarpeellisuusarvioita ei tule tulkita suppeasti ainoastaan kalatalousintressiä painottaen. Asiassa on lisäksi epäselvää, kuka lupamääräyksen mukaisesti voi suorittaa kyseisen tarpeellisuusarvioinnin. On kuitenkin selvää, että luvan haltijan näkemyksille tulee antaa tarpeellisuusarvioinnissa nyt toteutunutta huomattavasti suurempi painoarvo.

Hallintopakkohakemuksen ja sitä koskevan velvoittavan päätöksen oikeudelliset edellytykset

Hallintopakkohakemuksesta tehtäessä ja voimayhtiötä velvoittavaa päätöstä harkittaessa tulee kiinnittää huomioita tiettyihin oikeudellisiin reunaehtoihin, jotka rajoittavat pakkotoimien asettamista.

Hallintopakkoasiassa lupaviranomaisen tulee tutkia, onko vesilain tai sen nojalla annettua säännöstä tai määräystä rikottu (VL 14:4). Tämän seikan toteaminen on menettelyn jatkamisen aineellisoikeudellinen edellytys. Jos hanke saattaisi edellyttää lupaa, jota ei ole haettu, hallintopakon käyttö edellyttää riittävää selvitystä siitä, että luvantarve olisi olemassa. Kaiken

varalta ei hallintopakkoa tule antaa (Hollo, digikirja. 2020. s. 206). Koskienergia toteaa jäljempänä mainituin perustein, että kalatien rakentamiselle ja luvan hakemiselle ei ole tarvetta. Myöskään ELY-keskus ei ole esittänyt riittävästi tällaisen tarpeen olemassaoloa eikä etenäkään sitä, miksi tarve olisi olemassa juuri tällä hetkellä.

ELY-keskus toteaa hallintopakkohakemuksessa vaatineensa luvanhaltijaa ryhtymään toimenpiteisiin kalatievelvoitteen täyttämiseksi. ELY-keskus on päättänyt hakemaan vesilain 14:4 § mukaisesti hallintopakkoa kalatievelvoitteen toteuttamiseksi. Perusteluna ELY-keskus on esittänyt, että Koskienergian vastausta viranomaisen kirjeeseen on tulkittava niin, ettei luvanhaltijan mukaan näyttöä kalatien tarpeellisuudelle ole.

Koskienergia toteaa, että yhtiö on vastustanut kalatien rakentamista myös muilla perusteilla kuin kalatien tarpeettomuudella. Kalatalousviranomaisen hallintopakkohakemus ei täytä vesilain 14:4 §:n hallintopakkosäännösten edellytyksiä. Viranomaisen esittämä kalatiehanke on myös tässä kirjelmässä mainituin tavoin enenaikainen.

Koskienergia toteaa, että hallintopakon asettamisen oikeudelliset edellytykset eivät täyty asiassa. Koskienergia ei ole rikkonut vesilain säännöksiä tai lupamääräysten ehtoja. Kalatalousviranomaisen olisi tullut edetä asiassa, jos se olisi niin tarpeelliseksi katsonut, hakemalla uutta vesiluvan määräästä tai tarkistuttamalla niitä vesilain 3:21 § tai 3:22 § säännöksiä soveltamalla tai yhteistyössä luvan haltijan kanssa vesilain 3:23 §:n mukaisesti, ei vesilain 14:4 §:n nojalla. Jos kalatien rakentaminen ei kyseisten säännösten mukaan ole kalatalousviranomaisen haluamalla tavalla mahdollista, vesioikeudellinen pysyvyysuoja ja ajankuluminen ohjaa päätöksentekoa lainsäätäjän tarkoituksen (ratio) mukaiseen suuntaan. Pelkkä lupamääräys ja sen vanhentunut sanamuoto, johon viranomainen ei ole tietoisesti kymmeniin vuosiin kiinnittänyt huomioita, ei luo edellytyksiä luvan muuttamiselle hallintopakkoa käyttäen.

Koskienergialle on syntynyt perustellusti käsitys, että lupamääräyksiä, joihin hallintopakon katsotaan perustuvan, ei ole tarkoitus panna vuosikymmenten viranomaishyväksynnän jälkeen täytäntöön. Viranomainen on hiljaisesti (konkludenttisesti) hyväksynyt Koskienergian voimatuotannon Lapuanjoella siinä muodossa, kun sitä on harjoitettu - oikeuksineen ja velvoitteineen. Vesioikeudellisen pysyvyssuojan voidaan katsoa synnyttäneen edellä mainitun oikeudellisesti perustellun eri osapuolia velvoittaneen sitovuussuhteen. Olosuhteet kalojen syönnösalueilla Lapuanjoella ja sen yhteydessä olevissa järvissä eivät ole muuttuneet muilta osin, kuin että Lapuanjoen alaosan veden laatu on huonontunut ja kalojen geneettinen kanta on hävinnyt.

Myös tässä hallintopakkoasiassa tulee noudattaa hallinto-oikeudellista luottamuksensuojaperiaatetta. Luottamuksensuojan keskeisenä sisältönä on, että vesilain tarkistamisen kohteena olevan vesivoimayhtiön tulee voida luottaa viranomaisten toiminnan oikeellisuuteen ja virheettömyyteen, hallintotoiminnan tasapuolisuuteen sekä viranomaisten tekemien hallintopäätösten pysyvyyteen. Vesi- ja hallinto-oikeudellinen pysyvyyssuoja koskee edellä mainitulla tavoin tilannetta, jossa kalatalousviranomainen on jättänyt puuttumatta vuosikymmenten ajan lupamääräysten ehdolliseen täyttämiseen ja selvästi tuolloin katsonut "tarpeettomaksi" kalatien rakentamisen. Periaatteen soveltamisessa on kysymys myös siitä, millä edellytyksillä yksityinen toimija voi luottaa julkista valtaa käyttäen tehtyyn viranomaisvalvontaan ja minkälainen turva yhtiöllä on viranomaisten toiminnan odottamattomia ja heikosti perusteltuja muutoksia vastaan. Kuten jäljempänä tästä kirjelmästä ilmenee, Koskienergiaan on myös kohdistettu yhdenvertaisuusperiaatteen vastaisesti muihin toimijoihin nähden selvästi kovempia pakkotoimenpiteitä.

Hallintolain 45 §:n mukaiselle perusteluvollisuudelle tulee antaa toiminnan harjoittajaa pakottavissa päätöksissä korostuva merkitys. ELY-keskuksen laatiman hallintopakkohakemuksen perustelut ovat poikkeuksellisen puutteelliset. Hakemuksen hyväksymisen kannalta olennaisia seikkoja ei ole monelta osin perusteltu ollenkaan tai perustelut ovat selvästi virheelliset. Perusteluiden puuttumiselle ja oikeellisuudelle on annettava erityistä painoarvoa, kun otetaan huomioon, että hallintopakkohakemuksilla puututaan merkittäväällä tavalla luvan haltijan omaisuudensuojaan ja vesioikeudelliseen pysyvyyssuojaan. Hallintopakkohakemusta edeltävät viranomaisneuvottelut eivät myöskään täyttäneet hyvän viranomaistoiminnan edellytyksiä.

Olosuhteet Lapuanjoella ovat olleet toiminnan harjoittamisesta alkaen kymmeniä vuosia muuttamattomat ja kalatien tarpeellisuuden sekä vaelluskalojen elpymisedellytysten voidaan katsoa huomattavasti vähentyneen alkupe räisen geneettisen taimenkannan kuoltua lähes täysin joelta. Yhtiö ja sen edeltäjät ovat harjoittaneet Mäkelänkosken voimalaitoksella sähköntuotantoa yli 80 vuotta ja Hourunkoskella yli 30 vuotta, eikä vesilakia ja kalatalousmääräyksiä valvovat viranomaiset ole katsoneet tarpeelliseksi puuttua millään tavalla yhtiöiden toimintaan. Nyt kalatalousviranomainen vaatii nimenomaan Koskienergialta nopeita toimenpiteitä tarkemmin määrittelemättömin perustein.

Vesilain systematiikassa on pidetty perustavanlaatuisena lähtökohtana, että jos luvanmukaiseen toimintaan puututaan jälkikäteen, on muutoksesta aiheutuneet vähäistä suuremmat haitat ja edunmenetykset määrättävä hakijan korvattavaksi. Edellä mainittu koskee myös nyt vireillä olevaa hallintopakkohakemusta, jonka oikeudelliset edellytykset eivät asiassa täyty. Hallintopakon hakijan olisi tullut tuoda hakemuksessaan esille vähintään luvan

haltijan oikeus saada korvauksia ja korvauksen saamisen edellytykset pääpiirteittäin. ELY-keskus jatkaa vakiintunutta linjaansa; se esittää pakkotoimia yhtiölle mutta ei tuo luvan haltijan tietoon perustuslain omaisuuden suojan turvaamia korvausten saantiin liittyviä oikeuksia.

Koskienergia toteaa, että Mäkelänkosken ja Hourunkosken voimalaitoksen lupamääräysten mukaan ainoastaan kalatien rakentamiskustannukset voivat kuulua voimayhtiölle, muilta osin (esimerkiksi tuotannonmenetys) edunmenetyksistä vastaa hallintopakon hakija. Tulee huomata, että voimalaitosten lupamääräyksissä ei luvan haltijalle ole määrätty vedenluovutusvelvollisuutta. Kalatalousviranomaisen ei ole hallintopakkohakemuksen valmistelun yhteydessä selvittänyt hankkeen hyötyjen suhdetta valtiolle ja Koskienergialle asiassa aiheutuviin kustannuksiin, millä on merkitystä sekä kalatien tarpeellisuutta että korvausten määrää harkittaessa.

Hallintopakkohakemuksen perusteettomuutta arvioitaessa ja päätöstä tehtäessä tulee huomioida, että Koskienergialla on Mäkelänkosken voimalaitoksen osalta yhtiön ympäristöohjelman mukainen suunnitelma 2030-luvulle, joka on vaelluskalojen kannalta merkittävämpi parannus kuin ELY-keskuksen esittämän kalatien rakentaminen. Koskienergian suunnitelmissa on myös luvittava ja rakentaa Hourunkosken voimalaitosta koskeva ratkaisu noin 10 vuoden kuluessa. Lapuanjoen laitoksia koskeva aikataulu on ajoitettu sopimaan yhtiön vaikutukseltaan merkittävämpien muiden hankkeiden kanssa yhteen. Tällöin suunnitelmien toteutus on yhteensopiva myös muiden vaellusesteiden kokonaistoimenpidesuunnitelmien kanssa.

Mäkelänkosken ja Hourunkosken voimalaitosten lupamääräysten velvoittavuus

Vaasan lääninhallituksen 1940 antamassa Mäkelänkosken voimalaitosta koskevassa vesilupapäätöksessä on todettu, että ”jos tarpeelliseksi katsotaan, tulee vesilaitoksen omistajan rakentaa asianosaisten viranomaisen hyväksymien piirustusten mukaan kalatie kalojen johtamista varten padon ohi”

Länsi-Suomen vesioikeuden 15.2.1991 annetun Hourunkosken voimalaitoksen koneistojen ja koneasemarakennusten uusimista koskevan päätöksen mukaan ”luvan saajan on tarpeen vaatiessa rakennettava Vaasan kalastuspiirin ja Vaasan vesi- ja ympäristöpiirin hyväksymän suunnitelman mukainen kalatie.”

Hallintopakkohakemuksessa ja sitä koskevassa täydennyskirjelmä ei perustella riittävällä ja tieteellisesti uskottavalla tavalla sitä, miksi erityisesti Lapuanjoen keskiosiin Koskienergian laitoksiin katsotaan tarpeelliseksi rakentaa kalatie muiden kalan kulun esteiden jäädessä asiassa samalla huomiomatta. Toiseksi hakemuksessa ja sen täydennyksessä ei perustella sitä, miksi kalatalousviranomaisen nyt katsoo pakottavat toimet tarpeelliseksi,

kun se aiemmin on hyväksynyt vallitsevat olosuhteet. Kalateiden tarpeellisuus tai niiden rakentamisesta saavutettavissa oleva hyöty eivät ole lisääntyneet (päinvastoin ovat vähentyneet) vuosikymmenten kuluessa. Esimerkiksi vesienhoidon toimenpideohjelmassa 2022–2027 kalateiden rakentamista ei ole nostettu tarpeellisten toteutettavien toimenpiteiden listalle.

ELY-keskuksen 22.10.2021 lähettämässä kirjelmässä ei eritellä seuraavia hallintopakkehakemuksen ja kalatiehankkeen kannalta olennaisia seikkoja:

- Miksi kalatievelvoitteen toimenpano olisi tarpeellinen juuri tällä hetkellä, vaikka viranomaiset eivät ole puuttuneet toimintaan kuluneiden vuosikymmenten aikana eikä kalatietä ole tuona aikana katsottu tarpeelliseksi?
- Miksi kalatien toteuttaminen katsotaan nyt tarpeelliseksi, kun vaelluskalan geneettinen kanta on (lähes kokonaan) hävinnyt Lapuanjoelta? Kalatalousviranomaisen kirjelmän mukaan mahdollinen geneettinen jäljellä oleva taimenkanta esiintyy pienissä joissa Lapuanjoen latvavesistössä Kuortaneenjärven yläpuolella monen vaellusesteen takana. Koskienergian näkemyksen mukaan kyseinen taimenkanta ei voi olla vaellusesteistä ja ajankulumisesta johtuen geneettinen. Kalatalousviranomaisen toimittamassa tutkimuksessa Kokonaisselvitys Kuortaneenjärven alapuolisen Lapuanjoen ekologisen tilan parantamismahdollisuuksista todetaan (s.176), että *"Taimenen osalta ei Lapuanjoen keskiosalla enää ilmeisesti esiinny täysin joen paikallista kantaa olevia taimenia, vaan jokiosuudelle tehdyt istutukset ovat tuoneet taimenkantaan muiden kantojen geeniperimää, eikä alkuperäistä suojeltavaa kantaa ole enää jäljellä."*
- Miksi asiassa ei ole huomioitu taimen- ja lohikannan palauttamisen kannalta ko. tutkimuksessa mainittua keskeistä seikkaa, jonka mukaan *"Joen alaosan patoamisen lisäksi myös happamilta sulfaattimailta tulevalla happo- ja metallikuormituksella on huomattavan suuri merkitys etenkin Lapuanjoen alaosalla esiintyvän kalaston elinolosuhteille. Joen alaosalla sijaitsevilla Jepuan koskilla ei taimenen ja lohen poikastuotanto etenkään happamista sulfaattimaiden kuivatuksesta johtuvan heikon vedenlaadun vuoksi ole nykyään juuri mahdollista, vaikka vaellusyhteys meren ja joen välillä avattaisiin"* (s. 175).
- Miksi Stadsforsin voimallituksen osalta ei ole tehty ensisijaisena toimenpiteenä kalatien toteuttamista koskevaa hakemusta. Em. tutkimuksessa (s. 175) todetaan, että *"Vedenlaadun merkittävää parantumista joen alaosalla ja kalatien rakentamista Stadsforsin voimallituksen yhteyteen voidaan pitää käytännössä ehdottomina edellytyksinä Lapuanjoen merelle vaeltavien lohi- ja taimenkantojen palauttamiselle."*

- Miksi muiden vaelluskalaesteiden osalta ei ole ryhdytty lain mahdollistamiin toimenpiteisiin ja miksi osassa kohteista edetään Koskienergian viranomaiselle ehdottamaa vapaaehtoistietä?
- Mikä merkitys Lapuanjoen alaosan huonolla laadullisella ja kemiallisella tilalla on taimenelle ja onko sitä selvitetty viranomaisen toimesta? Taimen ei menesty Lapuanjoen huonolaatuisessa alaosassa. Miksi kyseitä seikkaa ei ole huomioitu hallintopakkohakemuksessa?
- Miksi kalatievelvoitteen toimenpano olisi tarpeellinen, vaikka Lapuanjoen alaosan tilaan happamien sulfaattimaiden osalta ei ole näköpiirissä parannusta? Koskienergian mukaan vesien parannusta koskevat toimenpiteet tulisi kohdistaa kustannustehokkuudeltaan parempiin kohteisiin.
- Miksi erityisesti Lapuanjoen keskiosiin Koskienergian laitoksiin katsotaan tarpeelliseksi rakentaa kalatie?
- Mitä hyötyä vaelluskalayhteys toisi suhteessa siihen, että Koskienergian laitosten patojen välisellä vesimuodostuma-alueella esiintyy luontaisesti lisääntyvä istutettu taimenkanta?

Kalateiden tarpeellisuus Lapuanjoen keskiosassa ja hallintopakkohakemusten ennenaikaisuus

ELY-keskus on todennut 22.10.2021 päivätyssä Koskienergialle esitettyssä lausuntopyynnössä (vaatimus kalatievelvoitteiden toimeenpanosta), että Kuortaneenjärven ja Lapuan kaupunkikeskustan välillä virtaavan Lapuanjoen keskiosan kalasto koostuu ahvenesta, harjuksesta, hauesta, kivisimpusta, mateesta, salakasta, särjestä ja taimenesta.

Koskienergia toteaa, että taimenta lukuun ottamatta kalasto koostuu yleisistä kalalajeista, joiden osalta vaelluskalayhteyden ja kalatievelvoitteiden toteuttamista ei voida katsoa tarkoituksenmukaiseksi. Kalatalousviranomaisen tulisi selvittää taimeneen liittyvien vesienhoidollisten toimenpiteiden tarpeellisuutta. Tässä harkinnassa tulee kysymykseen kalateiden sijasta ensisijaisina toimenpiteinä alueella jo nyt suoritettavat vesien- ja kalastonhoidolliset toimenpiteet.

ELY-keskuksen tavoitteena on saada kalojen vaellusreitit avatuksi ja lisäksi meritaimenen vaelluskalayhteys toteutettua Pohjanlahdelle. Koskienergia viittaa aiemmin tässä kirjelmässä esitettyyn ja toteaa, että lohikalojen pääsy estyi Lapuanjoelle jo 1960-luvulla, kun Stadsforsin voimalapato rakennettiin Uuteenkaarlepyyhyn. Lohikaloilla ei ole ollut vaelluskalayhteyttä mereltä Lapuanjoelle lähes 60-vuoteen, mikä tulee huomioida kalatiehankkeen tarpeellisuutta harkittaessa ja hallintopakkopäätöstä harkittaessa.

Hallintopakkohakemuksen täydennyksen mukaan kalatalousviranomaisella ei ole käsitystä, millä tavalla ja milloin Stadsforsin voimalaitoksen vaelluskalaeste tullaan ratkaisemaan. Koskienergia pyytääkin

kalatalousviranomaista edelleen esittämään lupaviranomaiselle ja yhtiölle selvitystä siltä osin, millä tavalla ja missä aikataulussa Stadsforsin voimalaitosta koskevat sekä Lapuanjoella olevien säännöstely- ja myllypatojen mahdolliset suunnitelmat etenevät. Vaelluskalayhteyden rakentamisessa on kyse kokonaisuudesta, jossa vaelluskalayhteyden kannalta tärkeimmät ja ensisijaiset osat tulee toteuttaa ennen vähemmän tärkeiden ja toissijaisten kalatiejärjestelyjen suunnittelua ja rakentamista. Jos Stadsforsin voimalaitokselle suunnitellaan edelleen kalatietä, tulee sen toimivuus todeta ennen Mäkelänkosken ja Hourunkosken toteutuskustannuksiltaan merkittävien vesivoimalaitosten kalatievelvoitteiden asettamista.

Kuten edellä todetaan, ELY-keskus on lähtenyt toteuttamaan vesienhoidollisia toimenpiteitä epätarkoituksenmukaisessa järjestyksessä. Lapuanjoella ei ole tapahtunut edellisiin vuosikymmeniin verrattuna taimenen elinolosuhteiden kannalta myönteisiä muutoksia, mikä puoltaisi tällä hetkellä kalateiden rakentamista erityisesti Lapuanjoen keskiosassa. Päinvastoin geneettinen taimenkanta on lähes kokonaan hävinnyt joelta. Koska Pohjanlahdelta ei ole yhteyttä Lapuanjoelle Stadsforsin yläpuoliselle vesialueelle, on Mäkelänkosken ja Hourunkosken vesivoimalaitosten kalatievelvoitteiden toteuttamista koskevat vaatimukset ennenaikaisia ja hallintopakkehakemukset hylättävä.

Koskienergia toteaa, että sillä seikalla, että Lapuan ja Kuortaneenjärven välillä viranomaisten ilmoituksen mukaan on suhteellisen hyvin lohikaloja, ei ole kalateitä puoltavaa merkitystä. Päin vastoin, istutettu järvitaimenkanta elää hyvin patojen välisissä vesimuodostumissa ja lisääntyy Lapuanjoen sivujoissa. Sen sijaan on todennäköistä, että taimen ei menesty Lapuanjoen alaosassa, joka on mm. happamien sulfaattimaiden johdosta ja muista syistä vesien tilaa koskevien luokitusten mukaan huonossa kunnossa. Myös tältä osin vesien parannushankkeiden resurssit tulisi kohdistaa ensisijaisesti veden laadun parantamiseen.

4.1.3 Vastine hallintopakkehakemuksessa esitettyihin väitteisiin ja perusteluihin

Koskienergia lausuu kalatalousviranomaisen hallintopakkehakemusten ja 4.4.2023 päivätyn hakemusten täydennysten osalta seuraavaa:

ELY-keskus on kirjannut samat hallintopakkehakemusta koskevat perustellut kirjoitusvirheineen sekä Mäkelänkosken että Hourunkosken voimalaitoksille. Vaikka perusteluissa on varmasti samankaltaisuutta, niiden esittäminen täysin identtisinä osoittaa, ettei viranomaisen ole edes pyrkinyt ottamaan huomioon hakemuksessaan laitoskohtaisia olosuhteita. Hallintopakkehakemuksen valmistelu ja perustelut ovat selvästi puutteelliset.

Lapuanjoen ekologinen tila, veden laatu ja kalasto

Koskienergia toteaa, että Lapuanjoessa on useita vaellusesteitä, joille ei ole esitetty Koskienergian tapaan ELY-keskuksen toimesta vesilain mukaista hallintopakkovaatimusta lupamääräysten täytäntöönpanemiseksi tai lupamääräysten tarkistamista koskevia vaatimuksia. Kalatalousviranomaisen viittaa täydennyskirjelmänsä perusteluina jo tehtyihin "kalatiesuunnitelmiin", jotka eivät Koskienergian käsityksen mukaan tule vanhentuneina tai toteuttamiskelvottomina esityksinä toteutumaan. Suunnitelmia ei ole Koskienergian käsityksen mukaan luvitettu vesilain mukaisesti. Lisäksi kirjelmässä tuodaan esille useita "mahdollisesti" toteutuvia vaelluskalaesteet poistavia hankkeita, joiden toteutumisesta tai etenemisestä ei esitetä kuitenkaan mitään selvitystä. Kuten edellä on todettu, kalatalousviranomaisen on kohdistanut hallintopakkotoimenpiteitä erityisen voimakkaasti Koskienergiaan, joka ei ole Lapuanjoen kokonaisuuden kannalta keskeisessä asemassa. Koskienergiaan kohdistettu hallintopakkovaatimus ei johtaisi juurikaan vaelluskalojen olosuhteiden paranemiseen Lapuanjoella. On erittäin vaikea arvioida viranomaisen tarkoituksia ja motiiveja asiassa.

Koskienergia kiinnittää huomioita siihen, että hallintopakkohakemuksen esiteltyt ja valmistellut kalastusbiologi Mika Sivil viittaa täydennyskirjelmän useassa kohdassa omaan tutkimukseensa (Kokonais selvitys Lapuanjoen ekologisen tilan parantamismahdollisuuksista Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan maakuntien alueella, 2015). Tutkimus tukee hänen mukaansa kalatalousvelvoitteen toimeenpanoa Mäkelänkosken ja Hourunkosken voimalaitoksilla.

Koskienergian näkemyksen mukaan tutkija Sivilin ja virkamies Sivilin roolit ovat sekoittuneet asiassa siten, että valmisteleva virkamies on antanut vaelluskalaintressille perusteettoman suuren painoarvon asiassa. ELY-keskuksen virkamiehen tulee toimia asiassa objektiivisesti pitämällä erillään tutkijan ja virkamiehen toimenkuva ja tavoitteet. ELY-keskuksen hallintopakkohakemusta koskeva päätöksenteko ei ole täyttänyt viranomaiselta edellytettäviä tasapuolisuusvaatimuksia siten, että vaelluskalaintressin lisäksi asiassa otetaan huomioon luvan haltijan toiminnanharjoittamista puoltavia seikkoja. Tältä osin Koskienergia viittaa myös edellä käsiteltyyn hallinto-oikeudelliseen luottamuksensuojaan, mikä on asiassa vaarantunut.

Koskienergia toteaa, että nykyiset istutetut kalakannat lisääntyvät ja niiden elinkelpoisuus on hyvä nykyisillä lisääntymis- ja syönnösalueilla.

Kalatiehen johdettava minimivirtaama

Hallintopakkohakemuksen esiteltyt Mika Sivil viittaa minimivirtaaman tarpeellisuuden ja suuruuden (1 m³/s) osalta itse tekemäänsä selvitykseen (2015). Hallintopakkohakemuksen ja sen valmistelun tulisi perustua täysin riippumattomiin asiakirja-aineistoihin.

Kalatiesuunnitelman hyväksyminen ja tarkkailu

Kalatalousviranomaisen ei hae kirjelmänsä mukaan muutosta voimalaitosten lupaan suunnitelman hyväksymisen tai kalataloustarkkailun osalta. Kalatalousviranomaisen katsoo kuitenkin, että luvanhaltijan hakemukseen kalatien rakentamiseksi tulee sisältyä esitys kalatien toimivuuden tarkkailemiseksi sekä ylös- että alasvaelluksen osalta.

Koskienergia toteaa, että yhtiöllä on alustava suunnitelma kalatalousvelvoitteen toteuttamiseksi Mäkelänkosken ja Hourunkosken voimalaitosten lupamääräysten toteuttamiseksi viimeistään vuodesta 2030 eteenpäin. Yhtiö on esittänyt kalatalousviranomaiselle, että hanketta viedään viranomaisen ja yhtiön välisessä yhteistyössä eteenpäin. Hallintopakkohakemuksen mukainen luvan hakeminen ja mahdollisen kalatien rakentaminen on tässä vaiheessa enneaikaista ja oikeudellisesti perusteetonta.

Geneettisesti alkuperäiset taimenkannat Lapuanjoella

Kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan Lapuanjoen vesistössä on jäljellä alueen alkuperäisten kantojen perimää vähintäänkin "jossain määrin" sisältäviä taimenkantoja ainakin vesistöalueen latvoilla Kätjänjoessa ja siihen laskevassa Salonjoessa sekä Hakojoessa. Myös Töysänjoessa esiintyy "harvakseltaan" taimenia, jotka ovat geneettisesti yhteydessä siihen laskevan Hakojoen taimenkantaan. Lapuanjoen keskiosan osalta Koskienergia viittaa Mika Sivilin tutkimukseen "Kokonaisselvitys Kuortaneenjärven alapuolisen Lapuanjoen ekologisen tilan parantamismahdollisuuksista (Mika Sivil 2015)", jossa todetaan, että geneettistä suojeltavaa kantaa ei ole. Lapuanjokeen laskevassa Lakajoessa sekä Lapuanjoen yläosalla ja siihen laskevassa Uitonluomassa lisääntyvien taimenten alkuperäisyyttä "ei tietyvästi tunneta".

Koskienergia pitää todennäköisenä, että ajankuluminen on vaikuttanut Lapuanjoen olosuhteisiin siten, että joessa ei ole alkuperäisiä tai ainakaan geneettisesti elvytettävissä olevia taimenkantoja.

Koskienergia korostaa, että Salonjoki on Kätjänjoen sivuhaara, joka laskee Ranta-Töysänjärveen. Hakojoen sijaitsee Alavudella Lapuanjoen latvavesistössä. Kaikkien edellä mainittujen jokien alapuolella Lapuanjoen vesistössä on järviä mm. Kuortaneenjärvi, joka toimii esitettyjen taimenkantojen syönnösalueena. Kuortaneenjärvestä ei ole vaellusyhteyttä Lapuanjoen keskiosaan.

Lapuanjoen muut vaellusesteet ja niitä koskevat mahdolliset kalatalousvelvoitteet

Koskienergia toteaa, että ELY-keskus luettelee hakemuksen täydennyksessä huomattavan määrän patorakennelmia ja muita vaelluskalasteitä, jotka todennäköisesti estävät kalojen vaelluksen. Vastauksesta ilmenee, että kalatalousviranomaisella ei ole tietoa kyseisistä voimalaitos- ja

säännöstelypatojen lupamääräyksistä ja mahdollisista kalatalousvelvoitteista tai niiden toimeenpanosta. Erikoiseksi asian tekee se, ettei kalatalousviranomaisen ole selvästi selvittänyt näiden useiden muiden vaellusesteiden tilannetta.

Vaikka täydennyskirjelmästä ei ilmene, miten muiden voimalaitos- säännöstely- ja myllypatojen kohdalla on viranomaisen toimesta menetelty, ELY-keskuksen vastauskirjelmästä saa vahvasti sen käsityksen, että kalatalousviranomaisen ei ole edellyttänyt muilta laitoksilta ja rakennelmien omistajilta vaelluskalan kulkua edistäviä toimenpiteitä eikä selvittänyt niiden vaikutusta Lapuanjoen kokonaistarkastelussa. Viranomaisen tulisi kartoittaa myös muiden patorakennelmien ja esteiden lupamääräykset ja kalatalousvelvoitteet Lapuanjoen vaelluskalastrategiaa suunnitellessaan. Pelkkä padon omistajan kalatiesuunnitelma tai itse ilmoittama vesienhoitoa edistävä ratkaisu ei voi olla osoitus riittävästä toimenpiteestä, kun otetaan huomioon se, että Koskienergiaan on kohdistettu erittäin ankaraksi toimenpiteeksi katsottava hallintopakkoehakemus.

Lapuanjoen olemassa olevat ja suunnitellut kalatiet

ELY-keskuksen mukaan Lapuanjoen EAKR-hankkeiden yhteydessä on laadittu kalateiden yleissuunnitelmat Stadsforsin voimalaitospadolle (Maveplan 2014, suunnitelma on vanhentunut) ja Lakaluoman myllypadolle. Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen mukaan Vähä-Allasjärven säännöstelypadolle, Saukkojärven säännöstelypadolle ja Kätkänjärven säännöstelypadolle on tehty kalatiesuunnitelmat, joiden lisäksi myös Kuorasjärven säännöstelypadolle ja Kylmälänkosken padolle on tarkoitus laatia kalatiesuunnitelma. Alavuden kaupunki on hakemassa lupaa kalojen vaellusreitien avaamiselle Ranta-Töysänkosken padolle (Jukka Kotola, Alavuden kaupunki, kirjallinen tiedonanto 15.3.2023). Lisäksi Alavuden kaupunki suunnittelee kalojen vaellusmahdollisuuksien parantamista Pahajoessa Martinkosken padolla, Ruotsinkosken vaneripadolla ja Koskisen myllypadolla (Timo Rintala, Alavuden kaupunki, kirjallinen tiedoksianto 23.3.2023).

Koskienergia viittaa edellä mainittuun ja toteaa, että edellä mainitun selvityksen mukaan osa padonomistajista on lähinnä ilmoittanut, että kyseisillä toimijoilla on tarkoitus laatia kalatiesuunnitelma tai suunnitella kalojen vaelluskalamahdollisuuksien parantamista. Suunnitelmat eivät eroa Koskienergian ilmoittamista suunnitelmista vaelluskalaolosuhteiden parantamiseksi. ELY-keskuksen kirjelmästä ei ilmene, milloin suunnitelmien on tarkoitus realisoitua lupahankkeiksi ja miten kalatalousviranomaisen valvoo hankkeiden etenemistä.

ELY-keskuksen mukaan Stadsforsin voimalaitokselle on tehty kalatien yleissuunnitelma vuonna 2014 (Maveplan 2014). Lupaviranomaisen mukaan yleissuunnitelman mukaisen kalatien toimivuus on jossain määrin epävarmaa. Kalatiellä ei myöskään yksin voitane taata alasvaelluksen

onnistumista padon ohitse. ELY-keskuksen mukaan kalatien rakentaminen paikalle vaatisi käytännössä voimalaitoksen kalataloudellisten velvoitteiden tarkistamisen vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisesti.

Koskienergia toteaa, että Stadsforsin voimalaitos on kohde, joka tulee ehdottomasti huomioida ensisijaisesti vaelluskalayhteyttä parannettaessa. Yhtiö paheksuu voimakkaasti sitä, että Koskienergian voimalaitoksiin kohdistetaan hallintopakohakemukset ja samalla Stadsforsin voimalaitoksen osalta voidaan todeta, että lupaviranomainen ei ole 10 vuoden kuluessa edistänyt lähimpänä Pohjanlahtea olevan vaelluskalaesteen avaamista. Tulee huomata, että Koskienergia ei vaadi kalatien rakentamista Stadsforsin voimalaitokselle tai muihin mylly- tai säännöstelypatoihin, vaan tasapuolista kohtelua asiassa. Kalatalousviranomainen toteaa, että sillä on epäilyksensä Stadsforsin kalatiesuunnitelman toimivuudesta mutta ei esitä, mitä toimenpiteitä toimivuuden suhteen tai muunlaisen ratkaisun löytymiseksi on viranomaisen puolelta tehty.

Lapuanjoen kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelma

Koskienergia toteaa, että Lapuanjoen kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelmalla ei ole oikeudellista merkitystä. Koskienergian voimalaitosten omistajana tekemille suunnitelmille olisi tullut antaa asiassa painava merkitys.

Vesienhoidon tavoitteet Lapuanjoella

Kuten ELY-keskus toteaa, millään Lapuanjoen pääuoman osalla ei olla saavutettu viimeisen vesienhoitosuunnitelman mukaisia vesienhoidon tavoitteita. Resurssit pitäisi keskittää ensisijaisesti joen alaosan tilan parantamiseen, jos meritaimenen ja -lohen nousua pyritään edesauttamaan. Lapuanjoen keski- ja yläosalla nykyiset paikalliset istutetut kalakannat ovat elinkelpoisia. Kalatalousviranomainen etenee asiassa epätarkoituksenmukaisessa, kustannustehottomassa ja loogisesti väärässä järjestyksessä.

ELY-keskus toteaa, että Lapuanjoen keski- ja yläosalla hyvän ekologisen tilan saavuttamiseksi tavoitteena on ravinne-, kiintoaine- ja humuskuormituksen vähentäminen 30–50 %. Koskienergia toteaa, että vesien tilan parantaminen ei ole riippuvainen Lapuanjoen vaelluskalaesteiden poistamisesta ja myös tähän parannushankkeeseen olisi syytä kohdistaa ensisijaisesti resursseja.

Vesienhoidon toimenpideohjelman mukaiset toimenpiteet Lapuanjoella

ELY-keskuksen mukaan Uudenkaarlepyyn (Stadsfors) voimalaitoksen patoon suunniteltiin kalatietä ja lisäksi kalateiden suunnittelutarvetta on arvioitu Lapuanjoen keskiosalla Mäkelänkosken ja Hourunkosken padoilla. Täydennyskirjelmässä ei kerrota, miten kalataloushankkeet etenevät. Viranomaisen mukaan Poutun padon kalatien toteutus tapahtuu ”mahdollisesti” kaudella 2022–2027. Lisäksi Kuortaneenjärven Talinkalman

säännöstelypadon yhteydessä olevan vaellusesteen poistaminen "mahdollisesti" toteutuu vuosina 2022–2027. Nurmonjoella Hipin padon vaellusesteen poiston suunnitelma ja toteutus on "mahdollisesti" kaudella 2022–2027 ja Kätkänjoessa olevan Ranta-Töysän padon kalatien suunnitelmaa päivitettiin kaudella 2016–2021, ja kalatie on "tarkoitus" toteuttaa kaudella 2022–2027.

Kuten aiemmin tässä kirjelmässä on todettu, näyttää siltä, että vaelluskalayhteyden kannalta ensisijaisen esteen ohittamisesta ei ole tällä hetkellä kalatalousviranomaisellakaan toteuttamiskelpoista ratkaisua. Muut vaelluskalaesteet, joilla ei ole sähköntuotannon kannalta mitään merkitystä, tulisi toteuttaa välittömästi. Edellytyksenä tosin on näiden kohteiden kohdalla, että Lapuanjoen muihin kuin alaosaan kohdistuvat vaelluskalatoimenpiteet katsotaan kustannus-hyöty-arvioinnin jälkeen tarpeellisiksi.

4.2 Hakemuksesta tiedottaminen

Aluehallintovirasto on vesilain 14 luvun 5 §:n 1 momentin mukaisesti ja asian laajan vaikutusalueen vuoksi pyytänyt hakemuksen johdosta lausunnon Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueelta, Liikenne- ja viestintävirasto Traficomilta, Metsähallitukselta, Museovirastolta, Väylävirastolta, Alajärven, Alavuden, Kauhavan, Lapuan ja Seinäjoen kaupungeilta ja kaupunkien ympäristönsuojeluviranomaisilta sekä Kuortaneen kunnalta ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselta.

Asian laajan vaikutusalueen vuoksi hallintopakkohakemuksesta on myös tiedotettu vesilain 11 luvun 10 §:n mukaisesti julkaisemalla kuulutus ja hakemusasiakirjat aluehallintovirastojen verkkosivuilla (<https://ylupa.avi.fi>) 15.9.–23.10.2023. Tieto kuulutuksesta on julkaistu myös Alajärven, Alavuden, Kauhavan, Lapuan ja Seinäjoen kaupunkien sekä Kuortaneen kunnan verkkosivuilla.

Hallintopakkohakemuksesta on lisäksi erikseen annettu tieto Lapuanjoen kalatalousalueelle, Pohjoisen Rannikko-Pohjanmaan kalatalousalueelle, Pohjanmaan vesi ja ympäristö ry:lle, alueellisille kalastusseuroille sekä Lapuanjoen vesialueen omistajille Stadforsin voimalaitoksen ja Mäkelän- ja Hourunkosken voimalaitoksista seuraavan yläjuoksulla olevan täydellisen vaellusesteen välillä.

Liikenne- ja viestintävirasto Traficom, Metsähallitus ja Alajärven, Kauhavan sekä Seinäjoen kaupungin ympäristöviranomaiset ovat ilmoittaneet, että eivät anna asiassa lausuntoa.

4.3 Lausunnot

4.3.1 Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen lausunto

Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus) on lausunnossaan todennut, että hanke on vesienhoidon tavoitteiden mukainen. Mäkelänkoski sijaitsee Lapuanjoen vesistöalueella Lapuanjoen keskiosan vesimuodostumassa. Lapuanjoen keskiosa on valtioneuvoston v. 2021 hyväksymässä vesienhoitosuunnitelmassa luokiteltu tyydyttävään ekologiseen tilaan. Kalaston osalta tila on luokiteltu myös tyydyttäväksi. Vesimuodostuman hydromorfologinen tila on vain välttävä. Hydromorfologista tilaa heikentävät säännöstely, rakennettu putouskorkeus sekä patojen aiheuttamat nousuesteet. Rakentamisen aiheuttamat hydromorfologiset muutokset on myös nimetty Lapuanjoen keskiosan ekologista tilaa heikentäviksi merkittäviksi paineiksi. Paineissa on erikseen mainittu kaksi totaalista nousuestettä (Hourunkoski ja Mäkelänkoski).

Lapuanjoen keskiosan vesienhoidollinen tavoite on hyvän tilan saavuttaminen v. 2021 mennessä. Tätä ei ole saavutettu, mikä kertoo siitä, että toimenpiteet eivät ole olleet riittäviä ja, että lisätoimenpiteitä tarvitaan. Vesienhoidon toimenpideohjelmassa Lapuanjoen vesistön kohdalla edellytetään, että vaelluskalojen liikkumisen tulee olla mahdollista vähintään Lapuanjoen pääuomassa ja, että Lapuanjoen keskiosien ja vesistön latvaosien jokien taimen- ja rapukantojen elinmahdollisuuksia on parannettava. Lapuanjoen keskiosan kohdalla toimenpideohjelmassa todetaan myös, että rakenteelliset tekijät ovat suurin este hyvän tilan saavuttamiselle. Mäkelänkosken kalatie kuuluu toimenpideohjelmassa keskiosan ekologisen tilan parantamiseksi nimettyihin toimenpiteisiin.

Kokonaisuudessaan kalatie on vesienhoidon toimenpideohjelman mukainen ja tukee selkeästi vesienhoidon tavoitteita hyvän ekologisen tilan saavuttamisesta Lapuanjoen keskiosalla. Nousuesteiden ohittaminen Lapuanjoen keskiosalla vaikuttaa myös laajemmin Lapuanjoen vesistön ekologiseen tilaan eheyttämällä jokijatkumoa. Vaikutukset ulottuvat mm. pääuomaan laskeviin sivujokiin sekä Lapuanjoen alaosalle, jossa on jo valmistunut kalan nousua helpottava Poutun kalatie. Vesistöalueella on vireillä ja tekeillä myös useita muita vesieliöstön liikkuvuutta parantavia hankkeita, jotka kaikki yhdessä tukevat Lapuanjoen eri osien ekologisen tilan parantamistavoitteita.

Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen käsityksen mukaan hallintopakkoasian käsittelyssä tulisi huomioida, että voimalaitoksen omistaja on voinut hyödyntää vesivoimaa pitkän aikaa ilman haittojen vähentämisvelvoitteita. Asia voidaan ELY-keskuksen näkemyksen mukaan käsitellä hallintopakkoasiana. Lisäksi laitoksen merkitys energiantuotannon ja sähköjärjestelmän tasapainotuksen kannalta on vähäinen laitoksen pienen koon takia.

Edellä mainittu huomioiden ELY-keskus pitää kalatalousviranomaisen hake-
musta kannatettavana.

4.3.2 Kuortaneen kunnan ympäristölautakunnan lausunto

Kuortaneen kunnan ympäristölautakunta on lausunnossaan todennut yhty-
vänsä Varsinais-Suomen ELY-keskuksen jättämiin hallintopakkohakemuk-
siin kalateiden rakentamiseksi em. voimalaitoksille. Kalateiden rakentami-
nen edistää Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan vesienhoidon toimenpideoh-
jelman mukaista Lapuanjoen hyvän tilan saavuttamista ja samalla tukee
valtakunnallisen kalatiestrategian tavoitteiden toteutumista. Vaelluskaloilla
on etenkin Mäkelänkosken kalatien rakentamisen jälkeen mahdollisuus
nousta syönnökselle Kuortaneen Seurukseen sekä Kuortaneenjärkeen.

Kuortaneen kunta on ollut mukana Lapuanjoen purojen tila ja kunnostus -
hankkeessa vuosina 2009–2012, jolloin muutettiin Lakajoella sijaitseva
vanha pato kalan ylikulun mahdollistavaksi.

4.3.3 Lapuan kaupungin ympäristölautakunnan lausunto

Lapuan kaupungin ympäristölautakunta on lausunnossaan todennut, että
Mäkelänkoskelle vuonna 1940 myönnetyn luvan mukaisesti voimalaitoksen
omistajan tulee tarvittaessa rakentaa asianomaisten viranomaisten hyväk-
symien piirustusten mukaan kalatie kalojen johtamista varten padon ohi.
Vesilaki on tullut voimaan 1961, joka on korvattu uudella lainsäädännöllä
vuonna 2011. Voimassa olevan vesilain 3. luvun 14 §:n mukaan, jos vesita-
loushankkeesta aiheutuu kalakannoille tai kalastukselle vahinkoa, hank-
keesta vastaava on velvoitettava ryhtymään toimenpiteisiin vahinkojen eh-
käisemiseksi tai vähentämiseksi (kalatalousvelvoite) taikka määrättävä
maksamaan tällaisten toimenpiteiden kohtuullisia kustannuksia vastaava
maksu kalatalousviranomaiselle (kalatalousmaksu). Kalatalousvelvoitetta,
kalatalousmaksua tai näiden yhdistelmää määrättäessä on otettava huomi-
oon hankkeen ja sen vaikutusten laatu, muut haitta-alueella toteutettavat
hoitotoimenpiteet ja kalastuksen järjestely. Kalatalousvelvoitteen toimenpi-
teiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrat-
tuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia.

Kalatalousvelvoite voi olla kalatie, kalataloudellinen kunnostustoimenpide,
istutus tai muu kalataloudellinen hoitotoimenpide taikka näiden yhdistelmä.
Kalatalousvelvoitteeseen voidaan tarvittaessa sisällyttää toimenpiteiden tu-
loksellisuuden tarkkailu sillä vesialueella, johon hankkeen vahingollinen vai-
kutukset ulottuu. Vesilain 3. luvun 20 §:n mukaan toistaiseksi voimassa olevaa
lupaa koskevassa lupapäätöksessä voidaan määrätä hankkeen vesiympäris-
töä ja sen käyttöä koskevat lupamääräykset tarkistettaviksi määräajassa,
jos tämä on tarpeen hankkeesta aiheutuvien merkittävien haittojen välttä-
miseksi. Lupapäätöksessä on tällöin määrättävä, mihin mennessä

luvanhaltijan on saatettava yksilöityjen lupamääräysten ajanmukaisuus lupaviranomaisen tutkittavaksi ja mitä selvityksiä tuolloin on esitettävä. Lupaviranomaisen on käsiteltävä asia soveltuvin osin kuten lupahakemus. Jos luvanhaltija ei ole tehnyt hakemusta määräajassa, lupaviranomainen voi valtion valvontaviranomaisen taikka haittaa tai vahinkoa kärsivän hakemuksesta määrätä, että lupa raukeaa, ja antaa tällöin tarvittavat määräykset. Vesilain 3. luvun 22 §:n mukaan lupaviranomainen voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunutta velvoitetta voidaan lisäksi tarkistaa, jos velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä.

Ympäristölautakunta katsoo, että lupamääräysten ajantasaisuus ja toteuttamiskelpoisuus tulisi ensisijaisesti harkita vesilain 3. luvun 20 §:n mukaisesti ottaen huomioon, että lupamääräys on annettu vuonna 1940, jonka jälkeen lainsäädännössä on tapahtunut merkittäviä muutoksia mm. kalatalousvelvoitteen toteuttamiseen. Lisäksi toiminnanharjoittajalla on vesilain 3. luvun 22 §:n mukaan mahdollisuus hakea muutosta toiminnanharjoittajalle määrättyyn kalatalousvelvoitteeseen.

Ympäristölautakunta pitää kuitenkin tärkeänä vaellusesteiden poistamista Lapuanjoesta. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon, että Mäkelänkosken ja Hourunkosken kalateiden mahdollisesta valmistumisesta huolimatta Lapuanjoessa on edelleen vaellusesteitä ja vaellusesteiden poistaminen tulee ottaa viranomaisten tarkasteluun myös näillä muilla kohteilla. Selvitysten mukaan mm. Talinkalman pato ja Lakaluoman myllypato ovat ainakin osittaisia vaellusesteitä.

4.3.4 Museoviraston lausunto

Museovirasto on lausunnossaan todennut, että kalatien rakentaminen on myönteistä. Kun kalatiehanke alkaa edistyä, on tärkeää, että jo hankkeen alkuvaiheessa valmistelusta tiedotetaan Seinäjoella toimivalle Etelä-Pohjanmaan alueelliselle vastuumuseolle (museot@seinajoki.fi). Museo huolehtii siitä, että kulttuuriympäristö otetaan tarvittaessa huomioon sopivalla tavalla kalatiehankkeen valmistelussa ja toteutuksessa.

4.4 Muistutukset ja mielipiteet

4.4.1 Kuortaneen kalastuskunnan muistutus

Kuortaneen kalastuskunta on muistutuksessaan todennut, että se yhtyy Varsinais-Suomen ELY-keskuksen jättämiin hallintopakkehakemuksiin kalateiden rakentamiseksi em. voimalaitoksille. Perusteluna hoitokunta toteaa, että kalateiden rakentaminen edistää Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan

vesienhoidon toimenpideohjelman mukaista Lapuanjoen hyvän tilan saavuttamista ja samalla tukee valtakunnallisen kalatiestrategian tavoitteiden toteutumista. Vaelluskaloilla on etenkin Mäkelänkosken kalatien rakentamisen jälkeen mahdollisuus nousta syönnökselle Kuortaneen Seurukseen ja Kuortaneenjärveen.

4.4.2 Lapuanjoen kalatalousalueen, Kuortaneen kalastusseura ry:n ja Tiistenjoen kalastusseura ry:n muistutus

Lapuanjoen kalatalousalue, Kuortaneen kalastusseura ry ja Tiistenjoen kalastusseura ry ovat yhteisesti jättämässään muistutuksessa esittäneet, että lupaviranomaisen tulee määrätä Koskienergia Oy:n tekemään kalatalousviranomaisen edellyttämät toimenpiteet (hakemukset kalateiden rakentamiseksi Hourunkosken ja Mäkelänkosken vesivoimalaitosten yhteyteen) sekä toteuttamaan ne kahden vuoden kuluessa siitä, kun aluehallintovirasto on myöntänyt niille luvan. Luvanhaltijan tulee myös järjestää kustannuksellaan kalateihin riittävä vesitys (n. 0,7–1,0 m³/s). Vaatimus koskee kumpain voimalaitosta.

Perusteluinaan muistuttajat ovat esittäneet seuraavaa:

Koskienergia esittää vastineessaan, ettei edellisiin vuosikymmeniin verrattuna taimenen elinolosuhteiden kannalta ole tapahtunut myönteisiä muutoksia, mikä puoltaisi tällä hetkellä kalateiden rakentamista erityisesti Lapuanjoen keskiosassa. Koskienergian näkemyksen mukaan myös geneettinen taimenkanta on lähes kokonaan hävinnyt joelta.

Muistuttajien mielestä perustelu on ontuva, sillä Hourunkosken ja Mäkelänkosken voimalaitokset ja niiden muodostamat vaellusesteet ovat olleet osittain itse aiheuttamassa tuota haittaa joen taimenkannalle rajoittamalla kalojen kulkua jokialueella ja vaikuttamalla siten myös kalakantojen elinkelpoisuuteen. Mitä tulee Lapuanjoen pääuoman nykyisen taimenkannan perimän selvitykseen, on se muistuttajien mielestä tällä hetkellä erittäin vähäiseen näytemäärään perustuva ja siten toistaiseksi epäluotettavalla tasolla selvitetty asia. Vaikka vaellusyhteys mereen on ollut Stadsforsin padon eristämä jo noin 60 vuotta, ei se silti automaattisesti tarkoita Lapuanjoen vesistön alkuperäisen taimenkannan perimän täydellistä häviämistä, koska luonnontilaisissakin kannoissa osa kaloista jää pääuomassakin paikallisiksi vaeltamattomiksi kaloiksi ylläpitäen perimän monimuotoisuutta jokialueen kaloissa. Suomestakin löytyy esimerkkejä virtavesikohteista, joissa runsaatkaan pitkäaikaiset istutukset eivät ole aiheuttaneet perimän merkittävää sekoittumista, johtuen ilmeisesti istukkaiden sopeutumattomuudesta istutuskohteen olosuhteisiin ja siten niiden huonoon lisääntymismenestykseen.

Vaellusesteinä toimivien patojen ohittaminen kalateillä tulee nähdä välttämättömäksi toimenpiteeksi Lapuanjoen taimen- ja harjuskantojen kohentamiseksi sekä muidenkin kalalajien ja vesieliöiden vapaamman liikkumisen mahdollistamiseksi. Vesipuidedirektiivin mukainen vesien hyvän ekologisen tilan tavoittelu edellyttää Lapuanjoen osalta yksiselitteisesti vaellusesteiden ohittamista kalatierakentein. Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen laatiman vesienhoidon toimenpideohjelman (2022–2027) mukaan rakenteelliset teki- jät ovat tällä hetkellä suurin este hyvän ekologisen tilan saavuttamiselle. Kansallisen kalatiestrategian tavoitteiden saavuttaminen edellyttää Lapuan- joen osalta vaelluskalojen elinolosuhteiden kohentamista myös Mäkelän- kosken ja Hourunkosken voimalapatojen yhteyteen rakennettavilla kala- teillä.

Kalataloudellisten olosuhteiden muutos Lapuanjoessa

Lapuanjoessa on jo tapahtunut merkittävä muutos kalojen vaellusmahdolli- suuksissa vuonna 2022 Poutun padon kalatien valmistuttua. Kalatie mah- dollistaa kalojen kulun tällä hetkellä joen alaosalta aina Hourunkosken pa- dolla. Erityisesti taimenen kannalta joen parhaat lisääntymis- ja poikastuo- tantoalueet sijaitsevat kuitenkin Hourunkosken ja Mäkelänkosken yläpuoli- silla alueilla, jonka vuoksi kulkumahdollisuus näiden ohi tulisi nyt mahdollis- taa, jotta jokialueesta saadaan muodostettua jo noin 100 km mittainen ve- sieliöille vapaan kulkuyhteyden mahdollistava uoma, vaikkakaan yhteyttä merialueelle ei vielä toistaiseksi olisikaan. Ennen meriyhteyden muodostu- mista erityisen tärkeä on Mäkelänkosken voimalaitoksen ohitus, koska sen lähialueilla ala- ja ylävirran suunnassa on lohikalojen kannalta keskeisim- mät elin- ja poikastuotantoalueet, jotka todennäköisimmin ylläpitävät joessa, Lakajoen ohella, toistaiseksi paikallisesti eläviä taimen- ja harjus- kantoja.

Kalataloudellinen tieto Lapuanjoen osalta on lisääntynyt. Mätirasiakokein on osoitettu, että veden laatu Lapuanjoessa on taimenen lisääntymiseen so- piva niin Tiistenjoen kuin Jepuan koskialueilla mahdollistaen luonnonkanto- jen vahvistumisen sitä rajoittavien tekijöiden, kuten vaellusesteiden pois- tuttua. Vapaa-ajankalastajilta saatujen tietojen perusteella voidaan todeta, että luonnossa syntyneitä rasvaevällisiä taimenia sekä harjuksia saadaan yleisesti saaliiksi Tiistenjoen koskista sekä muilta Kuortaneenjärven alapuo- lisilta koskialueilta.

Vuonna 2019 järjestetyissä osakaskuntien kokouksissa kolme Lapuanjoessa vesialuetta omistavaa osakaskuntaa (408-408-876-2, 408-408-876-3, 408- 408-876-4) vuokrasivat vesialueidensa kalastusoikeuden Tiistenjoen kalas- tusseura ry:lle. Näin ollen Lapuanjoen keskiosan kalastusjärjestelyt on siitä alkaen kyetty hoitamaan lainmukaisella tavalla ja kalastusjärjestelyistä vastaa näiden järjestäytymättömien osakaskuntien vesialueilla rekisteröity- nyt yhdistys. Kalastonhoitoon on kuluvan vuoden aikana panostettu

istuttamalla Lapuanjokeen Tiistenjoen koskialueille 14 000 kpl vastakuoriutuneita taimenenpoikasia 16.5.2023.

Varsinais-Suomen ELY-keskus on 4.11.2022 hyväksynyt päätöksellään Lapuanjoen kalatalousalueen kalataloudellisen käyttö- ja hoitosuunnitelman. Käyttö- ja hoitosuunnitelmassa mainitaan, että yhtenä keskeisimpänä kalastonhoidollisena tavoitteena nähdään Lapuanjoen pääuoman vaellusesteiden ohittaminen ja kalankulun edistäminen käyttö- ja hoitosuunnitelman voimassaoloaikana (2022–2031). Uusi käyttö- ja hoitosuunnitelma ohjaa kalastusoikeuden haltijoita suunnitelmallisempaan ja tavoitteellisempaan kalavesien hoitoon myös Lapuanjoen osalta. Viranomaisten on otettava toiminnassaan huomioon kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelman kalavarojen käyttöä ja hoitoa koskevat yleiset suuntaviivat (kalastuslain 40 §).

Yhteiskunnan olosuhteiden ja arvostusten muutos

EU:n biodiversiteettistrategian tavoitteena on pysäyttää luontokato ja kääntää luonnon monimuotoisuuden kehitys myönteiseksi vuoteen 2030 mennessä. Kalavesien hoidon keskeiseksi tavoitteeksi on noussut kalakan-
tojen luontaisen lisääntymisen ja monimuotoisuuden turvaaminen.

Kansallinen kalatiestrategia valmistui vuonna 2012. Sen avulla halutaan edistää toimenpiteitä erityisesti uhanlaisten vaelluskalakantojen luonnonli-
säntymisen vahvistamiseksi kalateiden ja muiden käytettävissä olevien keinojen avulla.

Kansallisen lohi- ja meritaimenstrategian (2014) mukaan kalatalousveloitteiden keskeisenä päämääränä on suojella ja kunnostaa lohi- ja meri-
taimenkantojen tärkeitä elinympäristöjä ja vaellusreittejä ja siirtää painopistettä istutuksista kalojen luontaiseen elinkiertoon ja niitä turvaaviin toimenpiteisiin.

Elinympäristön laadusta on tullut tekijä, jolla alueet, seudut, kaupungit ja kunnat kilvoittelevat yrityksistä, osaavasta työvoimasta ja uusista asukkaista. Asumisviihtyisyys, virkistäytyminen ja elämykset luonnossa korostuvat ja asumismahdollisuus vesistön läheisyydessä nähdään keskeisenä vetovoimatekijänä. Yhä useammalle virkistyskalastajalle on tärkeää luontaisesti lisääntyvien kalakannat ja niihin nojautuvat harrastusmahdollisuudet. Samalla kun joen ekologista tilaa parannetaan, mahdollistetaan alueen ja kuntien imagon ja vetovoimaisuuden paraneminen.

Vaelluskalakantojen elinolosuhteiden parantamisen Mäkelänkosken ja Hounkosken kalatiet rakentamalla voidaan katsoa yleisellä tasolla edistävän kalastusmahdollisuuksia, jota sinänsä on pidettävä perusoikeusjärjestelmänkin kannalta hyväksyttävänä tavoitteena. Yhteiskunnallisiin vaikutuksiin voidaan katsoa kuuluvan myös virtavesistössä olevan vaelluskalakannan elinmahdollisuuksien ja elinkierron paraneminen. Vaelluskalakannan

elinolosuhteiden parantaminen tai mahdollisesti vaelluskalakannan palauttaminen jokeen saattaisi parantaa myös vesivoimaan perustuvan tuotannon yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä.

Lupaviranomaisen tuleekin käyttää pelkkien fyysisten ympäristöolosuhteiden muuttumisen arvioinnin sijaan myös kokonaisharkintaa pohtiessaan olosuhteiden muutosta Mäkelänkosken ja Hourunkosken voimaloiden lupien myöntämistä seuranneena aikana. Kokonaisharkinnassa tulee ottaa huomioon myös edellä mainitut yhteiskunnalliset huomiot ja valtakunnalliset strategiat sekä muu ympäristön tilan parantamiseen velvoittava lainsäädäntö.

4.4.3 Koskienergia Oy:n muistutus

Koskienergia Oy on muistutuksessaan todennut uudistavansa 9.6.2023 päivytyssä vastinekirjelmässä esittämänsä vaatimukset perusteluineen. Yhtiö pyytää aluehallintovirastoa huomioimaan vastinekirjelmässä esitetyt perustelut osana nyt annettavaa muistutusta. Lisäksi Koskienergia esittää asiassa seuraavaa:

Koskienergia toteaa edelleen, että Mäkelänkosken ja Hourunkosken voimalaitosten kalatievelvoitteen määräämiselle ei ole oikeudellisia ja kalataloudellisia edellytyksiä, eikä Poutun kalatien valmistuminen ole tuonut muutosta edellä mainittuun.

Koska Pohjanlahdelta ei ole yhteyttä Lapuanjoelle Stadsforsin yläpuoliselle vesialueelle, on Mäkelänkosken ja Hourunkosken vesivoimalaitosten kalatievelvoitteiden toteuttamista koskevat vaatimukset ennenaikaisia ja hallintopakkohakemukset hylättävä. Kuten vastinekirjelmässä todettiin, kalatalousviranomaisella ei ole suunnitelmaa, millä tavalla ja missä aikataulussa Stadsforsin voimalaitoksen vaelluskalaeste tullaan ratkaisemaan sekä Lapuanjoella olevien säännöstely- ja myllypatojen mahdolliset muut suunnitelmat etenevät.

Tällä hetkellä Stadsforsin laitoksella on Länsi-Suomen vesioikeuden päätöksellä 2.6.1983 nro 17/1983 C määrätty istutusvelvoite. Kalatievelvoite on lupapäivityksen yhteydessä muutettu istutusvelvoitteeksi. Varsinais-Suomen ELY-keskuksen 04.04.2023 päivätyn hallintopakkohakemuksen täydennyskirjelmässä (s. 8) on todettu seuraavaa:

Stadsforsin voimalaitospadon omistaa Nykarleby Kraftverk, jonka puolestaan omistaa Nykarleby stad. Voimalaitosta koskevat Länsi-Suomen vesioikeuden päätös 2.6.1983 nro 17/1983 C sekä Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston päätös 9.11.2012 nro 88/2012/2. Voimalalle alun perin määrätty kalatievelvoite on vuoden 1983 lupapäivityksen yhteydessä muutettu velvoitteeksi, jonka mukaan voimalan on vuosittain istutettava 400 000 kpl vähintään 9,0 cm pituisia siikoja, 5 000 kpl vähintään 18,0 cm

pituisia meritaimenia sekä ylisiirrettävä 4 000 kpl (kolmen vuoden keskiarvolla) nahkaisia padon yläpuolelle.

Vaelluskalayhteyden rakentamisessa on kyse kokonaisuudesta, jossa vaelluskalayhteyden kannalta tärkeimmät ja ensisijaiset osat tulee toteuttaa ennen vähemmän tärkeiden ja toissijaisten kalatiejärjestelyjen suunnittelua ja rakentamista. Jos Stadsforsin voimalaitokselle suunnitellaan edelleen kalatietä, tulee sen toimivuus todeta ennen Mäkelänkosken ja Hourunkosken toteutuskustannuksiltaan merkittävien vesivoimalaitosten kalatievelvoitteiden asettamista.

Kalatalousviranomaisen toimittamassa tutkimuksessa "Kokonaisselvitys Kuortaneenjärven alapuolisen Lapuanjoen ekologisen tilan parantamismahdollisuuksista" todetaan (s. 175), että *"Vedenlaadun merkittävää parantamista joen alaosalla ja kalatien rakentamista Stadsforsin voimalan yhteyteen voidaan pitää käytännössä ehdottomina edellytyksinä Lapuanjoen merelle vaeltavien lohi- ja taimenkantojen palauttamiselle."*

Kuten edellä todetaan, ELY-keskus on lähtenyt toteuttamaan vesienhoidollisia toimenpiteitä epätarkoituksenmukaisessa järjestyksessä. Lapuanjoella ei ole tapahtunut edellisiin vuosikymmeniin verrattuna taimenen elinolosuhteiden kannalta myönteisiä muutoksia, mikä puoltaisi tällä hetkellä kalateiden rakentamista erityisesti Lapuanjoen keskiosassa. Päinvastoin edellä mainitun tutkimuksen mukaan (s.176) geneettinen taimenkanta on lähes kokonaan hävinnyt joelta. Edellä mainituista ja muista tässä muistutuskirjelmässä (ml. vastinekirjelmä) esitetyistä perusteluista johtuen Mäkelänkosken ja Hourunkosken vesivoimalaitosten kalatievelvoitteiden toteuttamista koskevat vaatimukset ovat perusteettomia ja ennenaikaisia ja hallintopakkohakemukset on hylättävä.

Jäljempänä mainitut 6.10.2023 sähköpostitse kalatalousviranomaiselle esitetyt kysymykset ja perustelut (1-4) tulee huomioida osana muistutusta:

1. Kun Pohjanlahtea lähempänä olevalta ensimmäiseltä Stadsforsin laitokselta ei tietojemme mukaan vaadita kalatien rakentamista, miksi Koskienergiaan on kohdistettu kalateiden rakentamiset sisältävät hallintopakkohakemukset. Hallintopakkohakemusten kohdistaminen on kalataloudellisesta näkökulmasta huonosti perusteltu ja aikaprioriteettiperiaatteen vastainen. Stadsforsin kalatiesuunnitelmat tulee olla päätettynä ennen kuin Mäkelän- ja Hourunkosken laitoksille voidaan teoriassakaan esittää velvoitteita tai tehdä kalatiesuunnitelmia.

2. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston 04.04.2023 hallintopakkohakemuksen täydennyskirjelmän sivulla 8 on todettu, että voimalalle alun perin määrätty kalatievelvoite on vuoden 1983 lupapäivityksen yhteydessä muutettu istutusvelvoitteeksi. Miksi Koskienergialta vaaditaan kalateiden

rakentamista, kun Stadsforsissa viranomaisten tarkoitus on ollut poistaa alkuperäinen kalatievelvoite? Koskienergiaan kohdistuvat hallintopakkohakemukset ovat selvästi hallinto-oikeudellisen yhdenvertaisuusperiaatteen vastaisia. Kun kysyimme 1.2.2023 pidetyssä kokouksessa Stadsforsin kalatalousvelvoitteesta, emme saaneet vastausta kysymykseen eikä keskusteluun noussut Stadsforsin poistettu kalatalousvelvoite.

3. Saamamme tiedon mukaan vireillä olevan vesilain 0-velvoitelaitoksia koskevan muutosesitykseen liittyvissä tausta-asiakirjoissa todetaan, että *"kalatalousmaksu tai esim. istutusvelvoite voi tulla kysymykseen kohteissa, joissa samassa vesistöissä on jo voimallaitoksia, jossa on jo vastaavia velvoitteita."* Edellä mainittu kirjaus tarkoittaa, että kalatievelvoite ei voi tulla kysymykseen, mikäli muu kuin kalatievelvoite on jokialueen muissa ja erityisesti alemmissa vaellusesteissä. Edellä mainitulla kirjauksella viitattaneen vesistöalueen kalataloudelliseen toimivuuteen, jonka mukaan kalatiet tulee toteuttaa siten, että yhteys merelle toteutuu. Samalla pitää varmistaa yhdenvertaisuusperiaatteen toteutuminen eri toimijoiden kohdalla. Koskienergian näkemyksen mukaan yhdenvertaisuusperiaatteen tulee toteutua kaikkien Lapuanjoen n. 60 vaellusesteen osalta.

4. Hallintopakkohakemusten mukainen kalateiden rakentamisvelvoite ohjaisi jatkossa investoimaan myös käyttöiltään vanhojen koneistojen ja padon kunnostamiseen vuosikymmeniksi eteenpäin ja vaikuttaisi vaikuttavuudeltaan ympäristön kannalta merkittävämpien hankkeiden muuttumiseen tai jopa peruuntumiseen.

Koskienergia ei ole saanut kalatalousviranomaiselta vastausta edellä mainittuihin kysymyksiin.

4.4.4 Lapuan ympäristöyhdistys ry:n muistutus

Lapuan ympäristöyhdistys ry on muistutuksessaan vaatinut, että kalatalousviranomaisen hakemus hyväksytään ja luvanhaltijan (Koskienergia Oy) esittämät vaatimukset 1, 2 ja 3 jätetään huomioimatta, sillä ne ovat perusteettomia. Luvanhaltijan neljännen vaatimuksen osalta näemme, että suunnittelun ja toteutuksen aikataulutuksessa on oltava tiukat rajaukset. Siksi myös tähän luvanhaltijan vaatimukseen tulisi suhtautua kriittisesti.

Perusteluinaan Lapuan ympäristöyhdistys ry on esittänyt seuraavaa:

Kalatalousvelvoitteet ovat pysyviä

Kalatalousvelvoitteet eivät vanhene, eivätkä ne muutu ilman vesilain 3 luvun 22 §:n mukaista velvoitemuutosprosessia.

Asiassa ei ole epäselvyyttä, sillä oikeuskäytäntö osoittaa velvoitteiden pysyvyyden ja kalatalousviranomaisen toimivallan velvoitteen toteuttamisessa

sekä veloitteen toimivuuden seurannassa (esim. KHO:2020:81, 2019:172 ja KHO muu päätös 1036/2015). Velvoite on siis voimassa, sillä se on vesitalousluvassa asetettu lupaehto.

Asetettu lupaehto osoittaa viranomaisen päätävävallan kalatalousveloitteen toteuttamisessa

Luvanhaltija (Koskienergia Oy) vetoaa vastineessaan asetetun veloitteen sanamuotoon pyrkien osoittamaan sen olevan muodoltaan rajaava: *"Tulee huomata, että voimalaitosten lupamääräyksissä ei luvan haltijalle ole määrätty vedenluovutusvelvollisuutta"*, tulee jättää huomiotta. Väite on perusteeton, sillä kalatien käsite sisältää veden virtaamisen kalatiessä. Huomioitavaa on kuitenkin se, että lupaehto ei aseta rajoitteita kalatiehen johdettavan veden määrästä tai kalatien toteuttamisen tavoista. Hourunkosken lupamääräys on sanamuodoltaan vuonna 1923: *"että vastaisuudessa tarpeen vaatiessa on hakijan rakennettava Kalastushallituksen hyväksymän piirustuksen mukainen kalatie"* ja vuonna 1991: *"Luvan saajan on tarpeen vaatiessa rakennettava Vaasan kalastuspiirin ja Vaasan vesi- ja ympäristöpiirin hyväksymän suunnitelman mukainen kalatie."* Vastaavasti Mäkelänkosken kalatalousvelvoite sisältää samanlaisen muotoilun, jossa vesilaitoksen omistajan on, jos tarpeelliseksi katsotaan, rakennettava viranomaisten hyväksymien piirustusten mukaan kalatie kalojen johtamista varten padon ohi. Lupaehdot siis asettavat viranomaisen päätävävaltaiseksi, mitä tulee kalateiden suunnitelmien hyväksymiseen.

Velvoitteiden keskinäinen toteuttamisjärjestys on merkityksellinen asia kalataloudellisten haittojen vähentämisessä ja minimoimisessa

Luvanhaltija (Koskienergia Oy) vetoaa siihen, että velvoitteiden toteuttamisjärjestys ei ole tasapuolinen.

Todettakoon alkuun, että hallintopakossa ei ole kyseessä kalatieveloitteen asettaminen, vaan jo asetetun veloitteen toteuttaminen sen tarpeellisuuden vuoksi. Toisekseen Stadsforsin vesitalousluvan kalatalousvelvoite on istutuksiin perustuva ja sen muuttaminen on mahdollista vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisesti, olennaisen muutoksen perusteella. Olennainen muutos olosuhteissa asettaa veloitteen muodon tai suuruuden arvioitavaksi uudelleen, kun kalatalousviranomainen hakee sitä muutettavaksi aluehallintovirastolta. Poutun pohjapato on jo ohitettu luonnonmukaisella uomalla, joten mikäli Hourunkosken ja Mäkelänkosken voimalaitosten kalatiet toteutetaan hallintopakon kautta, tämä olisi olennainen muutos, jolla Stadsforsin voimalaitoksen kalatalousvelvoitetta voitaisiin hakea muutettavaksi. Vaelluskalojen palauttamisen kannalta tällä on suuri merkitys, sillä aiheutettu kalataloudellinen haitta, jota käytetään veloitteen muodon ja saavutetun hyödyn arvioinnissa, ei ylempien vaellusesteiden avaamisen jälkeen rajoituisi välille Uusikaarlepyy–Hourunkoski, vaan se ulottuisi Lapuanjoen pääuoman yläosiin ja Hourunkosken yläpuolisiin sivuhaaroihin. Kalatalousviranomaisen toiminta on yleisen kalatalousedun mukainen, ja toimintajärjestys

velvoitteiden toteuttamisen osalta on paras ratkaisu vaelluskalojen palauttamiseksi Lapuanjokeen.

Velvoitteen toteuttamiselle on ajankohtaista tarvetta

Luvanhaltija esittää, että asiassa ei ole riittävää perustelua velvoitteen toteuttamiselle, sillä: "*[...] hakemuksessa ja sen täydennyksessä ei perustella sitä, miksi kalatalousviranomaisen nyt katsoo pakottavat toimet tarpeelliseksi, kun se aiemmin on hyväksynyt vallitsevat olosuhteet. Kalateiden tarpeellisuus tai niiden rakentamisesta saavutettavissa oleva hyöty eivät ole lisääntyneet (päinvastoin ovat vähentyneet) vuosikymmenten kuluessa. Esimerkiksi vesienhoidon toimenpideohjelmassa 2022–2027 kalateiden rakentamista ei ole nostettu tarpeellisten toteutettavien toimenpiteiden listalle.*"

Luvanhaltijan (Koskienergia Oy) väittäminen herättää hämmennystä, sillä Vesienhoidon toimenpideohjelma 2022–2027 Etelä-Pohjanmaa, Pohjanmaa ja Keski-Pohjanmaa -asiakirjassa on todettu Lapuanjoen osalta seuraavaa: "*Vuosina 2016–2021 suunniteltiin Lapuanjoen alimmalla osalla Uudenkaarlepyyn voimalaitoksen patoon kalatietä ja lisäksi kalateiden suunnittelutarvetta on arvioitu Lapuanjoen keskiosalla Mäkelänkosken ja Hourunkosken padoilla ja kalateiden suunnittelu tapahtuu lähivuosina. Nämä kaikki kalatiet on tavoitteena toteuttaa vuosina 2022–2027. Lapuanjoen keskiosalla sijaitsevan Lakaluoman myllypadon kalatien suunnitelma on valmis ja se on tarkoitus toteuttaa kaudella 2022–2027. Myös Lapualla sijaitsevan Poutun padon kalatien toteutus tapahtuu mahdollisesti kaudella 2022–2027.*"

Kalatalousvelvoitteiden toteuttamisen tarpeellisuutta voidaan perustella monin eri tavoin. EU:n vesipuitedirektiivi, Laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (1299/2004) ja valtioneuvoston hyväksymät vesienhoitosuunnitelmat asettavat selkeän perustelun. KHO:n muu päätös 993:2023 toteaa asiasta: "*Vesienhoitolain esitöiden mukaan vesienhoitosuunnitelman tavoitteet eivät aiheuttaisi suoria velvoitteita toiminnan harjoittajille tai kansalaisille, vaan tavoitteet tulisivat sitoviksi erityisesti muun lainsäädännön, lupapäätösten ja mahdollisesti annettavien paikallisten ympäristönsuojelumääräysten kautta. Lailla ei siten luotaisi suoraan yksityisiä koskevia velvoitteita.*" Mäkelänkosken ja Hourunkosken voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden hallintopakossa ei kuitenkaan olla luomassa uusia velvoitteita, vaan vaatimassa olemassa olevien velvoitteiden toimeenpanoa.

Vesienhoidon suunnitelmilla on kuitenkin sitovuutta lupa-asioissa ja oikeudellisessa arvioinnissa, kuten KHO 993:2023 toteaa: "*Vesienhoitosuunnitelmalla ja siihen sisältyvällä vesimuodostumien tilaluokittelulla ja tilatavoitteilla on kuitenkin tiettyä sitovuutta. Vesienhoitosuunnitelman ja toimenpideohjelman tavoitteena on, että pinta- ja pohjavesimuodostumien tila ei heikkene ja että niiden tila on vähintään hyvä, ja keinotekoisien ja voimakkaasti muutettujen vesimuodostumien tila ei heikkene ja että niillä on*

vähintään hyvä saavutettavissa oleva ekologinen tila ja hyvä kemiallinen tila. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä on katsottu, että jäsenvaltiolla on velvollisuus evätä hanke, joka voi johtaa pintavesimuodostuman tilan heikkenemiseen tai vaarantaa hyvän tilan saavuttamisen (asia C-461/13, Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland e.V. vastaan Saksan valtio, ns. Weser-tuomio)."

Vesienhoidon toimenpideohjelma 2022–2027 Etelä-Pohjanmaa, Pohjanmaa ja Keski-Pohjanmaa -dokumentissa todetaan, että Lapuanjoen osalta hyvän tilan saavuttaminen edellyttää seuraavaa: *"Vaelluskalojen (siian, meritaimenen) ja nahkiaisien liikkuminen tulee olla mahdollista vähintään Lapuanjoen pääuomassa ja kaloilla tulee olla riittävästi lisääntymisalueita. Lapuanjoen keskiosan ja vesistön latvaosien jokien taimen- ja rapukantojen elinmahdollisuuksia on parannettava."*

Hallintopakko on perusteltu menettely, sillä edellä todettu osoittaa velvoitteiden toteuttamisen tarpeellisuuden tällä vesienhoitokaudella. Kalatalousviranomaisen toiminta on tässä asiassa lainmukaista ja hyvin perusteltua.

Vaellusyhteyksien palauttamiselle on perusteltu aikataulu

Luvanhaltija (Koskienergia Oy) toteaa vastineessaan muun muassa, että yhtiöllä on alustava suunnitelma kalatalousvelvoitteen toteuttamiseksi Mäkelänkosken ja Hourunkosken voimalaitosten lupamääräysten toteuttamiseksi viimeistään vuodesta 2030 eteenpäin.

Luvanhaltijan (Koskienergia Oy) esittämä aikataulu ei ole vesienhoidon toimenpiteiden toteuttamisen ja tilatavoitteiden saavuttamisen aikataulun mukainen. Kalatalousvelvoitteiden toimeenpanoon on ryhdyttävä viivyytsettä, sillä Suomen ympäristökeskuksen raportissa 26/2019 s. 25 (Ympäristöllisten lupien muuttaminen vesienhoidon ympäristötavoitteiden perusteella) todetaan vesipuidedirektiivin poikkeamisesta seuraavaa: *"Tilatavoitteiden saavuttamisen määräaikoja voidaan pidentää enintään kahdella vesienhoitosuunnitelmakaudella eli korkeintaan vuoteen 2027. Tämän jälkeen pidennyksiä voidaan tehdä ainoastaan sillä perusteella, että tarvittavat toimenpiteet on suoritettu, mutta luonnonolot estävät ympäristötavoitteiden saavuttamisen (VPD 4(4) art.)."*

Luvanhaltijan perustelua asiassa ei siis tule huomioida.

Edellä mainitun perusteella, ELY-keskuksen kalatalousviranomaisen esitys hallintopakon aikataulusta on perusteltu. Mahdollisten oikeusprosessien aiheuttamat viiveet huomioiden, aikataulun suhteen ei ole perusteltua antaa tarpeettoman paljon aikaa suunnitteluun ja toteutukseen.

Stadsforsin velvoitteen muuttaminen edellyttää olennaisia muutoksia, ja yläpuolisiin voimalaitoksiin rakennettavat kalatiet ovat niitä
Lapuan ympäristöyhdistys ry, Suomen luonnonsuojeluliiton Pohjanmaan piiri ja Jakobstadsnejdens Natur – Pietarsaarensuudun Luonto r.f. ovat jättäneet 4.10.2023 aloitteen Varsinais-Suomen ELY-keskuksen kalatalousviranomaiselle Stadsforsin (Uusikaarlepyy) voimalaitoksen kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi. Aloitteessa esitettiin hallintopakkomenettelyn ja velvoitteen muuttamisen keskinäinen riippuvuussuhde:

"Lapualla sijaitsevan Poutun pohjapadon ohitusuoma on olennainen muutos, sillä nyt ylöspäin vaeltavat kalat eivät pysähdy Lapuan kohdalle, vaan muuttamalla kalatalousvelvoite toimiviksi vaellusyhteysiksi, kalat pääsisivät liikkumaan joen pääuomassa vapaasti. Hourunkosken ja Mäkelänkosken yläpuoliset alueet ovat laadultaan sellaisia, että vaelluskalojen lisääntyminen on mahdollista. ELY-keskuksen kalatalousviranomaisen käynnistämä hallintopakkomenettely Lapuan pääuomassa sijaitsevissa Hourunkosken ja Mäkelänkosken voimalaitoksissa (LSSAVI/23518/2022 ja LSSAVI/17705/2022) on merkittävä asia, ja hallintopakkomenettely sekä velvoitteen muuttaminen Stadsforsissa ovat keskenään yhteydessä. Tässä vaadimme Stadsforsin velvoitteen muuttamista, jotta Hourunkosken ja Mäkelänkosken menettelyssä huomioitaisiin vaellusyhteyden palautuminen merestä yläjuoksulle. Myös Stadsforsin velvoitteen muuttamisessa ja velvoitteen suuruuden määrittämisessä tulisi huomioida koko joen pääuoman vapautuminen."

Toteamme tässä, että tuemme hallintopakkoa Hourunkosken ja Mäkelänkosken voimalaitosten velvoitteiden toteuttamiseksi, ja että olemme vaatineet erillisellä aloitteella viranomaista ryhtymään toimiin Stadsforsin velvoitteen muuttamiseksi. Näillä toimilla, tässä järjestyksessä, Lapuanjokeen voidaan rakentaa ekologinen jatkumo ja palauttaa kalojen vaellusyhteydet. Stadsforsin velvoitteen muuttamisen ja sinne suunniteltavan ohitusratkaisun toimivuuden kannalta on tärkeää saada hallintopakko ylempien voimalaitosten kalatievelvoitteiden toteuttamiseksi.

4.5 Vastapuolen selitys lausunnoista ja muistutuksista

Aluehallintovirasto on varannut vastapuolelle mahdollisuuden selityksen antamiseen asiassa annettujen lausuntojen ja muistutuksien johdosta. Lisäksi aluehallintovirasto on varannut mahdollisuuden antaa selvitys hankkeesta aiheutuvista vaikutuksista voimalaitosten taloudellisiin toimintaedellytyksiin. Koskienergia Oy (vastapuoli) on selityksessään todennut seuraavaa:

Oikeudenkäyntikuluvaatimus ja aiempien vaatimusten uudistaminen
Koskienergia uudistaa 9.6.2023 päivätyssä vastinekirjelmässä sekä 20.10.2023 esittämässä muistutuskirjelmässä esittämänsä vaatimukset perusteluineen.

Koskienergia vaatii lisäksi, että Varsinais-Suomen ELY-keskus velvoitetaan suorittamaan yhtiön oikeudenkäyntikulut laillisine korkoineen.

Lupamääräystä koskeva luvan haltijan kuuleminen, ELY-keskuksen 22.10.2021 päivätty lausuntopyyntö

Varsinais-Suomen ELY-keskus lähetti 22.10.2021 Mäkelänkosken ja Hourunkosken voimalaitosten luvanhaltijalle Koskienergia Oy:lle lausuntopyynnön (viranomaisen kirjelmän yläotsikko), jossa se pyysi luvanhaltijaa ryhtymään toimenpiteisiin kalatievelvoitteiden täyttämiseksi ja esittämään selvityksen 30.11.2021 mennessä siitä, mihin toimenpiteisiin luvanhaltija aikoo ryhtyä.

Lausuntopyyntö tarkoittaa hallintomenettelyssä poikkeuksetta sitä, että asiassa kuullaan asianosaisten näkemyksiä ja annetut lausunnot huomioidaan päätöksenteon yhteydessä. Asiasta tulee antaa lausunnot huomioiva hallintolain mukainen kirjallinen päätös. Päätökseen tulee liittää valitusosoitus. Kalatalousviranomaisen aloittamassa hallintomenettelyssä ei ole annettu kirjallista päätöstä eikä valitusosoitusta. Hallintopakkehakemuksissa on kyse eri hallintomenettelystä, kuin 22.10.2021 vireille saatetussa asiassa, eikä hallintopakkehakemuksilla voi korvata edeltävän hallintomenettelyn kirjallisen päätöksen muotovaatimusta. Jäljempänä on esitetty lisäksi perusteluita sille, miksi asiassa ei ole oikeudellisia edellytyksiä määrätä hallintopakkehakemuksissa mainittuja luvan haltijaa velvoittavia toimenpiteitä. Jäljempänä mainituissa perusteluissa on kirjelmän luettavuuden vuoksi useassa kohdassa mainittu yksikössä sana "hallintopakko", mutta sillä viitataan kahteen hallintopakkoasiaan.

Varsinais-Suomen ELY-keskuksen Koskienergialle kohdistettu 22.10.2021 päivätty lausuntopyyntö on lisäksi otsikoitu seuraavasti: "Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisen vaatimus ehdollisten kalatievelvoitteiden toimeenpanosta". Kalatalousviranomaisen on perustellut lausuntopyynnössä esittämänsä vaatimusta monelta osin tosiasioiden vastaisesti ja päätynyt siihen, että kalateiden rakentaminen on katsottava tarpeen vaatimaksi laitosten luvissa olevien kalatalousvelvoitteiden mukaisesti. Koskienergia kiinnittää huomioita siihen, että lausuntopyynnön otsikossa on nimenomaisesti todettu, että kalatievelvoite on "ehdollinen". Ehdollinen tarkoittaa sanamukaisesti oikeudellisesti sellaista, joka toteutuu vain, jos ehto täyttyy.

Edellä mainitussa hallintopakkoa edeltävässä menettelyssä on selvitetty ehdollisen lupaehdon 6) edellytysten täyttymistä pyytämällä luvan haltijalta

lausuntoa ja näkemystä asiaan. Kalatalousviranomaisella ja yhtiöllä on ehdon sisällön ja sen toteutumisen osalta päinvastaiset näkemykset ja koko kalatalousvelvoitteen asettamisen ydinkysymys on riidanalainen. Suomen oikeusjärjestelmässä valvovalla viranomaisella ei ole tämän kaltaisissa asioissa yksinomaista toimivaltaa päättää asiasta kuulematta asianosaista ja ryhtyä asiassa asianosaisen oikeusturvaan syvälle vaikuttaviin hallintopakkoa koskeviin toimenpiteisiin. Kalatalousviranomaisen on toiminut sekä hallintopakkoa edeltävässä menettelyssä että hallintopakkoasiassa selvästi lainvastaisesti.

Koskienergia on pyytänyt lausuntopyyntöön antamassaan 30.11.2021 päivätyssä ELY-keskukselle osoitetussa lausunnossaan, että ELY-keskus myöntää yhtiölle asianosaisen kuulemiseen liittyvän kohtuullisen lisäajan 31.5.2022 saakka asian oikeudellisen, kalataloudellisen ja teknisen selvityksen tekemiselle sekä kalateiden rakentamisen hyödyn ja tarpeellisuuden selvittämiseksi. Kalatien toteuttamisesta päättäminen vaatii edellä mainittujen edellytysten toteutumiseen liittyvää kokonaisharkintaa, jossa asianosaisen (luvan haltijan) kuulemisella on suuri merkitys. Viranomaisen ei koskaan vastannut yhtiön pyyntöön saada esittää lisäselvitystä asiaan. Seuraava yhteydenotto tuli ELY-keskuksen kalastusbiologi Mika Sivililtä 10 kuu-kautta myöhemmin sähköpostiviestin muodossa, kun Varsinais-Suomen ELY-keskuksen kalatalousyksikkö oli jättänyt hallintopakkohakemuksen Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastoon 29.9.2022. Viesti oli lakoninen ja siinä annettiin vain tiedoksi Sivilin kalatalousviranomaisen vireille saatama hallintopakkohakemus.

Kuten edellä on todettu, Koskienergia on luvan haltijana vastannut kalatalousviranomaisen lausuntopyyntöön oletuksella, että viranomaisen käsittelee lausunnon, huomioi harkinnassaan yhtiön esittämät perustellut näkemykset ja tekee sen jälkeen asiassa kirjallisen hallintolain mukaisen valituskelpoisen päätöksen. Tämän jälkeen yhtiölle olisi tullut antaa mahdollisuus hakea muutosta päätökseen ja selvittää kalatien tarpeellisuus (lupamääräys 6):n toteutuminen) ja kalatalousviranomaisen päätöksen muu lainmukaisuus hallintotuomioistuimissa. Lisäksi yhtiö on olettanut, että kalatalousviranomaisen vastaa yhtiön pyyntöön saada esittää lisäselvitystä asiassa. Kalatalousviranomaisen laiminlöi edellä mainittujen hallintolain päätöksentekoon ja muutoksenhakuun liittyvien edellytysten lisäksi myös velvollisuuden vastata asianosaisen esittämään lisäselvityspyyntöön. ELY-keskus on menetellyt selvästi lainvastaisesti useassa asian käsittelyn eri vaiheessa.

Hallintolain 34 §:n mukaan asianosaiselle on ennen asian ratkaisemista varattava tilaisuus lausua mielipiteensä asiasta sekä antaa selityksensä sellaisista vaatimuksista ja selvityksistä, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun. Asianosaisen kuuleminen on oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ehdoton edellytys hallintoprosessissa. Kuuleminen tarkoittaa sitä, että

lausunnon antamismahdollisuuden lisäksi lausunto otetaan huomioon päätöksenteon yhteydessä ja kirjallisessa päätöksessä. Tässä menettelyssä hallintolain 34 §:ää on rikottu kalatalousviranomaisen toimesta räikeällä tavalla.

Hallintolain (434/2003) 43 §:n mukaan hallintopäätös on annettava kirjallisesti. Hallintolain 44 ja 45 § edellyttävät päätöksen yksilöintiä ja perusteluja. Lausuntopyyntöä jälkeen tällaista kirjallista päätöstä ei ole annettu asiassa.

Kalatalousviranomaisen on tehnyt edellä mainitulla tavalla suoraan hallintopakohakemuksen. Hallintolain 47 § edellyttää, että asiassa annetaan valitusosoitus päätöksenteon yhteydessä. Asiassa ei ole annettu valitusositusta. Viranomaisen menettely on ollut selvästi lainvastaista ja ilmeisen tarkeituhakuista.

Koskienergia on esittänyt ELY-keskukselle 30.11.2021 päivätyssä lausunnossaan perusteluja, joiden mukaan viranomaisen suorittama tarveharkinta ja esitettyjen vaatimusten perustelut on virheellisiä ja puutteellisia sekä kalatien rakentamista koskevat vaatimukset enneaikaisia. Yhtiö ei ole saanut kalatalousviranomaiselta mm. vastausta siihen, miksi 80 vuoden ajan käytössä olleiden voimalaitosten yhteyteen katsottaisiin tarpeelliseksi juuri nyt tehdä kalatiet, kun esim. Lapuanjoen kalankulun kannalta merkittävimmän Stadsforsin voimalaitoksen osalta ei ole ryhdytty kalatalousviranomaisen toimesta vastaaviin velvoittaviin toimenpiteisiin (päinvastoin kalatievelvoite on muutettu vuonna 1983 istutusvelvoitteeksi). ELY-keskuksen väite, että tarve kalatielle on ollut koko voimalaitoksen olemassaoloajan, on totuudenvastainen. Jos näin olisi, valvovan viranomaisen voidaan todeta toimineen vastoin lakiin perustuvaa virkavelvollisuuttaan 80 vuoden ajan.

Kalatalousviranomaisen väite mahdollisesta geneettisesti alkuperäisten taimenten esiintymisestä vesistöalueen latvaosilla ei ole peruste kalateiden määräämiselle Koskienergian voimalaitoksille, koska latvaosilta ei ole kulkyhteyttä Lapuanjoen keskiosalle. Lapuanjoen geneettisen taimenkanta on viranomaisen näkemyksen kuollut lähes täysin joelta, mutta Koskienergia pitää erittäin mahdollisena, että ainakaan elinvoimaista geneettistä kantaa ei ole enää ollenkaan olemassa. Kalatalousviranomaisen hallintopakohakemuksen perusteluina esittämät toimenpiteet Kuortaneenjärven yläpuolisen Lapuanjoen vesistöalueen latvaosilla eivät puolla muutenkaan Hourunkosken ja Mäkelänkosken kalateiden rakentamista. Koskienergian näkemyksen mukaan Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen tulisi Kuortaneenjärveä säännöstelevänä viranomaisena ensisijaisesti (ennen toiminnanharjoittajia koskevia pakottavia toimenpiteitä) hoitaa oman välittömän vaikutuspiirinsä kalatalousasiat kuntoon. Tämä olisi tehtävissä hakemalla Kuortaneenjärven säännöstelyn ja säännöstelypadon purkamista tai kalatien rakentamista. Kalatalousviranomaisen hallintopakohakemuksessa esittämät perustelut

eivät puolla kalateiden rakentamista eikä kalateiden rakentamiselle ole lupamääräyksen edellyttämää tarvetta.

Yhtiö on lausunnossaan puoltanut kalatiehankkeiden ja muiden vaelluskalankantojen hoitotoimenpiteiden toteutusta vapaaehtoisin keinoin. Yhtiö on esittänyt lisäksi kalatalousviranomaiselle yhteistyönä tehtävien kalatalousvelvoitteiden aikataulutusta molemmille osapuolille tarkoituksenmukaisena ajankohtana. Asiassa on myös merkittävää huomata, että kalatalousviranomaisten Mäkelänkoskelle esittämä kalatie vahvistaisi vesivoimatoiminnan jatkumisen vuosikymmeniksi eteenpäin ja samalla vesittäisi Koskienergian vaihtoehtoisen keskipitkän aikavälin suunnitelman luopua kokonaan voimalaitostoiminnasta Mäkelänkoskella.

Yhteenvedona voidaan todeta, että on selvää, että asiassa olisi tullut antaa yhtiön lausunnon jälkeen ELY-keskuksen hallintopäätös ja sitä koskeva muutoksenhakuohjaus. Yhtiölle olisi tullut asianosaisena olla mahdollisuus hakea asiaan muutosta ja saada lupamääräyksen sisällöstä ja velvoittavuudesta myös hallintotuomioistuinten lainvoimainen ratkaisu. ELY-keskuksella ja luvan haltijalla on täysin päinvastaiset käsitykset Länsi-Suomen vesioikeuden 15.2.1991 antaman päätöksen nro 8/1991/2 lupamääräys 6):n toteutumisesta ja velvoittavuudesta. Yhtiön näkemyksen mukaan vesilain mukaista tarvetta kalatien rakentamiselle ei ole ja vaatimus on myös enneaikainen.

Hallintopakkohakemukset

Varsinais-Suomen ELY-keskus jätti hallintopakkohakemuksen Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastoon 29.9.2022. ELY-keskus toteaa hallintopakkohakemuksessaan seuraavaa:

"Koskienergia Oy vastasi ELY-keskuksen kirjeeseen 30.11.2021. Kirje on ELY-keskuksen näkemyksen mukaan tulkittava niin, ettei luvanhaltijan mukaan näyttöä kalatien tarpeellisuudelle ole.

Yllä kerrottuun viitaten Varsinais-Suomen ELY-keskus pyytää edellä mainittuun sekä vesilain 14 luvun 4 pykälään perustuen Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastoa määräämään Lapuanjoen Mäkelänkosken voimalaitoksen luvanhaltijan:

1) tekemään lupaviranomaiselle hakemuksen kalatien rakentamiseksi Mäkelänkosken vesivoimalaitoksen yhteyteen 6 kuukauden kuluessa em. päätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta. 2) toteuttamaan Mäkelänkosken kalatien suunnitelman mukainen rakentaminen kahden vuoden kuluessa siitä, kun aluehallintovirasto on myöntänyt kalatien rakentamiselle luvan.

Koskienergia toteaa, että siltä osin yllä mainittu kalatalousviranomaisen tulkinta on oikea, kun todetaan, että näyttöä kalatien tarpeellisuudelle ei ole.

Sen sijaan ELY-keskuksen hallintopakkohakemus sekä sitä edeltävät hallintomenettelyä koskevat laiminlyönnit ovat jäljempänä mainituin perustein selvästi lainvastaisia.

Jotta asiassa olisi voitu edes teoriassa hakea vesilain mukaista hallintopakkoa, olisi asiassa tullut ensin antaa yhtiötä velvoittava hallintolain mukainen lainvoimainen päätös. Tässä päätöksessä olisi tullut käsitellä vesiluvan haltijan lausunto, joka on annettu nimenomaan kalatalousviranomaisen lausuntopyynnön johdosta. Viranomaisen on ohittanut luvan haltijan oikeusturvan kannalta merkittävän vaiheen toteuttaessaan kalataloudellisia toimenpiteitä Lapuanjoella. Koska hallintopakkohakemukset tehtiin aluehallintovirastolle suoraan antamatta erillistä toimijaa velvoittavaa päätöstä, on selvää, ettei yhtiön lausuntoa ole käsitelty ja huomioitu hallintolain mukaisesti päätöksenteossa. Hallintopakkohakemukset tulee hylätä.

ELY-keskus on perustanut hallintopakkohakemuksen vesilain 14:4:ään (*"Rikkomuksen tai laiminlyönnin oikaiseminen"*).

Kalatalousviranomaisen on todennut 23.10.2023 päivätyssä lyhyessä lausunnossaan, että *"Asia voidaan ELY-keskuksen näkemyksen mukaan käsitellä hallintopakkoasiana"*. Tämä on ollut kalatalousviranomaisen mielipide, mitään oikeudellisia perusteita ELY-keskus ei ole hallintopakkohakemuksille esittänyt.

Kuten edellä on todettu, ELY-keskus toteaa 31.3.2023 päivätyissä hallintopakkohakemuksissaan seuraavaa: *"Koskienergia Oy vastasi ELY-keskuksen kirjeeseen 30.11.2021. Kirje on ELY-keskuksen näkemyksen mukaan tulkittava niin, ettei luvanhaltijan mukaan näyttöä kalatien tarpeellisuudelle ole."* Koskienergia toteaa, että kyseinen lyhyt tekstin osa on hallintopakkohakemusten ainoa kirjaus, jossa viitataan luvan haltijan näkemykseen kalateiden rakentamisen tarpeellisuudesta ja edellytyksistä.

Koskienergia toteaa, että yhtiön 30.11.2021 päivätyä lausuntoa kalatien tarpeettomuudesta ei voi mitenkään tulkita siten, että luvan haltijan voitaisiin katsoa sillä rikkovan vesilakia (587/2011) tai lupamääräyksen ehtoja. Yhtiön viranomaisen lausuntopyyntöön antama vastaus, jonka mukaan kalatien rakentamiseen ei ole tarvetta, ei ole myöskään peruste, jonka nojalla asia voidaan katsoa hallintomenettelyssä loppuun käsitellyksi ja siirtyä suoraan hallintopakkohakemusvaiheeseen ilman, että asiassa on annettu lopullista hallintopäätöstä. Koskienergia pitää kalatalousviranomaisen menettelyä käsittämättömänä.

Asiassa voitaneen pitää selvänä ja riidattomana seikkana, ettei Koskienergia ole rikkonut vesilakia tai sen nojalla annettua säännöstä tai määräystä. Tulee huomata, että myöskään ELY-keskus ei väittänyt yhtiön rikkoneen lakia, muita säännöksiä tai määräyksiä. ELY-keskuksen 22.10.2021

”lausuntopyyntökirje” on ainoa asiakirja, jolla viranomaisen on lähestynyt voimayhtiötä ennen hallintopakkohakemusta.

ELY-keskus toteaa hallintopakkohakemuksessaan seuraavaa: *”Varsinais-Suomen ELY-keskus lähetti 22.10.2021 Mäkelänkosken ja Hourunkosken voimalaitosten luvanhaltijalle Koskienergia Oy:lle kirjeen, jossa vaati luvanhaltijaa ryhtymään toimenpiteisiin kalatievelvoitteiden täyttämiseksi sekä vastaamaan kirjeeseen 30.11.2021 mennessä”*. Edellä mainittu kirjaus osoittaa, että 22.10.2021 päivättyä kirjettä ei voi pitää oikeudelliselta luonteeltaan muuna, kuin viranomaisen lausuntopyyntökirjeenä. Kirjeen yläotsikko ”lausuntopyyntö” vahvistaa Koskienergian esittämää näkemystä. Koskienergia paheksuu sitä, että kalatalousviranomaisen viittaa hallintopakkohakemuksessaan lähettämäänsä kirjeeseen (22.10.2021), mutta ei tarkoituksenhakuisesti mainitse millään tavalla sitä, että kirje oli yläotsikoitu ja tarkoitettu lausuntopyynnöksi. ELY-keskus on ohittanut yhden olennaisen päätöksentekovaiheen asiassa ja ilmeisesti kalatalousviranomaisen tarkoituksena on ollut ”unohtaa” tai ”häivyttää” kirjeen lausuntopyyntöstatus jälkikäteen. Jos menettelyvirhe on tapahtunut epähuomiossa, ELY-keskuksen olisi tullut korjata virheensä viran puolesta heti sen havaittuaan. Koskienergia pitää viranomaisen menettelyä erittäin huolestuttavana ja viranomais toiminnan luottamusta vähentävänä.

Kalatalousviranomaisen virkamies Mika Sivil toteaa erillisessä poliisitutkinnan yhteydessä 7.8.2023 antamassaan lausunnossa, että *”Koskienergia Oy ei ole ainakaan toistaiseksi rikkonut Mäkelänkosken tai Hourunkosken kalatievelvoitteita”* (ulkopuolisen henkilön tekemä ilmoitus on todettu myöhemmin perusteettomaksi ja poliisitutkinta lopetettiin). Sivilin lausunto on annettu hallintopakkohakemuksen vireille tulon jälkeen. Myös edellä mainittu lausunto osoittaa, että Koskienergia ei ole kalatalousviranomaisenkaan näkemyksen mukaan rikkonut kalatievelvoitetta hallintopakkohakemuksen vireille tulemisen hetkellä tai sen jälkeen. Tämänkään johdosta hallintopakkohakemukselle ei ole oikeudellisia perusteita. Edellä mainittu lausunto osoittaa kylläkin asian esittelijänä toimivan virkamiehen asenteellisuuden voimayhtiötä kohtaan.

Jos edes teoriassa katsottaisiin, että 22.10.2021 päivätty lausuntopyyntökirje olisi, vastoin Koskienergian näkemystä, yhtiötä velvoittava hallintopäätös, ELY-keskus ei ole antanut sen yhteydessä kuitenkaan valitusosoitusta. Koskienergialla ei ole ollut mahdollisuutta hakea muutosta kalatalousviranomaisen tulkintaan lupamääräyksen 6) sisällöstä ja kalatietä koskevasta tarveharkinnasta. Hallintopakkohakemus ei ole oikea vesilain mukainen menettely vesiluvan lupamääräyksen sisällön ja velvoittavuuden tarkasteluun. Asiassa lienee kuitenkin riidatonta, että lausuntopyynnön ja Koskienergian antaman lausunnon jälkeen ei ole tehty hallintopäätöstä, jossa olisi huomioitu yhtiön esittämät näkemykset ja jonka johdosta yhtiö olisi voinut valittaa muutoksenhakuinstansseihin.

Koskienergia pitää kalatalousviranomaisen lainvastaisia hallintopakkohakemuksia yhtiön julkisuuskuvaa loukkaavina pakkotoimenpiteinä. Koskienergia on tehnyt Suomessa viime vuosina huomattavan määrän vaelluskalan kulkua edistäviä toimenpiteitä (Kuusinkijoen Myllykosken voimalaitoksen lakkauttaminen, Autionjoen Puuppolan laitoksen lakkauttaminen, Kuhankosken laitoksen kallioon louhittu luonnonmukaisen kalatien rakentaminen, Mustionjoen jokihelmi- ja vuollejokisimpukkaa ja vaelluskalayhteyttä parantavat kalatiehakemukset, Paimionjoen Askalankosken ympäristövirtaama-putki). Kaikki edellä mainitut toimenpiteet on tehty voimantuotannon kannalta kannattavilla laitoksilla vaelluskalaintressin ja muiden luontoarvojen edistämiseksi.

Koskienergia toteaa lopuksi yhteenvetona, että hallintopakkohakemusta ei ole perusteltu hallintolain 45 §:n edellyttämällä tavalla. Koskienergialla ei ole mahdollisuutta vastata perustellusti viranomaisen hallintopakkohakemuksiin, koska ELY-keskus ei ole todennut hakemuksissaan, että yhtiö olisi viranomaisen mielestä rikkonut lakia tai muuta säännöstä taikka lupamääräystä. Sillä seikalla, että Koskienergia on esittänyt lausuntopyyntöön vastatessaan viranomaisen näkemyksen vastaisen käsityksen kalatien tarpeellisuudesta, ei voida pitää lupamääräyksen rikkomisena. Yhtiölle ei ole määrätty lainvoimaisella päätöksellä kalatievelvoitetta, joten yhtiö ei ole voinut sitä rikkoa vesilain 14:4:ssä tarkoitetulla tavalla. Asiassa ei ole ollut oikeudellisia perusteita esittää hallintopakkohakemusta ja siihen liittyviä vaatimuksia

Jos hallintopakkohakemus koskisi lain tai lupamääräyksen rikkomista, tulisi kalatalousviranomaisen hakijana esittää tätä koskevat yksilöidyt perustelut hakemuksessaan. Nyt viranomaisen ei ole edes esittänyt väitettä lain tai määräysten rikkomisesta. ELY-keskus on jättänyt hallintopakkohakemuksia edeltävän hallintomenettelyn kesken ja siirtynyt lausuntopyyntöstä suoraan selvästi puutteelliseen ja lainvastaiseen hallintopakkomenettelyyn.

Luottamuksensuojaperiaate

Yleisen hallinto-oikeudellisen luottamuksensuojaperiaatteen mukaan asianosaisella on oikeus odottaa viranomaiselta lakiin perustuvaa ja johdonmukaista päätöksentekoa, joka ei menettelyn yhteydessä yllätyksellisesti tai takautuvasti muutu. Luottamuksensuojaperiaatteen soveltamisessa on tässä asiassa mm. kysymys siitä, voiko Koskienergia luottaa siihen, että yhtiön ELY-keskuksen lausuntopyyntöön antama vastaus huomioidaan päätöksenteossa ja että viranomaisen pyrkii prosessuaalisesti ja aineellisoikeudellisesti oikeaan ratkaisuun asiassa. Viranomaisella on velvollisuus noudattaa aloittamansa menettelyn oikeudellista kulkua; kun asiassa on pyydetty ja annettu mahdollisuus lausunnon antamiseen, tulee lausunto huomioida päätöksenteossa, antaa asiassa hallintolain mukainen perusteltu ratkaisu ja muutoksenhakuohjaus päätökseen.

Koskienergia toteaa, että sillä on tullut olla oikeus vastata viranomaisen esittämään lausuntopyyntöön siten, että se voi olettaa lausuntopyynnön vaikuttavan kalatalousviranomaisen päätöksen sisältöön. Muussa tapauksessa lausuntopyyntö on ollut ainoastaan muodollisuus. Jos kalatalousviranomaisen lähtökohta on ollut, että pyydetyllä lausunnolla ei ole mitään vaikutuksia viranomaisen päätöksentekoon, on luvan haltijaa johdettu hallintolain ja luottamuksensuojaperiaatteen vastaisesti tarkoituksella harhaan asiassa. Kalatalousviranomaisen toiminta loukkaa tällöin vakavasti yleistä hallinto-oikeudellista luottamuksensuojaperiaatetta.

ELY-keskus ja Koskienergia pitivät myös 29.9.2022 vireille tulleen hallintopakkohakemuksen jälkeen Koskienergian aloitteesta 1.2.2023 palaverin, joka koski useita Koskienergian kalataloushankkeita eri puolella Suomea. Palaverin henki oli hyvä ja yhteistyöhaluinen. Kokouksessa todettiin yksimielisesti, että Koskienergia on viime vuosina tehnyt paljon merkittäviä virtavesihankkeita ja useita vapaaehtoisuuteen perustuvia hankkeita on vireillä. Palaverissa käsiteltiin myös Lapuanjoen hallintopakkohakemusta. Yhtiö pyrki neuvottelemaan kalatalousviranomaisen kanssa tarkoituksenmukaista ja toteutuskelpoista kaikkia osapuolia hyödyttävää ratkaisua myös tässä vireillä olevassa asiassa. Kokonaisratkaisu olisi sisältänyt myös lainvastaisesta hallintopakkohakemuksesta luopumisen (kalatalousviranomaisen olisi voinut tällöin myös korjata tällöin lainvastaiseksi todetun hallintopakkohakemuksen). Kalatalousviranomaisen lupasi jatkaa neuvotteluita yhtiön kanssa, mutta ei taaskaan lupaustensa vastaisesti vastannut yhtiön neuvotteluesityksiin. Seuraava yhteydenotto tuli sähköpostiviestin muodossa, kun Varsinais-Suomen ELY-keskuksen kalatalousyksikkö oli jättänyt hallintopakkohakemuksen aluehallintovirastoon. Myös tätä neuvottelumenettelyä voidaan pitää kalatalousviranomaisen puolelta selvästi luottamuksensuojaa vähentävänä toimintana.

Asianosaisten kuuleminen ja hallintopakkoasioiden kuulutus

Aluehallintovirasto on julkaissut hallintopakkoasioissa poikkeuksellisesti kuulutuksen (kuulemisajankohta 15.9. - 23.10.2023). Koskienergia toteaa, että vaikka hallintopakkoasian käsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin, mitä vesilaisissa säädetään hakemusasian käsittelystä, hallintopakkoasian kuuleminen eroaa yleisesti tavanmukaisten vesioikeudellisten hakemusasioiden menettelystä. Hallintopakkoasiassa on yleistä, että asianosaispiiri ja asiassa kuultavat tahot ovat huomattavasti suppeampia. Laajalla kuulemisella ei Koskienergian näkemyksen mukaan voida korjata ELY-keskuksen asiassa aiemmin tekemiä menettelyllisiä virheitä. Koskienergia toteaa, että aluehallintoviraston poikkeuksellisen laaja kuulemismenettely hallintopakkoasiassa osoittaa osaltaan, että ELY-keskus ei ole menetellyt asiassa hallintolain ja vesilain säännösten mukaisesti hallintopakkoa edeltävän hallintomenettelyn yhteydessä.

Kalatiehankkeiden priorisointi

Koskienergia on esittänyt valtion kalatalousviranomaisille toistuvasti näkemysensä, että kalatiehankkeita on syytä priorisoida. Taloudelliset ja henkilöresurssit tulisi kohdistaa niihin hankkeisiin, joissa kustannuksia vastaan saadaan merkittävää hyötyä. Myös kalataloudellisesti tärkeät hankkeet tulisi laittaa etusijajärjestykseen johtuen niukoista resursseista. Osa kalatalousviranomaista on lähtenyt toteuttamaan kaikkia mahdollisia hankkeita huomioimatta edellä mainittuja reunaehtoja. Lapuanjoen pakkokeinohakemukset ovat osoitus kalatalousviranomaisen hankkeesta, jossa hakemuksiin ja niiden toteutuksiin laitettavat merkittävät resurssit ovat huomattavia suhteessa niillä saavutettuihin vähäisiin kalataloudellisiin hyötyihin.

Pohjois-Savon ja Varsinais-Suomen ELY-keskukset ovat esittäneet 14.2.2024 päivätyssä mm. Kokemäenjoen reitin kunnostusyhdistys ry:lle osoittamassa vastauksessaan seuraavaa: *"Kalatiehankkeet ovat vaativia vesirakentamishankkeita, joiden suunnitteluun ja toteutukseen tarvitaan monipuolista osaamista. Tämä sitoo runsaasti ja usein pitkäaikaisesti toteuttajien resursseja. Koska resurssit kalateiden rakentamiseen ovat rajalliset, ne on kohdennettava kokonaisuuden kannalta hyödyllisimpiin kohteisiin. Priorisoinnin tärkeimpinä perusteina ovat: kalakantojen uhanalaisuus ja alkuperäisyys, poikastuotantopotentiaali ja sosioekonominen merkitys."*

Koskienergia yhtyy edellä mainittujen viranomaisten näkemykseen asiassa ja esittää, että hankkeiden priorisointi ja resurssien kohdistaminen oikealla tavalla huomioitaisiin jatkossa viranomaisten toiminnassa.

Oikeudenkäyntikulut

Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (hallintoprosessilaki) 95 §:n mukaan oikeudenkäynnin osapuoli on velvollinen korvaamaan toisen osapuolen oikeudenkäyntikulut kokonaan tai osaksi, jos erityisesti asiassa annettu ratkaisu huomioon ottaen on kohtuutonta, että tämä joutuu itse vastaamaan oikeudenkäyntikuluistaan. Korvausvelvollisuuden kohtuullisuutta arvioitaessa voidaan lisäksi ottaa huomioon asian oikeudellinen epäselvyys, osapuolten toiminta ja asian merkitys asianosaiselle. Kuluvaatimuksen kohteena olevan viranomaisen toiminnan lainmukaisuuden ja huolimattomuuden asteella on merkitystä oikeudenkäyntikulujen korvaamisveloitetta harkittaessa.

Koskienergia vaatii, että Varsinais-Suomen ELY-keskus velvoitetaan korvaamaan täysimääräisesti luvan haltijan oikeudenkäyntikulut laillisine viivästyskorkeineen. Korvausvelvollisuutta puoltavana painavana seikkana tulee huomioida, että lupaviranomainen on tehnyt selvästi hallinto- ja vesilain vastaisen päätöksen edellä tässä kirjelmässä mainitulla tavalla. Asiassa on esitetty luvan haltijalle lausuntopyyntö ilman, että viranomaisella on ollut tarkoitus ottaa annettua lausuntoa hallintolain edellyttämällä tavalla huomioon. ELY-keskus on - tekemällä hallintopakkehakemukset -

periaatteellisella tasolla katsonut, että Koskienergia on syyllistynyt lain tai lupamääräyksen vastaiseen toimintaan. Kalatalousviranomaisen ei ole kuitenkaan yksilöinyt mitään lain tai lupamääräyksen vastaista toimintaa hallintopakkohakemuksissaan. Viranomaisen ei ole myöskään väittänyt yhtiön syyllistyneen lain tai lupamääräyksen mukaiseen toimintaan. Koskienergia viittaa edellä mainittuun Mika Sivilin lausuntoon, jossa todetaan, ettei yhtiö ole rikkonut kalatievelvoitetta.

Asian oikeudellisella epäselvyydellä on merkitystä oikeudenkäynnin osapuolten välisen korvausvelvollisuuden arvioinnissa. Jos asia on ollut aidosti tulkinnanvarainen tai muuten epäselvä, asiansa hävinneelläkin osapuolella on voinut olla oikeudenkäyntiin perusteltua aihetta. Tämä olisi erityinen syy, joka voisi poistaa hävinneen osapuolen korvausvelvollisuuden tai alentaa sitä. Koskienergia toteaa, että tässä asiassa asian oikeuskysymys on lähtökohtaisesti selvä, eikä kohtuullistamiselle ole asiassa edellytyksiä.

Koskienergia katsoo, että kalatalousviranomaisen menettelyyn liittyvät olennaiset virheet ja puutteellisuudet ovat tarkoituksenhakuisia eivätkä ne ole tapahtuneet vahingossa. Päätöksentekevän viranomaisen toiminnan keskeisimpänä sisältönä voidaan pitää sitä, että viranomaisen ymmärtää antaa asiassa kirjallisen hallintolain mukaisen päätöksen ja siihen liittyvän muutoksenhakuohjauksen.

Hallintotuomioistuimen tulee antaa ratkaisu oikeudenkäyntikuluista viimeistään pääasian käsittelyn yhteydessä. Jos asia palautetaan viranomaiselle, kysymys siihenastisista kuluista ratkaistaan asian palauttavassa tuomioistuimessa. Hallintoprosessilain 100 §:n mukaan oikeudenkäyntikulujen korvaukselle on vaadittaessa määrättävä vuotuista viivästyskorkoa korkolain (633/1982) 4 §:n 1 momentissa tarkoitetun korkokannan mukaan siitä lähtien, kun kuukausi on kulunut päivästä, jona päätös on ollut oikeudenkäynnin osapuolten saatavissa.

Lisäksi Koskienergia Oy on asiasta annettujen lausuntojen, muistutusten ja mielipiteen johdosta todennut seuraavaa:

Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueen lausunto (23.10.2023)

Koskienergia kiinnittää huomioita siihen, että aluehallintovirasto on edellyttänyt kalatalousviranomaista tekemään yhden hallintopakkohakemuksen sijaan kaksi eri hakemusta. Varsinais-Suomen ELY-keskuksen hallintopakkoa koskevat hakemukset ovat lähes identtisiä. Sama koskee Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen asiassa antamia lausuntoja. Viranomaiset eivät ole vaivautuneet käsittelemään kahta olosuhteiltaan erilaista voimalaitosta hallintolain mukaisella tavalla, vaan ovat lähinnä kopioineet yhtä voimalaitosta koskevan asiakirjan tekstin ja muuttaneet toiseen voimalaitokseen liittyvään asiakirjaan voimalaitoksen nimen toiseksi. Viranomaisten menettelyn

tarkoituksenhakuisuus ja kiireellisyys saada kalatiet voimalaitoksille riippumatta vallitsevista olosuhteista ja oikeudellisista edellytyksistä osoittavat selvää toiminnanharjoittajan oikeusturvan väheksymistä.

Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen käsityksen mukaan hallintopakkoasian käsittelyssä tulisi huomioida, että voimalaitoksen omistaja on voinut hyödyntää vesivoimaa pitkän aikaa ilman haittojen vähentämisvelvoitteita. Koskienergian toiminta voimalaitoksilla on ollut luvan mukaista, eikä viranomaisen esittämällä näkemyksellä ole asiassa merkitystä. Koskienergia toteaa, että laitoksilla on paikallista merkitystä energiantuotannon ja sähköjärjestelmän tasapainotuksen sekä kansallisen turvallisuuden ja huoltovarmuuden kannalta.

Muut lausunnot ja muistutukset

Koskienergia viittaa muiden lausuntojen ja muistutusten osalta tässä kirjelmässä muualla ja asiassa aiemmin lausumaansa.

Yleisesti voidaan todeta, useat kalatiehanketta puoltavista lausunnon ja muistutuksen antajista näyttävät suhtautuvan kielteisesti kaikkeen vesivoimatoimintaan. Yhtiön toimintaan myönteisesti suhtautuvat tahot jättävät asiassa yleensä lausumatta.

Koskienergia toteaa, että hallintopakon asettamisen oikeudelliset edellytykset eivät täyty asiassa. Kuten vastineen alussa todetaan, yhtiö uudistaa 9.6.2023 päivätyssä vastinekirjelmässä sekä 20.10.2023 esittämässä muistutuskirjelmässä esittämänsä vaatimukset perusteluineen ja viittaa niihin myös tämän kirjelmän perusteluina.

4.6 Selityksen täydennys, oikeudenkäyntikuluvaatimuksen peruminen

Koskienergia Oy on sähköpostitse 6.5.2024 perunut 19.2.2024 antamassaan selityksessä esittämänsä kohdan 1.2. vaatimuksen koskien Varsinais-Suomen ELY-keskuksen velvoittamista suorittamaan yhtiön oikeudenkäyntikulut laillisine korkoineen. Yhtiö ei esitä oikeudenkäyntikuluvaatimusta aluehallintoviraston käsittelyn yhteydessä.

5 Merkintä 2

Aluehallintovirasto on samalla päivämäärällä tämän päätöksen kanssa antanut ratkaisun koskien hallintopakkoa, jossa on vaadittu kalatien rakentamisvelvoitteen täytäntöönpanoa Lapuanjoen Hourunkosken vesivoimalaitoksen yhteyteen (LSSAVI/23518/2022).

6 Aluehallintoviraston ratkaisu

6.1 Asiaratkaisu

Aluehallintovirasto hyväksyy osittain muutettuna Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (ELY-keskus) Kalatalouspalveluyksikön tekemän hallintopakkehakemuksen.

Aluehallintovirasto katsoo, että kalatien rakentaminen Lapuanjoen Mäkelänkosken voimalaitoksen yhteyteen on tarpeellista kalojen kulkemisen mahdollistamiseksi.

6.1.1 Päävelvoite

Aluehallintovirasto määrää Mäkelänkosken voimalaitoksen luvan haltijan ja kiinteistön *Mäkelänkoski* 408-408-1-301 omistajan Koskienergia Oy:n rakentamaan kalatie Mäkelänkosken voimalaitoksen yhteyteen Vaasan läänin lääninhallituksen 16.11.1940 antaman päätöksen nro F.1246 lupamääräyksen 4 mukaisesti. Koskienergia Oy:n on laitettava vesilain mukainen hakemus vireille Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastossa kalatien yksityiskohtien ratkaisemiseksi 18 kuukauden kuluessa tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta. Hakemukseen on liitettävä vesitalousasioista annetun valtioneuvoston asetuksen mukaiset tiedot ja selvitykset. Kalatien tulee olla Mäkelänkosken olosuhteisiin soveltuva ja sen tulee mahdollistaa lohikalojen kulku sekä ylös- että alaspäin. Sen tulee olla rakennettuna kolmen vuoden kuluttua rakentamista koskevan lupapäätöksen lainvoimaiseksi tulosta.

6.1.2 Uhkasakko

Aluehallintovirasto asettaa päävelvoitteen täyttämiseksi Koskienergia Oy:lle 50 000 euron sakon uhan. Uhka koskee lupahakemuksen vireille laittamiselle annettua määräaikaa.

6.1.3 Uhkasakon tuomitseminen

Jos päävelvoitetta ei ole noudatettu asetettuun määräpäivään mennessä, aluehallintovirasto päättää uhkasakon tuomitsemisesta uhkasakkolain (1113/1990) 10 §:n perusteella eri hakemuksesta.

7 Perustelut

7.1 Hakemuksen hyväksyminen muutettuna

Aluehallintovirasto katsoo, että kalatien rakentamisvelvoite ja siihen liittyvän suunnitelman teko on yksi velvoite.

7.2 Hakijan toimivalta

Vesilain 1 luvun 7 §:n mukaan kalatalousviranomaisena toimii se elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen vastuualue, jolle kalatalousasiat kuuluvat.

Kalastuslain (379/2015) 20 §:n mukaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen tehtävänä on valvoa muun muassa yleistä kalatalousetua.

Vesilain 14 luvun 1 §:n mukaan valtion valvontaviranomainen ja kunnan ympäristönsuojeluviranomainen valvovat tämän lain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten noudattamista.

Vesilain 14 luvun 14 §:n mukaan asiassa yleistä etua valvova viranomainen voi panna hallintopakkoa koskevan asian vireille aluehallintovirastossa.

Valtioneuvoston elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista antaman asetuksen (1373/2018) 5 §:n mukaan Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus hoitaa myös Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen toimialueella vesilaissa säädetyt kalatalouteen ja yleisen kalatalousedun valvontaan liittyvät tehtävät.

Vesilain perusteluiden (HE 277/2009) mukaan kalatalousviranomainen omaa itsenäisen toimivallan kalataloudellisten kysymysten osalta suhteessa vesilain mukaiseen valvontaan. Valvontaviranomaisella ei kuitenkaan ole vastapuolen vastineessa (19.2.2024) esitetyn näkemyksen mukaista toimivaltaa tehdä valituskelpoista päätöstä lupamääräyksen noudattamisesta, vaan sen ratkaisee vesilain 14 luvun 4 §:n mukaisesti lupaviranomainen hallintopakkohakemuksesta.

Näin ollen aluehallintovirasto katsoo, että Varsinais-Suomen ELY-keskuksen kalatalouspalvelut-yksiköllä on ollut toimivalta laittaa vireille Lapuanjoen Mäkelänkosken voimalaitoksen lupapäätöksen kalatievelvoitetta koskeva hallintopakkohakemus.

7.3 Sovelletut oikeusohjeet

Vesilain 19 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan lain voimaan tullessa voimassa ollutta tässä laissa tarkoitettua hanketta tai toimenpidettä koskevaa lupaa on noudatettava.

Vesilain 19 luvun 6 §:n mukaan lain 14 luvun säännöksiä valvonnasta ja hallintopakosta sovelletaan myös niihin vesitaloushankkeisiin, joille on myönnetty lupa tai oikeus tai jotka on aloitettu ennen tämän lain voimaantuloa 1.1.2012.

Vesilain 14 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan, jos joku rikkoo vesilakia taikka sen nojalla annettua säännöstä tai määräystä, lupaviranomainen voi

- 1) kieltää häntä jatkamasta tai toistamasta säännöksen tai määräyksen vastaista menettelyä,
- 2) määrätä hänet täyttämään velvollisuutensa,
- 3) määrätä hänet oikaisemaan sen, mitä säännösten tai määräysten vastaisesti on tehty.

Vesilain 14 luvun 8 §:n mukaan viranomaisen on tehostettava, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta, 4 tai 6 §:n nojalla antamaansa kieltoa tai määräystä uhkasakolla tai uhalla, että tekemättä jätetty toimenpide teetetään laiminlyöjän kustannuksella tai toiminta keskeytetään.

Säännöksen 2 momentin mukaan jollei tästä laista muuta johdu, uhkasakkoa, teettämisuuhkaa ja keskeyttämisuuhkaa koskevaan asiaan sovelletaan, mitä uhkasakkolaissa (1113/1990) säädetään.

Uhkasakkolain 6 §:n 1 momentin mukaan uhkasakko asetetaan määrämällä päävelvoite asianosaisen noudatettavaksi sakon uhalla.

Säännöksen 2 momentin mukaan uhkasakko asetetaan markkamäärältään kiinteänä tai siten, että sen suuruus määräytyy ajan kulumisen mukaan (juokseva uhkasakko).

Säännöksen 3 momentin mukaan asettamispäätöksestä on käytävä selvästi ilmi, mihin asianosainen on velvoitettu ja milloin, mihin mennessä tai mistä lähtien päävelvoitetta on noudatettava. Määräajan pituutta harkittaessa on otettava huomioon päävelvoitteen laatu ja laajuus, velvoitetun mahdollisuus noudattaa sitä sekä muut asiaan vaikuttavat seikat.

Uhkasakkolain 8 §:n mukaan uhkasakon suuruutta harkittaessa on otettava huomioon päävelvoitteen laatu ja laajuus, velvoitetun maksukyky ja muut asiaan vaikuttavat seikat.

Vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä annetun lain (1299/2004) 1 luvun 1 §:n mukaisena yleisenä tavoitteena on muun muassa suojella, parantaa ja ennallistaa vesiä niin, ettei pintavesien tila heikkene ja että niiden tila on vähintään hyvä. Lisäksi lain tarkoituksena on, että vesienhoidon järjestämisessä otetaan huomioon vesien laadun lisäksi vesien riittävyys, vesien kestävä käyttö, vesipalvelut ja niiden taloudellinen selvitys, tulvariskien hallinta, vesien virkistyskäyttö, vesien välityksellä leviävät taudit sekä vesiekosysteemien suojelu ja vesiekosysteemeihin suoraan yhteydessä olevien maaekosysteemien ja kosteikkojen suojelu.

Vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä annetun lain 4 luvun 21 §:n mukaan vesienhoitosuunnitelman ja toimenpideohjelman tavoitteena on, muun ohella, että:

- 1) pinta- ja pohjavesimuodostumien tila ei heikkene ja että niiden tila on vähintään hyvä;
- 2) jäljempänä 22 §:ssä tarkoitettujen keinotekkoisten ja voimakkaasti muutettujen vesimuodostumien tila ei heikkene ja että niillä on vähintään hyvä saavutettavissa oleva ekologinen tila ja hyvä kemiallinen tila;
- 3) pintavesimuodostumia suojellaan, parannetaan ja ennallistetaan siten, että 1 tai 2 kohdassa tarkoitettu tila voidaan saavuttaa viimeistään vuonna 2015.

Vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä annetun lain 5 luvun 28 §:n mukaan valtion ja kuntien viranomaisten sekä viranomaistehtäviä hoitavien muiden elinten on otettava soveltuvin osin toiminnassaan huomioon valtioneuvoston 17 §:n mukaisesti hyväksymät vesienhoitosuunnitelmat sekä 26 k §:n mukaisesti hyväksymä merenhoitosuunnitelma ja 26 g §:ssä tarkoitettu erityinen toimintasuunnitelma.

7.4 Lupamääräyksen noudattaminen ja luvan pysyvyysuoja

Lapuanjoessa sijaitseva Mäkelänkosken vesivoimalaitos sai perustamisluvan Vaasan läänin lääninhallituksen 16.11.1940 antamalla päätöksellä nro F.1246. Päätöksen lupamääräyksen 4 mukaan vesilaitoksen omistaja velvoitetaan, jos tarpeelliseksi katsotaan, rakentamaan asianomaisten viranomaisten hyväksymien piirustusten mukaan kalatie kalojen johtamista varten padon ohi. Kalatietä koskeva ehdollinen lupamääräys on Mäkelänkosken voimalaitoksella edelleen voimassa.

Lainvoimainen lupa on luottamuksensuojaperiaatteen mukaisesti pysyvä. Luottamuksensuojaperiaate turvaa myös haitan kärsijöiden oikeudet. Mäkelänkosken vesivoimalaitoksen lainvoimaiseen lupaan on sisällytetty velvoite kalatien rakentamisesta, mutta ehdollisena. Tällä päätöksellä ei rikota luvan haltijan tai muiden asianosaisten luottamuksensuojaa, vaan ratkaistaan lupamääräyksessä määrätyn ehdollisen velvoitteen täytäntöönpano. Asiassa ei ole kyse vesilain 3 luvun 21 §:n mukaisesta lupamääräysten muusta tarkistamisesta tai 22 §:n mukaisesta kalatalousvelvoitteen muuttamisesta.

Kalatalousviranomaisen on lupaa ja sen määräyksiä toteuttamista valvova valtion viranomaisen yleisen kalatalousedun kannalta. Se on 22.10.2021 kehottanut luvan haltijaa rakentamaan kalatie voimassa olevan lupamääräyksen 4 mukaisesti.

Hallintopakkohakemuksen käsittelyssä on kysymys sen seikan arvioinnista, onko Koskienergia Oy vesitalousluvan nykyisenä haltijana menetellyt

vesilain tai sen nojalla annetun määräyksen vastaisesti, kun ei ole ryhtynyt joko itse tai valvojan kehotuksesta päätöksessä määrätyn ehdollisen kalatien rakentamiseen.

7.4.1 Kalatien rakentamisen tarpeellisuuden arviointi

Tarkastelua silloisesta intressivertailusta

Mäkelänkosken lainvoimaisesta päätöksestä tai sen perusteluista ei käy täsmällisesti ilmi, mistä syystä kalatiemääräys on annettu eikä se, miksi se on määrätty ehdolliseksi. Rakentamislupa on aikanaan ratkaistu katselmuksen pitäneen toimitusinsinöörin lausunnon perusteella, jossa lupamääräystä on ehdotettu.

Lapuanjoen historiatietojen mukaan 1910-luvulla toteutettiin valtion kustannuksella suuri perkaushanke, jolla vähennettiin Lapuan ja Ylihärmän tulvavahinkoja. Aluehallintoviraston arvion mukaan perkauksesta aiheutui todennäköisesti merkittävä kalataloudellinen menetys joen alaosalla. Perkauksen jälkeiseen aikaan 1920-luvulle ajoittuvat Stadforsin ja Hourunkosken vesivoimahankkeet. Mäkelänkosken voimalaitoslupaa ratkaistaessa kalan kulku alaspäin oli jo estynyt.

Aluehallintovirasto arvioi, että tuohon aikaan yhteiskunnallisesti tärkein intressi Lapuanjoen pääuomassa oli tulvahaittojen vähentäminen sekä vesivoiman tuottaminen. Kalatalouden turvaamisella oli vähäisempi merkitys.

Aluehallintoviraston arvioin mukaan tuohon aikaan kalataloushaittoja arvioidessa korostui erityisesti haitat kalastukselle. Haittojen rahallinen arvo määritettiin pääasiassa haittana ammatti- ja yksityiskalastukselle. Haittojen korvaus ja kompensointi määrättiin usein toteutettavaksi kalojen istutusvelvoitteella ja maksuilla. Mäkelänkosken päätöksessä on päädytty ehdolliseen kalatievelvoitteeseen. Kalatien tarpeellisuutta arvioidessa on saatettu painottaa kulkuyhteyttä merelle saakka.

Yhteiskunnallinen arvostus ja kalateiden toimivuus

Tieto virtavesiekosysteemeistä on oleellisesti lisääntynyt verrattuna Mäkelänkosken voimalaitoksen rakentamisaikaan. Myös yhteiskunnallinen arvostus luonnontilaista tai luonnontilaisen kaltaista virtavesiekosysteemiä kohtaan on merkittävästi lisääntynyt ja korostunut. Virtavesien tilatarkastelussa huomioidaan muun muassa ympäristövirtaama, joka mahdollistaa paitsi kalojen luontaisen elinkierron myös koko virtavesiekosysteemin hyvän tilan. Kalan kulkemisen mahdollistaminen vaikuttaa siten koko virtavesiekosysteemin tilaan.

Mäkelänkosken voimalaitoksen rakentamisen aikaan kokemukset kalateistä olivat huonoja ja rakenteiden toimivuus epävarmaa. Viimeisten

vuosikymmenien aikana tekniikka ja erilaiset kalatieratkaisut ovat kuitenkin kehittyneet merkittävästi. Kalankulun järjestämiseen voimalaitospatojen ohi on nykyään huomattavasti enemmän toimivia vaihtoehtoja kuin Mäkelänkosken kalatalousvelvoitteen asettamisajankohtana.

Vesienhoito

Kokemäenjoen-Saaristomeren-Selkämeren vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelman vuosiksi 2022–2027 keskeinen päämäärä on vesistöjen ekologisen tilan parantaminen. Vesienhoitoalueen jokien tilaa heikentää erityisesti hajakuormituksen aiheuttama rehevöityminen ja happamat sulfaattimaat sekä vesistöjen rakenteelliset muutokset. Padot ja voimalaitokset on suunnitelmassa määritetty merkittäviksi vaellusesteiksi. Vesienhoitoalueen virtavesissä on tarvetta parantaa ja elvyttää kalojen luontaista lisääntymistä ja liikkumista.

Etelä-Pohjanmaata, Pohjanmaata ja Keski-Pohjanmaata koskevassa vesienhoidon toimenpideohjelmassa 2022–2027 Lapuanjoen vesistöalueelle on esitetty useita toimenpiteitä kalankulun helpottamiseksi. Toimenpideohjelman mukaan vuosina 2016–2021 suunniteltiin Lapuanjoen alimmalla osalla Uudenkaarlepyyn voimalaitoksen patoon kalatietä ja lisäksi kalateiden suunnittelutarvetta on arvioitu Lapuanjoen keskiosalla Mäkelänkosken ja Hourunkosken padoilla. Näiden kalateiden toteuttaminen on tavoitteena vuosina 2022–2027. Lapuanjoen keskiosalla sijaitsevan Lakaluoman myllypadon kalatien suunnitelma on valmis ja se on tarkoitus toteuttaa kaudella 2022–2027. Lakaluoman myllypato on tällä hetkellä Lapuanjoen pääuomassa Mäkelänkosken yläpuolella oleva seuraava osittainen vaelluseste.

Lisäksi muihin Mäkelänkosken ja Hourunkosken voimalaitosten yläpuolisiin Lapuanjoen latvavesistöihin on toimenpideohjelmassa esitetty suunniteltavaksi tai toteutettavaksi useita vaellusesteiden poistoja kaudella 2022–2027.

Toimenpideohjelman valmistumisen jälkeen on valmistunut kalatie Lapuanjoen pääuomaan Poutun säännöstelypadolle vuonna 2022 ja Nurmonjoen yhden latvajärven, Jääskänjärven säännöstelypadolle vuonna 2023. Aluehallintovirastossa on vireillä hakemukset Kätjänjoen Rantatöysänkosken padon kulkuesteen poistamiseksi (LSSAVI/15717/2024) ja ohitusuoman rakentamiseksi Kätjänjärven säännöstelypadon ohi (LSSAVI/4013/2024).

Lapuanjoen vesienhoidollinen tavoite on hyvän tilan saavuttaminen vuoteen 2027 mennessä. Lapuanjoen voimakkaasti muutetun alaosan kohdalla tavoitteena on hyvä tila suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan. Tavoitteita ei ole saavutettu aiempien kahden vesienhoidon hoitokauden aikana, mikä kertoo siitä, että toimenpiteet eivät ole olleet riittäviä ja lisätoimenpiteitä tarvitaan. Vesienhoidon toimenpideohjelmassa Lapuanjoen

vesistön hyvän ekologisen tilan saavuttamiseksi muun muassa edellytetään, että vaelluskalojen (siaan, meritaimenen) ja nahkiaisien liikkumisen tulee olla mahdollista vähintään Lapuanjoen pääuomassa ja kaloilla tulee olla riittävästi lisääntymisalueita. Lisäksi Lapuanjoen keskiosan ja vesistön latvaosien jokien taimen- ja rapukantojen elinmahdollisuuksia on parannettava. Lapuanjoen keskiosan kohdalla toimenpideohjelmassa todetaan myös, että rakenteelliset tekijät ovat suurin este hyvän ekologisen tilan saavuttamiselle. Mäkelänkosken kalatie kuuluu toimenpideohjelmassa keskiosan ekologisen tilan parantamiseksi nimettyihin toimenpiteisiin.

Poutun säännöstelypadon ohittava kalatie mahdollistaa kalojen vaelluksen tällä hetkellä joen alaosalta aina Hourunkosken padolle. Erityisesti taimenen kannalta joen parhaimmat lisääntymis- ja poikastuotantoalueet sijaitsevat Hourunkosken ja Mäkelänkosken voimalaitosten yläpuolisilla alueilla. Voimalaitosten ohittaminen kalateillä avaa vaelluskaloille vaellusreitit Lakanjoen, Tiistenjoen ja Uitonluoman sekä Lapuanjoen keskiosan koskialueiden lisääntymisalueilta aina alajuoksulle Stadsforsin voimalaitokselle saakka ja yläjuoksulle Kuortaneenjärven yläpuoliselle, totaalisena vaellusesteenä toimivalle Karsinakosken padolle saakka. Vaellusreitien avaaminen mahdollistaa myös syönnösvaellukset Lapuanjoen keskiosilta pääuomasta ja Tiistenjoelta Seurukseen ja Kuortaneenjärveen. Karsinakosken alapuolelle Lapuanjoen pääuomaan sijoittuvat kuitenkin edelleen osittaisena vaellusesteenä toimivat Sarvikkaan padot. Mäkelänkosken voimalaitoksen ohittava kalatie on erityisen tärkeä vaelluskalakannoille, koska sen lähialueilla ala- ja ylävirran suunnassa on lohikalojen kannalta keskeisimmät elin- ja poikastuotantoalueet.

Kalatiestrategia

Vuonna 2012 hyväksytyn Valtioneuvoston periaatepäätöksen, kansallisen kalatiestrategian tärkein päämäärä on uhanalaisten vaelluskalakantojen vahvistuminen elinvoimaisiksi ja että ne lisäävät luonnon monimuotoisuutta. Strategian mukaan tämä mahdollistuu kestävimmillä tavalla muun muassa vaellusyhteyden palauttamisella. Strategian toiminta-ajatuksena on kalatalousvelvoitteiden painopisteen siirtäminen istutuksista kalojen luontaisen lisääntymiskierron ylläpitämiseen ja palauttamiseen. Rakennetuissa joissa kalojen kulkumahdollisuuksia pyritään parantamaan ja edistämään potentiaalisten lisääntymisalueiden käyttöönottoa esimerkiksi kalateiden, uomien vesittämisen ja perattujen koskien kunnostamisen avulla.

Kalatiestrategia painottaa toteutettavien kohteiden priorisointia siten, että käytettävissä olevat resurssit on kohdennettava kokonaisuuden kannalta hyödyllisimpiin kohteisiin. Yksi priorisointiperuste on poikastuotantopotentiaali. Mäkelänkoski ei kuulu vuonna 2012 hyväksytyssä kalatiestrategiassa nimettyihin kärkikohteisiin, mutta kohde on priorisoitu alueellisessa vesienhoidon toimenpideohjelmassa.

Mäkelänkosken yläpuolisella Lapuanjoen osuudella on eriasteisesti lohikalojen poikastuotantoon soveltuvia virta-alueita noin 11,7 ha.

Kansallinen lohi- ja meritaimenstrategia 2020 Itämeren alueelle

Vuonna 2014 hyväksytyn Valtioneuvoston periaatepäätöksen, Kansallisen lohi- ja meritaimenstrategian yhtenä tavoitteena on, että elinvoimaiset lohi- ja meritaimenkannat lisääntyvät Suomen joissa ja niitä palautetaan potentiaaliin ja rakennettuihin jokiin ja puroihin siten, että kantojen geneettinen monimuotoisuus pitkällä aikavälillä vahvistuu. Strategian yksi päämäärä on suojella ja kunnostaa lohi- ja meritaimenkantojen tärkeitä elinympäristöjä ja vaellusreittejä ja siirtää painopistettä istutuksista kalojen luontaiseen elinkiertoon ja niitä turvaaviin toimenpiteisiin.

Lapuanjoen käyttö- ja hoitosuunnitelma

Varsinais-Suomen ELY-keskus on 4.11.2022 hyväksynyt päätöksellään Lapuanjoen kalatalousalueen kalataloudellisen käyttö- ja hoitosuunnitelman. Käyttö- ja hoitosuunnitelman yhtenä keskeisimpänä kalastonhoidollisena tavoitteena koko kalatalousalueelle on kalojen luontaisen elinkierron parantaminen.

Käyttö- ja hoitosuunnitelmassa todetaan, että merkittävin haitallinen vaikutus Lapuanjoen pääuoman tilaan on Mäkelänkosken ja Hourunkosken voimaloilla, jotka käyttävät alivirtaamakausia jokseenkin kaiken joessa virtaavan veden. Lapuanjoen pääuomaa koskien suunnitelmassa on asetettu yhdeksi tavoitteeksi lohikalajien luontaisen elinkierron vahvistaminen. Koskialueiden kalataloudellisia kunnostuksia jatketaan.

Kalastuslain 40 §:n mukaan viranomaisten on otettava toiminnassaan huomioon kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelman kalavarojen käyttöä ja hoitoa koskevat yleiset suuntaviivat. Aluehallintovirasto on osaltaan ottanut edellä mainitut suunnitelmat huomioon ratkaisussaan.

Vaelluskalojen uhanalaisuus

Lapuanjoessa esiintyy edelleen luonnossa lisääntyviä taimen- ja harjuskan-toja. Lisäksi Lapuanjoen alajuoksulle nousee edelleen myös vaellussiikoja ja nahkiaisia, joita siirretään Stadsforsin voimalaitoksen ohi. Suomen lajien uhanalaisuusarvioinnin (2019) perusteella taimen on sisävesissä 67°00´N leveyspiirin eteläpuolella erittäin uhanalainen.

Nykytilanne ja kalatien rakentamisen vaikutus

Aluehallintoviraston arvion mukaan Mäkelänkosken voimalaitospadon rakentamisen jälkeen Lapuanjoen vesistöalueen vaelluskalakantojen tila on heikentynyt ja geneettinen monimuotoisuus kärsinyt.

Taimenen luontaista poikastuotantoa tapahtuu Lapuanjoen keskiosassa ja siihen laskevassa Lakajoessa. Lisäksi luontaista lisääntymistä tapahtuu Kuortaneenjärven yläpuolisissa virtavesissä: Lapuanjoen pääuoman yläosalla ja siihen laskevassa Uitonluomassa, Kätkänjoessa ja siihen laskevassa Salonjoessa sekä Töysänjokeen laskevassa Hakojoessa. Lapuanjoen kalatalousalueen tietojen mukaan taimen lisääntyy myös Tiistenjoessa.

Lapuanjoen vesistössä on jäljellä alueen alkuperäisten kantojen perimää vähintäänkin jossain määrin sisältäviä taimenkantoja ainakin vesistöalueen latvoilla Kätkänjoessa ja siihen laskevassa Salonjoessa sekä Hakojoessa.

Lapuanjoen voimalaitokset aiheuttavat merkittävää haittaa taimenen lisääntymiselle ja vaelluksille. Taimenilla ei ole mahdollisuutta vaeltaa Lapuanjoesta merelle saakka, eikä Lapuanjoessa siten ole luontaisesti lisääntyvää meritaimenta. Mäkelänkosken voimalaitoksen ohittava kalatie ei avaa vaellusreittiä merelle asti, mutta mahdollistaa Lapuanjoen keskiosilla lisääntyville taimenille selvästi aiempaa laajemman vaellusmahdollisuuden ja pääsyn sivujokien poikastuotantoalueille.

Vuonna 2011–2013 toteutetut mätirasiakokeet osoittavat, että vedenlaatu Lapuanjoessa on taimenen lisääntymiseen sopiva Jepuan koskialueilla Lapuanjoen pääuoman alaosalla. Tämä mahdollistaa vaelluskalojen lisääntymisen ja kalakantojen vahvistumisen sitä rajoittavien tekijöiden, kuten vaellusesteiden poistuttua. Lapuanjoen vedenlaadussa ja joen tilassa ei ole tapahtunut sellaisia muutoksia kahden viimeisen vesienhoitokauden (2006–2012, 2012–2017) aikana, jotka antaisivat aiheutta tulkita asiaa toisin.

Aluehallintovirasto katsoo, että Lapuanjoella ja etenkin sen sivujoissa esiintyvät luonnossa lisääntyvät lohikalakannat osoittavat, että Lapuanjoen keski- ja yläosan sekä sivujokien veden laatu on riittävä vaelluskalojen lisääntymiseen.

Vesivoimatuotannon väheneminen

Aluehallintovirasto on selityspyynnön yhteydessä varannut Koskienergia Oy:lle mahdollisuuden antaa selvitys kalatien rakentamisveloitteen vaikutuksista voimalaitoksen taloudellisiin toimintaedellytyksiin. Koskienergia Oy ei ole toimittanut selvitystä.

Aluehallintovirasto toteaa, että kalatiehen johdettava vesimäärä vähentää pysyvästi voimalaitoksen sähköntuotantoa ja saattaa vaikuttaa merkittävästikin voimalaitoksen kannattavuuteen. Kyseessä on kuitenkin luvan haltijalle jo voimassa olevassa luvassa määrätty velvoite, joten korvattavaa menetystä kalatien toteuttamisesta tai siihen johdettavasta vesimäärästä ei aiheudu. Kalatiehen johdettava vesimäärä ratkaistaan kalatietä koskevan lupahakemuksen yhteydessä.

7.5 Yhteenveto

Aluehallintovirasto katsoo, että Koskienergia Oy on Mäkelänkosken voimalaitosluvan nykyisenä haltijana menetellyt vesilain nojalla annetun määräyksen vastaisesti, kun se ei ole ryhtynyt toimiin päätöksessä määrätyn kalatien rakentamiseksi.

Vesienhoidon tavoitteen saavuttaminen edellyttää erityisesti Lapuanjoen pääuoman kulkuesteiden poistamista useassa eri kohteessa. Mäkelänkosken ja Hourunkosken kulkuesteiden poistaminen yhdessä aikaisemmin toteutetun Poutun kalatien kanssa avaa Lapuanjoen pääuomassa yhtenäisen kulkumahdollisuuden noin 130 kilometrin matkalta. Se on noin 80 % pääuoman koko pituudesta. Pelkästään Mäkelänkosken kulkuesteen poistaminen avaa Lapuanjoen pääuomaa noin 45 kilometriä.

Aluehallintovirasto katsoo, että joen kulkumahdollisuuksien parantamisjärjestyksellä ei ole tässä asiassa oleellista merkitystä, vaan kaikkia parantamistoimenpiteitä tulee edistää. Erittäin uhanalaisen luontaisen taimenkanan ja muun virtavesiekosysteemin vahvistuminen joki- ja järviympäristössä, myös ilman kulkumahdollisuutta merelle asti on merkittävä parannus Lapuanjoen ekologiseen tilaan.

Mäkelänkosken kulkuesteen poistaminen mahdollistaa vaelluskalakantojen elinpiirin laajenemisen erityisesti Lapuanjoen yläjuoksun suuntaan. Kulkuesteen poistamisella on positiivisia vaikutuksia myös alasvaelluksen onnistumisen kannalta muun muassa turbiinikuolleisuuden vähenemisenä.

Lapuanjoen alaosassa veden happamuus aiheuttaa haittaa lohikalojen lisääntymiselle. Muualla Lapuanjoella veden laatu kuitenkin on riittävä lohikalojen lisääntymiselle. Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioi, että edellytykset lohikalojen luontaiseen lisääntymiseen Lapuanjoella ja sen sivujoissa ovat edelleen olemassa.

Saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioi, että kalatien rakentaminen Mäkelänkoskeen on yleisen edun kannalta tarpeellista. Yleisenä etuna on asiassa otettu huomioon erityisesti yleinen kalatalousetu. Kalatien rakentaminen edistää vaelluskalakantojen perinnöllisen monimuotoisuuden suojelemista ja turvaamista sekä luontaisen elinkierron palauttamista. Yleistä etua punnittaessa on otettu huomioon myös kalastuslain (379/2015) tavoitteet, sillä muutos parantaa edellytyksiä kalastuksen kestävämpään järjestämiseen ja heikentyneiden ja uhanalaisten kalakantojen suojeeluun.

Kalatien rakentaminen vaikuttaa ympäristöön myönteisesti sekä parantaa vesirakentamisen voimakkaasti muuttaman Lapuanjoen ekologista tilaa ja on siten yleisen edun kannalta tarpeellista.

Useat säädökset ja strategiat ohjaavat Suomea huolehtimaan uhanalaisten vaelluskalalajien säilymisestä ja luontaisen lisääntymiskierron edistämisestä.

7.6 Uhkasakon määrääminen

Aluehallintovirasto katsoo, että uhkasakon määrääminen ei ole asiassa ilmeisen tarpeetonta. Asetetun uhkasakon suuruudessa on otettu huomioon annetun päävelvoitteen laatu ja tarpeellisuus sekä se, että luvan haltija ei ole aiemmin ryhtynyt voimassa olevan luvan lupamääräyksen 4 edellyttämisiin toimiin kalatien rakentamiseksi.

8 Ilmoitusvelvollisuus ja rekisteröinti

Koskienergia Oy:n on kiinteistön *Mäkelänkoski* 408-408-1-301 omistus- tai käyttöoikeuden luovuttaessaan uhkasakkolain 18 §:n mukaisesti ilmoitettava luovutuskirjaan otetuin maininnoin tai muutoin todisteellisesti luovutuksensaajalle tällä päätöksellä määrätystä päävelvoitteesta ja asetetusta uhkasakosta sekä ilmoitettava aluehallintovirastolle luovutuksensaajan nimi ja osoite.

Aluehallintovirasto lähettää uhkasakkolain 19 §:n nojalla päävelvoitteesta ja sen tehosteeksi asetetusta uhasta ilmoituksen Maanmittauslaitokselle merkinnän tekemiseksi kiinnityksistä pidettävään rekisteriin Lapuan kaupungissa sijaitsevan kiinteistön *Mäkelänkoski* 408-408-1-301 kohdalle.

Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen ympäristö- ja luonnonvarat -vastuualueen on lähetettävä Maanmittauslaitokseen vastaava ilmoitus asiaa koskevasta päävelvoitteen täyttämisestä.

9 Sovelletut säännökset

Vesilain (587/2011) 14 luvun 1 § 1 momentti, 4 §, 5 § ja 8 §, 19 luvun 6 §
Laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (1299/2004) 1, 21, 28 §
Uhkasakkolain (1113/1990) 6, 7, 8, 18 § ja 19 §

10 Käsittelymaksu

Maksutta.

Viranomaisen aloitteesta vireille pannun asian käsittelystä ei vesilain 18 luvun 12 §:n nojalla peritä maksua.

11 Tiedottaminen

11.1 Päätös saantitodistuksella

Varsinais-Suomen ELY-keskus, kalatalouspalvelut-yksikkö
Koskienergia Oy

11.2 Päätös sähköisesti

Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus, ympäristö ja luonnonvarat -vastuualue
Alajärven kaupunki
Alajärven kaupungin ympäristönsuojeluviranomainen
Alavuden kaupunki
Alavuden kaupungin ympäristönsuojeluviranomainen
Kauhavan kaupunki
Kauhavan kaupungin ympäristönsuojeluviranomainen
Kuortaneen kunta
Kuortaneen kunnan ympäristönsuojeluviranomainen
Lapuan kaupunki
Lapuan kaupungin ympäristönsuojeluviranomainen
Seinäjoen kaupunki
Seinäjoen kaupungin ympäristönsuojeluviranomainen
Metsähallitus
Museovirasto
Traficom
Väylävirasto
Suomen ympäristökeskus

11.3 Ilmoitus päätöksestä

Ilmoitus päätöksestä lähetetään asianosaisille, joille on lähetetty lupahakemuksista erikseen tieto.

Aluehallintovirasto tiedottaa päätöksen antamisesta julkaisemalla kuulutuksen ja päätöksen aluehallintovirastojen verkkosivuilla <https://ylupa.avi.fi>. Tieto kuulutuksesta julkaistaan myös Alajärven, Alavuden, Kauhavan, Lapuan ja Seinäjoen kaupunkien sekä Kuortaneen kunnan verkkosivuilla.

12 Muutoksenhaku

Päätökseen saa hakea muutosta Vaasan hallinto-oikeudelta valittamalla.

13 Liite

Valitusosoitus

14 Asian käsittelijät

Asian ovat ratkaisseet ympäristöneuvos Arto Paananen (puheenjohtaja), ympäristöneuvos Satu Ahola ja ympäristöylitarkastaja Tanja Honkela. Asian on esitellyt ympäristöylitarkastaja Miska Haapsalo.

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti. Merkintä sähköisestä hyväksymisestä on asiakirjan viimeisellä sivulla.

VALITUSOSOITUS

Tähän aluehallintoviraston päätökseen tai siitä perittävään maksuun voi hakea muutosta kirjallisella valituksella. Valituksen saa tehdä sillä perusteella, että päätös on lainvastainen.

Asian käsittelystä hallinto-oikeudessa voidaan periä oikeudenkäyntimaksu siten kuin [tuomioistuinmaksulaissa \(1455/2015\)](#) ja oikeusministeriön asetuksessa tuomioistuinmaksulain 2 §:ssä säädettyjen maksujen tarkistamisesta (1122/2021) säädetään. Maksun suuruus on 270 euroa. Tuomioistuinmaksulaissa on erikseen säädetty tapauksista, joissa maksua ei peritä. Tarkempia tietoja maksuista saa hallinto-oikeudesta.

Toimi näin

Jos haet muutosta aluehallintoviraston päätökseen, tee kirjallinen valitus Vaasan hallinto-oikeuteen.

Tee valitus **viimeistään 30 päivän kuluessa** siitä, kun aluehallintoviraston päätös on saatu tiedoksi.

- Kun määräaika lasketaan, sitä päivää, kun päätös on saatu tiedoksi, ei oteta lukuun.
- Jos määräajan viimeinen päivä on pyhäpäivä, itsenäisyyspäivä, vapunpäivä, jouluaatto, juhannusaatto tai arkilauantai, määräaika päättyy ensimmäisenä arkipäivänä sen jälkeen.
- Jos päätös on lähetetty kirjeenä, tiedoksisaannin katsotaan tapahtuneen viimeistään seitsemäntenä (7.) päivänä siitä, kun aluehallintovirasto on lähettänyt kirjeen. Selvitä kirjallisesti, jos näin ei ole jostakin syystä tapahtunut.
- Jos päätös on lähetetty sähköisenä viestinä, tiedoksisaannin katsotaan tapahtuneen kolmantena (3.) päivänä viestin lähettämisestä, jollei muuta näytetä.
- Jos päätös on saatu tiedoksi jollakin muulla tavalla, tiedoksisaantipäivän osoittaa tiedoksi-antotodistus, saantitodistus tai haastetiedoksiannosta annettu todistus.
- Sijaistiedoksiannossa katsotaan, että päätös on saatu tiedoksi kolmantena (3.) päivänä siitä, kun sijaistiedoksiannosta koskeva tiedoksi-antotodistus on annettu.
- Asian katsotaan tulleen viranomaisen tietoon jo kirjeen saapumispäivänä.

Ilmoita valituksessa

- valittajan nimi, postiosoite, puhelinnumero ja muut tarpeelliset yhteystiedot, kuten sähköpostiosoite. Jos valittajana on yhteisö, ilmoita sen nimi ja yhteystiedot.
- laillisen edustajan, asiamiehen tai muun valituksen laatineen henkilön nimi ja postiosoite, puhelinnumero ja muut tarpeelliset yhteystiedot, kuten sähköpostiosoite
- sellainen postiosoite ja mahdollinen muu osoite, johon oikeudenkäyntiin liittyvät asiakirjat voidaan lähettää (prosessiosoite). Hallinto-oikeus voi valita, mihin osoitteeseen se toimittaa asiakirjat, jos sille on ilmoitettu useampia prosessiosoitteita tai jos yhtäkään ilmoitettua yhteystietoa ei ole nimetty prosessiosoitteeksi.
- päätös, johon haetaan muutosta
- päätöksen kohta, johon haetaan muutosta
- mitä muutoksia päätökseen vaaditaan
- perusteet, joilla muutosta vaaditaan
- mihin valitusoikeus perustuu, jos valituksen kohteena oleva päätös ei kohdistu valittajaan

Yhteystietojen muutoksesta on ilmoitettava viipymättä hallinto-oikeudelle valituksen viireillä olon aikana.

Valituksen liitteet

- aluehallintoviraston päätös, johon muutosta haetaan (alkuperäisenä tai jäljennöksenä)

- todistus siitä, minä päivänä aluehallintoviraston päätös on saatu tiedoksi, tai muu selvitys valitusajan alkamisen ajankohdasta
- asiakirjat, joita käytetään vaatimusten tukena (jollei niitä ole toimitettu jo aiemmin aluehallintovirastoon)
- valtakirja
 - asiamiehen on liitettävä valitukseen valittajalta saatu valtakirja – ellei hän ole asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai sellainen oikeudenkäyntiavustaja, joka määrittää luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa (715/2011).
 - asiamiehen ei tarvitse toimittaa valtakirjaa, jos hallinto-oikeuteen toimitetaan sellainen sähköinen asiakirja, jossa on selvitys asiamiehen toimivallasta. Asiamiehen ei myöskään tarvitse esittää valtakirjaa, jos valittaja on antanut valtuutuksen suullisesti tuomioistuimessa tai jos asiamies on toiminut asiamiehenä asian aikaisemmassa käsittelyvaiheessa.

Lähetä valitus hallinto-oikeuteen

Hallinto-oikeuden yhteystiedot ovat:

Vaasan hallinto-oikeus

Korsholmanpuistikko 43, 4. krs (käyntiosoite)

PL 204, 65101 Vaasa (postiosoite)

sähköposti: vaasa.hao@oikeus.fi

puhelinvaihe: 029 56 42 611

asiakaspalvelu: 029 56 42 780 (avoinna ma–pe kello 8.00–16.15)

telekopio (fax): 029 56 42 760

Valituksen saapuminen määräajassa on valittajan vastuulla, kun se lähetetään postitse, sähköpostitse, telekopiona tai lähetin välityksellä. Suljetussa laitoksessa oleva henkilö voi antaa valituskirjelmän valitusajan kuluessa myös sille henkilölle, joka on määrätty laitoksessa tätä tehtävää hoitamaan tai laitoksen johtajalle.

Valituksen on oltava perillä hallinto-oikeuden kirjaamossa viimeistään valitusajan viimeisenä päivänä ennen hallinto-oikeuden aukioloajan päättymistä.

Valituksen voi tehdä myös hallinto- ja erityistuomioistuinten asiointipalvelussa osoitteessa <https://asiointi.oikeus.fi/hallintotuomioistuimet>

Tämä asiakirja LSSAVI/17705/2022 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument LSSAVI/17705/2022 har godkänts elektroniskt

Esittelijä Haapsalo Miska 13.12.2024 07:58

Ratkaisija Honkela Tanja 13.12.2024 07:46

Ratkaisija Ahola Satu 13.12.2024 07:24

Puheenjohtaja Paananen Arto 13.12.2024 08:07